

Vrye Weekblad

27 SEPTEMBER-3 OKTOBER 1991 Prys: R2,20 (R1,95 + 25c AVB)

In gepolariseerde Suid-Afrika met sy hoë konflik-potensiaal koop mense net al meer en meer vuurwapens.

Ons is vinnig op pad na

Een mens, een vuurwapen ...

An interview with a dead cabinet minister

Weermag- en staatsgrond:
'n oplossing vir swart boere?

Madonna: a symbol for every subculture

Gru-moord by Fidelity Guards:
generaal se seun betrek

Die pynlike storie van 'n plattelandse dominee

Profiel van 'n Sokratiese filosoof: **Johan Degenaar**

Enheid, ja, maar nie tot elke prys nie

- 4 Ons het kollega vermoor, sê veiligheidswag
- 5 Weermaggrond - kan dit uitkoms bring in grondnood?
- 6 Die pynlike verhaal van 'n plattelandse dominee
- 7 Noord-Transvaalse verset teen Kerk en Samelewing verbreek Have a cuppa cup
- 8 Kampvegter vir huishulpe
- 10 Rubrieke: Lospraattjies / Geloofspraattjies
- 11 Self-defence units: A shield against terror
- 12 Is 'n demokrasie moontlik in Suid-Afrika?
- 13 Lanse en Drake deur Tim en Matt Sandham
- 14 Weapons: Have South Africans become gun crazy?
- 16 Madonna: A symbol for every sub-culture
- 19 Wêreld: Oos-Duitse spioenasie-hoof se laaste stasie
Teenspoed vir Zaire se biljoenêr-diktator
- 20 Wêreld: Kenia se post-koloniale droom word 'n nagmerrie
- 22 Johannes Degenaar: Uit elke vraag kom 'n vraag
- 24 Sport: Jimmy Cook wys ons is reg vir die wêreld
- 25 Sport: Gridiron - 'n Nuwe imperialistiese komplot
- 26 Die week se TV-programme
- 27 Elmarie Rautenbach skryf oor die week se TV
- 29 Boeke: Welma Odendaal se Verlate plekke
- 30 Welma Odendaal: 'n Aangename enfante terrible
- 32 Film: The Commitments versus The Doors
- 33 Kuns: Antony Akerman - die Durbanse soutie-dramaturg van Holland
- 34 The Kafka Experience: Development or Dictatorship?
- 35 Haakvas: Music to forget Hendrik by
- 38 Beplan jou naweek saam met die kenners
- 39 Nettie Pikeur se essens van die somer

DIE NUUSTYDSKRIF
VIR MENINGSVORMERS

Vrye Weekblad is 'n onafhanklike weeklikse nuustydskrif wat uitgegee word deur Wending Publikasies Bepêrk (Reg. No. 88/40168/06). Wending Publikasies Bepêrk en Vrye Weekblad se adres is: Breestraat 153, Newtown, Johannesburg. Die posadres is: Posbus 177, Newtown 2113. Die telefoonnommer is (011) 836 2151 en die faksnommer 838 5901. Die Kaapstad-kantoor se telefoonnommer is (021) 47 8960 of 47 8819, en die Pretoria-kantoor (012) 834 879.

Redakteur: Max du Preez
Assistent-redakteurs: Jacques Pauw, Andrea Vhassa (Kuns), Ina van der Linde
Politieke korrespondent: Hennie Serfontein
Kopieredakteur: Johan Bruwer
Ontwerp: Anton Sassenberg
Kaapse kantoor: Christelle Terreblanche
Redakteur: Audrey Brown, Pearlle Joubert, Laetitia Pople (Kuns), Esma Anderson, Lucky Khuzwayo.
Sportredakteur: Tinus Horn
Fotograaf: Rodger Bosch
Advertensies: Joyce Dube, Louwrens Potgieter
Redaksie-assistent: Cathy Fennessy
Kantoorbestuur: Joseph Moetasi, Vernon Zulu.
Bestuurskonsultant tot Wending Publikasies Bepêrk: Mark Beare

Vrye Weekblad word gedruk deur Caxton Bepêrk, Kommandoweg, Industria. Vrye Weekblad kos R1,95 plus 25 sent AVB. Dit kos R110 (AVB en aflewering ingesluit) om vir 'n jaar in te teken, en R40 (AVB ingesluit) vir ses maande. In Namibia, Swaziland, Lesotho en Botswana kos die tydskrif R2,20 plus verkoopbelasting. Tariewe vir buitelandse intekenare is by navraag by (011) 497 2911 beskikbaar. Probleme met verspreiding moet gerig word aan Louwrens Potgieter by (011) 836 2151.

EX unitate vires - Mag uit Eenheid, sê die amptelike leuse van die Republiek van Suid-Afrika.

Natuurlik het dié eenheid na wit, selfs miskien Afrikaner-eenheid, verwys, en die mag na wit of Afrikaner-mag.

Maar eenheid is en was nie net 'n wit of Afrikaner-obsessie nie. Afrika, met sy lang geskiedenis van stam- en ander verdeeldheid, het dit ook. So ook swart Suid-Afrikaners en hul politieke leiers. Die beoogde Patriotiese Front van die ANC, PAC en Azapo is 'n voorbeeld.

Ek wil nou nie vandag sê ek verkies verdeeldheid bo eenheid nie, maar 'n mens moet darem waak teen eenheid tot elke prys; eenheid om eenheidsontwalwe. Eenheid, soos mag, kan ook 'n gevaarlike begrip wees.

As eenheid konformiteit beteken, is dit nie na te strewende nie. As eenheid die onderdrukking van natuurlike, gesonde verskeidenheid beteken, is dit negatief. As dit beteken ernstige kompromieë moet ter wille van eenheid gemaak word, is dit ongewens. Eenheid wat lei tot die tirannie van die meerderheid, moet beveg word. Sodanige eenheid smoor

max du preez

debatvoering, die ontwikkeling en uitruil van idees en bevorder middelmatigheid.

Afrikaner-eenheid, byvoorbeeld, is en was nog altyd 'n etnisistiese, selfs rassistiese en ongesonde begrip. Dit wil hê ek en Eugene TerreBlanche moet saamsnoer. Maar al wat ons gemeen het, is dat ons albei Afrikaans as moedertaal het en vaagweg dieselfde etnies-historiese agtergrond het.

(Miskien behoort ons ook tot dieselfde kerk, maar ek en hy het beslis nie dieselfde God nie.)

Dit beteken ons moet saamstaan net vanweë ons gemeenskaplike stamverband en ons moet ons totale verskille wat politieke sieninge en lewensuitkyk betref, ignoreer.

Maar as dit waar is van Afrikaner-eenheid, is dit nie ook waar van iets soos Zoeloe-eenheid of inderdaad van swart eenheid nie? En gaan die idee van 'n Patriotiese Front nie juis oor swart eenheid nie?

Daar is 'n ander faset van eenheid wat ter sprake kom. Dit is die soort eenheid wat bepleit is teen apartheid; die soort eenheid wat teen 'n gemeenskaplike vyand gemonster word - 'n strategiese eenheid dus; 'n pragmatiese samehörigheid met 'n spesifieke doel eerder as 'n omvattende eenheid vir die onthalwe van eenheid.

Van die Swart Bewussyn-kant, so voel dit my soms, lê die klem met die ideaal van 'n Patriotiese Front by "swart eenheid". Miskien is ek oorsensitief, maar ek lees daarin die ou storie van 'n onderdrukte swart "nasie" en 'n onderdrukkende wit "nasie" waar die wittes nie deel van die Suid-

BRIEWE

'N STANDPUNT OOR ONDERHANDELING

Carel IV Boshoff, Vredepleas, Brummeria skryf:

Onderhandeling kan beskryf word as die gesprek wat op die weg tussen 'n probleem en sy oplossing lê. Suksesvolle onderhandeling veronderstel genoegsame begrip van die probleem - dus van die strydige belange wat versoen moet word - om die gesprek op wedersyds aanvaarbare oplossings te laat uitloop. Die gesprek word soms onderbreek om sekere aspekte van die probleem te verhelder, byvoorbeeld om magsverhoudings vas te stel deur oorlog of die erns van die aansprake te beklemtoon deur daad van geweld.

Niemand wat geweld egter ken, sonder om daardeur geheel afgestomp te wees, verkies dit ligweg bo vreedsame gesprek nie - en tog word sekere waardes hoër gestel as vrede. Een voorbeeld is geregtigheid. Nog een is vryheid. Wie kan in 'n multi-etniese samelewing - sy dit Suid-Afrika of Oos Europa - vrede soek, kan nie bekostig om dit uit die oog te verloor nie.

Terwyl die oorgang van minderheids- na meerderheidsregering in die onverdeelde RSA oormatige positiewe verwagting skep by burgers wat in terme hiervan vroeër verontreg is, slaag hervormingsagente nog daarin om 'n euforiese optimisme, gebaseer op grondige onkunde en effektiewe reklame, by die bevoorregte gemeenskap in stand te hou. Wie weet watter ontugtering die ingrypendste gevolge sal hê.

In my eie gemeenskap sien ek hoe die werklikheid deurbreek en op 'n ontugterende nihilisme uitloop. Dit gaan oor in 'n totale gebrek aan toekomstverwagting en dra deels by

MERGEL JOU SKRYWERSPEN

Karien van der Westhuizen van Hillbrow skryf:

Hoe om deesdae 'n suksesvolle Afrikaanse skrywer te wees:

- * Eerstens verg dit 'n sekere ingesteldheid: dink aan alles wat jou al vuil laat voel het en skryf dit neer. Kry in elke geval iemand anders om te blameer. Sien jousef as 'n slagoffer. Lees dit minstens vyf keer 'n dag.
 - * Deurgrond jou karakter en kry soveel defekte as jy kan. (Onthou, dit mag nêr defekte wees wat jy op die samelewing kan blameer.)
 - * Hou tred met die nuutste skokkende stories deur elke week die Rapport en die Huisgenoot deeglik te lees.
 - * Kies die skokkendste brokkies van die week en skryf 'n paragraaf oor elkeen. Rangskik dit min of meer alfabeties (of jy kan dit rangskik volgens graad van skokkendheid, en só progressie bewerkstellig.)
 - * Voeg 'n persoonlike klankie by, met ander woorde, bejammer jousef openlik. Moenie vergeet om jousef as uitgeworpene aan te dui nie.
 - * Gooi 'n paar ongegronde stellings by en ook 'n paar taalfoute.
 - * Sorg dat jy met uiters verstaanbare taal en gebeure absoluut niks sê nie.
 - * Dit is van die uiterste belang dat selfs jy dit nie moet verstaan nie. Hoe meer onverstaanbaar, hoe dieper.
 - * 'n Homoseksuele, pedofiliese, bloedsdandige, ens storie is altyd 'n treffer.
 - * Moenie vergeet om in jou mou te lag nie.
- Ha! En almal het gedink dis maklik nê!

tot die ontstellende hoë voorkoms van selfmoord onder jong Afrikaners. Nodeloos om te sê dat openbare mooipraattjies en propaganda dan min meer help.

Die positiewe alternatief is om vir jou mense te kies: vryheid om volledig jousef te wees binne die natuurlike ruimte van jou taal - en kultuurverband en uiteindelik jou eie staat. Dit is die etniese keuse wat vandag hoogty vier, wat vir jongmense weer 'n positiewe uitsig gee en die vinnigste onder Afrikaners toeneem. Tot voor hierdie keuse kan onderhandeling as oplossing, as doel op sigself aanklank vind, maar as die werklikheid van die dag en die eise van die toekoms eers op mense gedaag het, verloor sulke onderhandelings alle geloofwaar-

digheid. Om dan voor te gee dat onderhandelings Afrikaners se strewende binne vooropgesette "united undivided South Africa" sal kan moontlik maak, is so irrelevant as om te glo dat swart aspirasies in 1991 deur afsonderlike ontwikkeling bevredig kan word.

Sinnvolle onderhandeling kan vir ons dan net afgestem wees op die verkryging van ons vryheid - soos immers ook vir die ander partye.

(Brief effens verkort - redakteur)

CHICKEN-RUN

HVD Haeghen of Waterkloof Ridge writes:

From the welter of pseudo-"negotiations about negotiations" now taking place, a disquieting pattern is emerg-

Afrikaanse nasie kan word of kan help veg vir bevryding nie voordat die land nie eers bevry is nie en dan sal die "swart nasie" die wittes nooi om ook by die tafel te kom aansit.

Van die ANC-kant, lyk dit vir my, is die houding meer een van strategiese eenheid. Daarmee is niks verkeerd nie, maar dan moet die klem sigbaar verander van een van "swart" eenheid na 'n eenheid van mense wat eenders voel oor 'n strategie op die pad na 'n volledige demokrasie.

Dit sal jammer wees as die ANC ter wille van eenheid in die Patriotiese Front gaan toegewings maak oor belangrike beginsels soos nie-rassigheid en 'n gemengde ekonomie.

Maar dit is in dié vroeë stadium nog belangriker dat die ANC sal seker maak dat die persepsie van "swart eenheid" wat gemonster word teen wittense ongedaan gemaak word.

Nelson Mandela se opmerkinge in Riverlea dié week is bemoedigend en wys dat die ANC sensitief is vir die probleem. Die ANC het 'n fout begaan deur nie genoeg aandag te gee aan behoorlike verteenwoordiging van wit, bruin en Indiër in sy topstrukture nie, het hy gesê, en bygevoeg: "Dit is nie 'n rassistiese stelling nie, maar ons moet erken dat mense na dié soort ding kyk as hulle besluit of hulle tuis voel in 'n organisasie."

En: "Die ANC dra steeds die erfenis van 'n organisasie wat hom beywer vir die regte van swartmense, en is geneig om die belange van bruinmense en

ander minderheidsgroepe te vergeet."

Een van die gesondste dinge wat myns insiens met die Patriotiese Front kan gebeur, is dat die Demokratiese Party, of ten minste die grootste deel daarvan, daarby ingesluit word. (Die dikbek pseudo-liberales onder hulle hoort lankal by die NP.)

'n Mens sou ook wou sien dat Inkatha deel van die Patriotiese Front word, maar dit is duidelik onmoontlik terwyl Mangosuthu Buthelezi aan die hoof van dié organisasie staan. Onder hom hoort Inkatha beslis in die NP-kamp. (It could not have happened to nicer people, wil ek amper sê.)

Maar daar is 'n sekere gevaar-element verbonde daaraan dat Inkatha as Zoeloe-organisasie geïsoleer word en saam met die regerende NP in 'n hoek gemaak staan word.

Hoe onhaalbaar dit ook al nou vir baie lyk, glo ek nie dit is 'n pypdroom nie: ons moet 'n enkele Suid-Afrikaanse nasie bou waar ons diversiteit nie ons gemeenskaplike droom van 'n demokratiese, vry en oop gemeenskap sal bedreig nie.

Aan die ander kant van die politieke spektrum is daar nie eintlik hoop nie. Die dagblad Beeld se hoofberig Donderdag begin só: "Feitlik die hele Suid-Afrika het gister tot stilstand gekom terwyl Noord-Transvaal sy opmars na Bankfin se Curriebeker op Loftus Versfeld voortgesit het."

Want die "hele Suid-Afrika" is mos maar eintlik wit, Afrikaans en manlik, of hoe?

SO SÊ HULLE

ing that bodes ill for that elusive utopia, the so called "New South Africa".

First, we see the Nats at their dirty tricks, trying to engineer all sorts of suspect coalitions in order to put up a strong front at the one-person-one-vote-once elections they will have to call sooner or later. Now, the last thing we long-suffering South Africans want is a new "Christian-National" skrikbewind to replace the old one we are now trying to jettison. Any strong coalition involving the Nats is anathema. South Africa doesn't want the Nats anymore!

Second, conspicuous at various peace conferences is the presence of an inordinately large number of clerics, with special reference to Johan Heyns and Louw Alberts, fine men no doubt - privately - but both bigwigs in the NG Kerk, the mother of Apartheid. Being part of the problem, they cannot possibly come up with a solution. One should not lose sight of the sinister symbiosis in which the Nats have been - and still are - living with the so-called "susterkerke": The dominees plugged apartheid from the pulpit, while, in turn, the Nats elevated the feuding "sisters" to the status of State Church, ramming Dutch Reformed dogma, medieval superstitions, prehistoric taboos AND apartheid down the throats of an unwilling majority.

We don't want a Calvinistic theocracy either.

Remains the sinister ANC/SACP alliance. Eighteen months ago, most South Africans - including many whites with at least half a brain - looked upon

Mandela as a messiah who would rescue us from the colossal mess that nearly half a century of Nat ineptitude and corruption got us into. But that was then. Mandela, our junketing sanctions salesman, hasn't done much, besides harming his country - especially his fellow blacks. The ANC like to think of themselves as the future rulers of this benighted country, while they can't even run their own head office. As for the commies: They will probably hijack the ANC - and run the country - as soon as the ANC have won the elections.

So, the scenario looks very grim indeed. Let's face the truth: This country is too far gone for any-one or anything to save it. Faced with Hobson's choice, the wisest thing one can do is follow Ken Owen's advice: "Grab what you can get and get out" (while you still can!).
(Brief verkort - redakteur)

GOVERNMENT KEEPS RATES HIGH

Dr JM Smalberger of George writes: Minister Barend du Plessis and the Government have a vested interest in keeping the inflation rate of the economy at the present level, due to the following reasons: To repay the foreign loans which have been called up, foreign exchange is necessary.

It is a historic fact that South Africa needs a lot of foreign exchange during periods of high economic growth to pay for importation of machinery, etc. To save foreign exchange to repay the loans, economic

growth in South Africa must be brought to a standstill, as is being done successfully at the moment.

The mechanism by which the economic growth has been stopped is to increase the interest rate to between 20% and 30% so that most new ventures are uneconomical if loan capital is to be used.

To justify such a high interest rate, a real interest rate of 6% is added to the inflation rate of 15%. If the inflation rate were to drop to 3% as in most well managed countries, the interest rate will be below 10%. This will lead to a boom and a high economic growth rate which consumes foreign exchange.

Due to the lack of foreign exchange the loans which have been called up will not be paid back, leading to a further loss of confidence in the ability of the Afrikaners to manage the country.

Minister Barend du Plessis has to maintain the inflation rate at its present high level by measures such as increasing the petrol price, introducing a high VAT rate, poor control of the growth in the money supply and wasting money on 14 departments of health and 17 departments of education.

In the meantime, South Africa has been turned from a rich country into a poor country by the Afrikaners, bankruptcies and unemployment is rampant and on a personal level everyone is impoverished.

It lets one think of East Germany, Romania and Russia, does it not?
(Letter shortened - editor)

"When I got to New York University campus I was told I can make money by exhibiting myself as the first Zulu on display. A man told me I could charge a dollar for people to look at me."

Education Professor Cosbie Busisiwe Mbele, about average Americans' Tarzan-and-Jane conception of South Africans.

"When we have destroyed racial oppression we will part ways... We will go our way, they will go theirs."
Nelson Mandela on the relationship between the ANC and the SACP at a meeting in Riverlea.

"Ek sal dit nie weer doen nie. In elk geval, nie in hierdie leeftyd nie."

Die kaalholler Brian Baenhoff, wat 'n WP-slot platgetrek het in die Curriebeker-wedstryd verlede Saterdag.

"Net die base en die onbelangrike mense is hier."
'n Rugby-ondersteuner by die Curriebeker-wedstryd verlede Woensdag.

"You just can't eat the phrase 'Socialism or Death'.
American Cuba-watcher, Christopher Barton, on the growing public discontent in Cuba.

"America is nothing but a clash of interests, just interests, without an all-embracing ethical edifice."
Alexander Solzhenitsyn on America.

"Die borste is 'n bietjie aan die klein kant. Die linkerantste ene lyk 'n bietjie aangeplak. Ek sien soms hierdie soort bors, maar daar is soveel om nog te doen."
'n Plastiese chirurg oor Rembrandt se "Saskia".

"Ras en velkleur is nie beginsels nie. 'n Wit vel maak nie van jou 'n demokrat of 'n Christen nie."
Staatspresident FW de Klerk by RAU.

Vrye Weekblad plaas graag briewe wat nie die wet oortree of lasterlik is nie, mits die korrespondent se naam en volledige adres bygevoeg word as 'n skuilnaam gebruik word. Briewe korter as 200 woorde sal voorkeur geniet, en die redakteur behou die reg voor om briewe te verkort. Skryf aan:

VRYE WEEKBLAD BRIEWE, POSBUS 177, NEWTOWN 2113.

Ons het kollega vermoor, sê veiligheids wag

In Mei vanjaar het die polisie 'n verbrande lyk, waarvan die hande afgekap is, aan die Oos-Rand ontdek. Nou, vier maande later, het 'n gewese werknemer van Fidelity Guards na vore gekom en 'n verklaring gedoen dat hy en vier ander werknemers van dié maatskappy die man vermoor het. Onder die vermeende moordenaars, almal gewese polisiemanne, is 'n polisiegeneraal se seun en 'n gewese bestuurder van Fidelity Guards. **JACQUES PAUW** doen verslag

VYF werknemers van die veiligheidsmaatskappy Fidelity Guards is na bewering betrokke by 'n moord waartydens 'n veiligheids wag ure lank gemartel is voordat hy koelbloedig doodgeskiet, sy liggaam verbrand en sy hande afgekap is.

Onder die vermeende moordenaars - almal van hulle is gewese polisiemanne - is 'n polisiegeneraal se seun, 'n gewese bestuurder van Fidelity Guards en 'n gewese lid van die polisie se anti-terroriste-eenheid op Vlakplaas.

Die moord op Samuel Khoza op 21 Mei vanjaar het 'n verdere nasleep gehad toe een van die moordenaars 'n paar dae later tydens 'n rusie oor die moord sy dienspistool uitgehaal en een van sy medebeskuldigdes na bewering deur sy rug geskiet het. Die man het nou die gebruik van sy regterarm verloor.

Albei mans het intussen die maatskappy verlaat. Die een is ná 'n interne verhoor geskors en die ander het bedank kort voor hy intern verhoor sou word.

Die moord op Khoza het aan die lig gekom nadat die man wat in sy rug geskiet is, met die hele sak patats vorendag gekom en 'n verklaring aan die polisie gedoen het. Hy beweer dat hy reeds tydens sy interne verhoor aan werknemers van Fidelity Guards sou gesê het: "Ek is geskiet oor daardie veiligheids wag wat weggeraak het."

Lede van die Oos-Randse Moord-en-Roofeenheid het verlede week op die hoofkantoor van Fidelity Guards in Johannesburg toegeslaan en drie werknemers in hegtenis geneem. Die vierde man, wat uit Fidelity Guards geskors is, is ook gevang. Die vyfde vermeende moordenaar, wat na bewering die doodskoot afgevuur het, was vroeër vandeeweek nog soek.

Vier van die mans, onder hulle die generaal se seun, het verlede Vrydag in die landdroshof in Benoni verskyn weens die moord op Khoza. Hulle is nie gevra om te pleit nie en die saak is tot volgende maand uitgestel. Al die mans is of was werksaam in Fidelity Guards se veiligheidsafdeling.

Dié afdeling, onder beheer van 'n gewese polisie-brigadier, Daantjie van Wyk, is verantwoordelik vir ondersoeke binne Fidelity self en bestaan hoofsaaklik uit oud-polisiemanne. Khoza is deur die

vermeende moordenaars daarvan verdink dat hy betrokke was by diefstal van sowat R60 000.

Op die oggend van 21 Mei is Khoza glo deur die lede van die veiligheidsafdeling ondervra nadat R60 000 die vorige nag uit die kluis van Fidelity Guards gesteel is. Die videokassette in die kamera wat die diefstal sou verfilm, was weg en 'n bladsy is uit die ongevalleboek geskeur. Van die wagt, onder hulle Khoza, is glo ook betrap dat hulle op diens geslaap het.

Een van die mans het glo vir Khoza 'n paar klappe gegee en die ander lede van die ondersoekspan daarna beveel om Khoza ongemerk uit die gebou te verwyder en na 'n veilige plek te bring. Hulle het Khoza na 'n ou, verlate gebou aan die Oos-Rand gebring waar hy verder gemartel is.

Daar aangekom, is 'n sak oor Khoza se kop getrek, waarna hulle hom onderstebo probeer ophang het. Een van die mans - wat hom uiteindelik vrywillig aan die polisie oorgegee en die verklaring gedoen het - het die groep gewaarsku dat daar moeilikheid gaan kom en dat mens boonop die marteling van die pad af kon hoor.

Die groep is weer met Khoza daar weg en het hom na 'n mynhoop gebring. Dit was glo duidelik dat die manne al voorheen daar was en die omgewing goed geken het.

Khoza is na bewering geblinddoek onderstebo aan 'n boom opgehys. Een van die mans het 'n skokmasjien uitgehaal en die drade aan Khoza se vingers vasgemaak en die slinger gedraai. Khoza het volgehou dat hy niks van die geld af weet nie. Die ondervraging en die marteling het die hele middag aangehou.

Terwyl Khoza onderstebo gehang het, het een van die mans selfs vuur onder sy kop gemaak, maar hy het net volgehou dat hy niks weet nie. Die persoon wat die verklaring gedoen het, beweer hy het vir die ander gesê dis duidelik dat Khoza onskuldig is en hulle moet hom laat gaan, maar die mans wou glo niks daarvan weet nie.

Toe die vuur onder sy kop ook nie die gewenste erkenning uit hom kon kry nie, het hulle 'n binneband laat haal wat oor Khoza se gesig getrek is.

Twee van die mans het laatmiddag

drank gaan koop. Toe hulle terugkom, het Khoza steeds onderstebo gehang. Een van die mans het hom losgesny, maar Khoza kon nie loop nie en hy moes gehelp word om sy bloedsomloop eers weer aan die gang te kry.

Die man wat die verklaring gedoen het, beweer hy het vir Khoza gesê hy sal hom help om te ontsnap. Hy het vir Khoza gesê hy moet sodra dit goed donker is, opspring en weghardloop. Hy sou sy pistool uithaal en op hom skiet, waarop die verdagte wag moes val en maak asof hy dood is. Die man sou na hom toe stap en vir die andersê hy's dood. Sodra Khoza daarna kans kry, moes hy hom uit die voete maak.

In een stadium het een van die mans vir Khoza begin skop en slaan. Khoza het opgespring en 'n stoeiery het tussen die twee ontstaan. Een van die mans het nader gestap, 'n klip opgetel en Khoza teen die kop gegooi. Sy kop was bebloed.

Khoza was glo deurmekaar, het opgespring en teen die bakkie vasgehardloop en neergeslaan. Hy het weer opgespring en probeer weghardloop. Die man wat beweer dat hy Khoza wou help om te ontsnap, het glo sy pistool uitgetrek en terwyl die ander hom aangemoedig het om hom te skiet, twee skote oor sy kop afgevuur. Hy het glo met opset misgeskiet.

Khoza het geval en doodstil bly lê. Die man wat die skote afgevuur het, het na hom toe gestap en vir die ander gesê hy's dood. Een van die mans het egter nie die vrede vertrou nie en ook na die "lyk" toe geloop. Teen daardie tyd het Khoza al agter 'n wal ingekruip. Hy het opgespring en weer begin hardloop.

Een van die mans het sy pistool uitgehaal en Khoza deur die rug geskiet. Dit was 'n doodskoot. Hulle het die lyk in die bakkie gelaai en is daar weg om daarvan ontslae te raak.

Hulle het glo die lyk êrens gaan verbrand. Net om seker te maak dat hy heeltemal onidentifiseerbaar sal wees, is iemand gestuur om die volgende aand sy hande te gaan afsny. Khoza se lyk is op 24 Mei, drie dae ná die moord, aan die Oos-Rand ontdek.

Die man wat Khoza wou help, beweesy kollegas was ná die moord uiters agterdogtig jeens hom en het hom duidelik nie

meer vertrou nie. Hulle het hom daarvan beskuldig dat hy 'n agent is. Sowat 'n week ná die moord het die manne ná werk op kantoor sit en drink.

Hulle het begin twis en een van die mans (wat ook die doodskoot op Khoza afgevuur het) het na bewering sy pistool op hom gerig en gedreig om die sneller te trek.

In 'n stadium het die man gesê: "Ek weet jy kan skiet, want ek het mos gesien hoe jy die ander aand vir Khoza doodgeskiet het."

Twee skote is afgevuur. Die eerste skoot was mis, maar die tweede het die man in sy skouer getref. Die koeël is by sy rug uit. In die hospitaal het die bestuurder hom kom sien en glo gevra: "En toe, wat nou? Wat gaan jy sê?"

Die man was bang en het ingewillig om te sê dat die skietery 'n ongeluk was. Terwyl hy in die hospitaal was, het die polisie 'n verklaring by hom kom neem waarin hy die hele voorval beskryf het soos dit gebeur het.

Die man wat geskiet is, is in Augustus vanjaar deur Fidelity Guards ontslaan weens die skietvoorval. Die man wat die sneller getrek het, het bedank die oggend voor sy interne verhoor sou begin.

Die ondersoek na die dood van Khoza staan onder die beheer van genl CP Marx van Polisiehoofkwartier in Pretoria en die ondersoekwerk is gedoen deur die Oos-Randse Moord-en-Roofeenheid.

VWB verneem dat die polisie verlede Vrydag die man wat die doodskoot geskiet het, by sy huis aan die Oos-Rand ingewag het, maar dat hy klaarblyklik onraad gemerk en padgegee het. Twee Casspirs het onder meer sy motor ingewag.

* Een van die beskuldigdes in die moordsaak van Samuel Khoza beweer dat in die byna vier maande dat hy in die veiligheidsafdeling van Fidelity Guards gewerk het, sowat R4 miljoen deur werknemers van dié maatskappy self gesteel is. Die veiligheidsafdeling kon in dié tyd nie een van dié misdade oplos nie.

So byvoorbeeld is daar by die Cleveland-tak van Fidelity Guards, waar bankdienste gedoen word, R1,6 miljoen in dié tyd gesteel. In Junie vanjaar is 'n verseelde pak R20-note, altesaam R250 000, deur een van Fidelity Guards se werknemers gesteel.

Waar die een leer maal, kan die ander saal...

Weermaggrond 'n uitkoms vir kleinboere?

Die SA Weermag beskik oor 'n enorme grondgebied - op die oomblik sowat 760 000 hektaar ontwikkelde en onontwikkelde grond. Kan dié gebiede nie benut word om 'n oplossing te bied vir die probleme rondom die herverdeling van grond en rykdom in 'n nuwe bedeling nie?

INA VAN DER LINDE *bekyk die kwessie*

DIE Suid-Afrikaanse Weermag is Suid-Afrika se grootste grondbesetter: altesame 760 000 hektaar of sowat die helfte van Swaziland. En dit is maar 'n gedeelte van die enorme grondgebied waarvan die Departement van Openbare Werke kaart en transport hou.

Dit laat die vraag ontstaan: Is dié grond nie die oplossing vir die kritieke probleem van grondlose swart Suid-Afrikaners en kleinboere nie? In die Nuwe Suid-Afrika het die weermag tog nie eintlik veel grond nodig nie, en dié oplossing kan vermy dat wit boere se grond oteien hoof te word, lui die argument.

Wynand Breytenbach, die adjunk-minister van Verdediging, dink nie so nie. Die eerste ding waarop hy wys, is dat die weermag "feitlik geen grond per se besit nie". Die weermag gebruik net die grond en hou nie kaart en transport van die grootste gedeeltes van die grond wat hulle gebruik nie.

Al grond waaroor die weermag kaart en transport het, is sogenaamde begiftigingsgrond. Dit is grond waarop gevestigde militêre instellings opgerig is. Soos Verdedigingshoofkwartier by Voortrekkerhoogte in Pretoria, en Tempe by Bloemfontein.

Die Departement van Openbare Werke (DOW) beskik oor die kaart en transport van die res van die grond wat die weermag gebruik, sê Breytenbach. Wanneer die weermag grond nodig het, doen hulle aansoek om grond en wanneer hulle die grond nie meer nodig het nie, gaan dit terug na die DOW. Die DOW stel dan die oortollige grond aan ander departemente beskikbaar, of bied dit aan vir gebruik deur munisipaliteite of plaaslike owerhede. So nie word dit per openbare tender of op 'n openbare veiling teen die markprys verkoop.

Breytenbach sê: "Ons het veral in die oorlogsjare baie grond bekom vir die uitbreiding van die krygstuignywerheid, vir toetsgeriewe en vir opleidingsgrond. Dis 'n era wat verbygegaan het.

"Ek het drie jaar gelede opdrag gegee dat met 'n vergrootglas gekyk word na die gebruik van alle grond in die weermag. Die rede hiervoor: Dit kan dalk net moontlik wees dat ons oor grond beskik en dat ontwikkeling dan nie daar kan plaasvind nie.

"As ons sulke grond nie benut nie, moet so gou moontlik daarvan ontslae geraak word. Hierdie oefening het interessante dinge opgelewer. Ek was verbaas oor die hoeveelheid grond wat deur die jare die weermag toegekome het en waarvan die gebruik verval het.

"In dié stadium sou ek sê dat 80 persent van die grond wat onbenut was, al klaar aan Openbare Werke teruggehandig is en dat hulle weer ver gevorder het om oor die gebruik daarvan te beskik."

Breytenbach sê die weermag se opleidingssterreine is "absoluut verminder na daardie tereine waarsonder nie klaargekom kan word nie ten einde 'n doeltreffende weermag op te lei. Ek kan met 'n oop gemoed vir die mense sê weermaggrond word ten volle benut en lê nie ongebruik rond nie."

'n Voorbeeld van grond wat onlangs teruggegee is, is die gebied van 76 000 hektaar wat strek van St Lucia tot by Sodwana, wat onlangs deur die weermag aan die Natalse Parkeraad teruggegee is.

Nog 'n voorbeeld is die grond in die omgewing van die missielbasis van Krygkor by Overberg, in die omgewing van Waenhuiskrans. Dit is onlangs weer aan die Kaapse Provinsiale Administrasie teruggegee.

Op die oomblik beskik die weermag oor 760 000 hektaar ontwikkelde en onontwikkelde terreine, met 'n waarde van R55 miljoen. Sô sê brig Theo Durr, die man in beheer van die bestuur van weermaggrond. Is die grond geskik vir landbou? Sommige daarvan wel, sê Durr. Maar oor die algemeen is die grond van lae landbou- en minerale waarde. Dit was die uitgangspunt toe besluit is oor grond wat aan die weermag toegeken moet word.

Verder is die meeste van die grond verafgeleë, en is meestal geleë in waterarmgebiede. Soos die PW Botha-opleidingsentrum in die omgewing van Upington. Dit beslaan 150 000 hektaar, en is "waaragtig nie goeie boerderygrond nie". Dis hier waar met G5- en G6-kanonne geskiet word, met trefafstande van 30 km.

Op die oomblik, sê Durr, word al die weermag-terreine bestuur volgens 'n natuurbewaringsplan, in oorleg met die verskillende parkerade. Van die gebiede is

ekologies baie sensitiewe areas (sewe daarvan) wat deur die parkerade geïdentifiseer is. Soos by die Kaapvallei in die omgewing van Simonstad, by Bethlehem waar een van die enigste twee broeikolonies van die kalkoenibis voorkom, en by Sterkfontein waar 'n aasvoëlkolonie broei.

Durr sê volgens die weermag se nuwe beleid is daar is die laaste paar jaar sowat 28 000 hektaar landbougrond teruggegee, en 1 800 hektaar vir die ontwikkeling van woongebiede en nywerheidsgebiede.

Breytenbach sê: "Net sowat 10 persent van die land is natuurbewaringsgebiede en dis reeds te min. Die weermaggrond is 'n waardevolle toevoeging op dié gebied. Daar's reeds genoeg landbougrond en in 'n nuwe bestel waar almal gelyke geleentheid kry en volgens meriete meeding, staan dit elkeen vry om in die sweet van sy aangesig grond te bekom. Dit sal 'n kwade dag wees as die weermag bewaringsgrond moet afstaan vir boerderygrond wat nie daarvoor geskik is nie."

* Bongiwe Njobe van die ANC se Grondkommissie sê oor die kwessie: "Dit is moeilik om gegewens te bekom oor die hoeveelheid grond waaroor die regering beskik, wat hulle daarmee doen en hoe geskik die grond vir landboudoeleindes is."

Hulle weet nie oor presies hoeveel grond die weermag beskik nie. Maar of dit nou die weermag of die regering is, gesamentlik is hulle die grootste grondeienaars in die land.

Sy het 'n vermoede dat die weermag en die regering op die oomblik so vinnig moontlik van hul grond ontslae raak sodat daar nie grond gaan oorwees nie die dag as 'n ander regering sou oorneem.

Die ANC besef daar is geen nut daarin om mense op onproduktiewe grond te laat boer nie. Maar die Grondkommissie glo daar moet doelbewuste pogings aangewend word om swartmense toegang te gee tot produktiewe boerderygrond.

"Hulle beskik oor grond in sekere strategiese plekke en oorhandig dit teen 'n vinnige tempo aan munisipaliteite en Bantoe Administrasies. Dit is nie nodig om 'n produktiewe boer van sy grond af te sit nie, maar ons hoofbepinning is die geregverdigde grondeise van mense wat in die verlede deur die optrede van hierdie regering van hul erfgrond afgesit is.

"Die regering hou aan om te sê 'vergeet die verlede', maar hulle is geneig om te vergeet dat hulle verantwoordelik was vir gedwonge verskuifings en dat die mense legitieme grondeise het. In sekere gevalle is die grond feitlik bevries, soos in die geval van Goedgevonden."

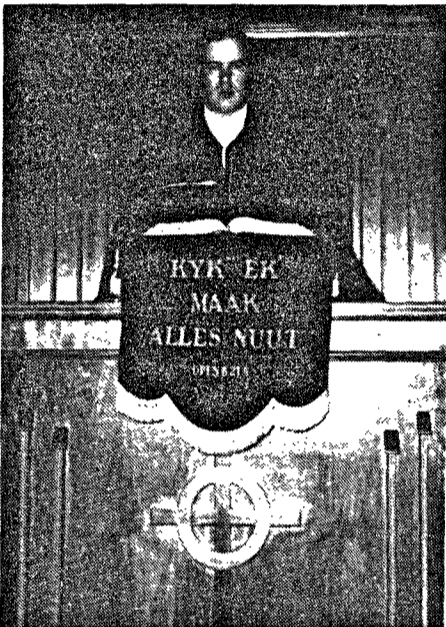
Sy verwys na 'n klassieke geval in Noord-Kaap by Smutsdriif waar bruinmense van hul grond verwyder is. Troepe wat in Namibia gestasioneer was, is hierheen verskuif.

Die weermag is besig om in 'n vinnige tempo infrastrukture op die grond op te rig, sê Njobe, terwyl die mense wat oorspronklik daar gewoon het, steeds 'n stryd voer om eendag terug te gaan.

"Ons wil nie graag sien dat die verkeerde besluite oor die grond gekonkretiseer word nie. Die indruk is dat dit so beskerm word deur wetgewing dat dit onmoontlik gemaak word vir mense met werklike eise om ooit weer hul grond terug te kry."

'Apartheid gaan nog steeds kerk toe'

Wat help dit die sinodes van die NG Kerk wys apartheid of as sondig? vra 'n plattelandse predikant, **ds Awie Louw**. Op gemeentevlak is rasse-diskriminasie nog stewig ingeburger, sê hy - en hy praat uit ervaring. Hy is uit die gemeente Vredefort gedryf omdat hy dit durf waag het om sy gemeentede se ondersteuning te vra vir die kerk se amptelike beleidstuk *Kerk en Samelewing*, wat apartheid as sondig verwerp, *berig* **INA VAN DER LINDE**

TERWYL dit lyk of die NG Kerk dit regkry om apartheid op sinodale vlak uit die struktuur te eksorsee, is dit nie die ervaring van predikante op gemeentevlak nie. Veral nie in die Diep Platteland nie, glo ds Awie Louw.

Louw, 46, is ná sewentien jaar as predikant van die gemeente Vredefort, naby Parys, uit sy gemeente gedryf. Vandag kyk hy terug en onthou dat die teenkating teen hom in die gemeente begin het kort nadat die KP uit die NP weggebreek het. Die politieke woelinge het na die gemeente oorgespoel en is op die spits gedryf net ná die aanvaarding van *Kerk en Samelewing*, die beleidsdokument van die NGK.

Verlede jaar het Louw besluit om die ring te vra om die band tussen hom en sy gemeente los te maak. Dit beteken dat hy sy status as predikant behou, maar nie meer as predikant van die bepaalde gemeente kan optree nie. Sy salaris is ses maande vooruit betaal, en hy is sonder 'n gemeenteafskeid, 'n bedanking of selfs 'n afskeidspreek daar weg.

Die kans dat hy na 'n ander gemeente beroep sal word, is skraal omdat daar 'n ooraanbod van predikante in die Kerk is. Nou verkoop hy kantoormeubels en preek party Sondae by 'n gemeente in Vanderbijlpark.

Louw sê die eerste tien jaar ná sy bevestiging in die gemeente in 1973 het sonder enige probleme verloop. Met die politieke woelinge in Afrikanerkringe en sy uitsprake oor geregtigheid, het regses begin met subtiele intimidasie teen hom. Die soort goed waarop mens nie jou vinger kan plaas nie, soos klagtes dat hy

nie genoeg huisbesoek doen nie, of die siekes in die gemeente afskeep, of dat sy preke ongeïnspireerd is.

Hy sit toe met 'n hele paar AWB-lede in die kerkraad. En die dorp is middeldeur geskeur, met KP-winkels en NP-winkels, en ondersteuners van die een koop nie by die ander nie.

Toe kom *Kerk en Samelewing* (KS), 'n dokument wat hy met sy hele hart ondersteun. Openlik het hy gepleit: Kom ons pas dit toe. Maar sy kerkraad het anders gedink. Hulle het nie net sekere paragrawe wat handel oor apartheid verwerp nie, maar sommer die dokument in geheel.

Die kerkraad het hom mooi laat verstaan: Dié gemeente gaan wit bly, en só moet dit aan die gemeente gestel word. Hy het geweier, en die spanning het bly oploop. Ryk boere het gedreig om hul geld te weerhou as die dominee nie loop nie.

"Ek is nooit daarvan aangekla dat ek politiek praat nie. Hulle het my juis laat verstaan dat hier nie politiek gepraat word nie. Daarom mag daar ook nie oor KS gepraat word nie, want dis politiek".

Die drukgroep in die gemeente teen die "te verligte dominee" het al hoe sterker geword. Op 'n dag kom 'n vooraanstaande boer na die kerkraad met die aanbod: "Hier is 'n waarborg van R30 000. Gee dit vir die dominee en sê hom om te loop."

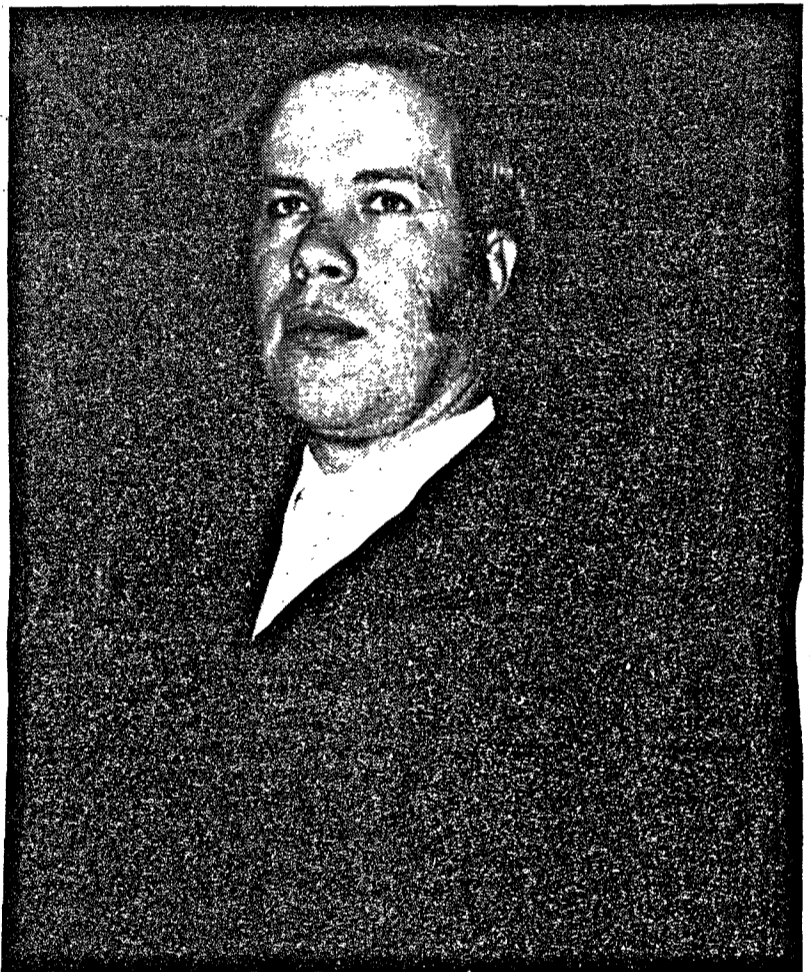
Voordat dit kon gebeur, het Louw besluit om self te vra dat die bande met die gemeente losgemaak word. Dit is deur die ring goedgekeur. "Dit sou oneties van my wees om te probeer voortgaan. Wie kan die versoening van Christus verkondig in sulke omstandighede? Ek kon net nie meer met my werk voortgaan nie.

"Die sinode neem mooi idilliese besluite daar bo, maar as 'n gemeente dit op die grondvlak saboteer, beteken die besluite net mooi niks. Waar gemeentes openlik besluite van sinodes verwerp en KS blatant verontagsaam, kan die sinode net mooi niks daaraan doen nie. Dit het 'n groot klugspel geword."

Deesdae verlaat lidmate wat nie met die Kerk se beleid saamstem nie, nie meer die Kerk nie. Dit is eerder 'n geval van die dominee wat die beleid steun wat die Kerk moet verlaat, sê Louw.

Hy noem die op name van 'n hele reeks predikante wie se bande die afgelope tyd van hul gemeentes losgemaak is om 'n soortgelyke rede. Predikante op die platteland kan nie waag om KS se konsekwensies aan die gemeente uit te spel nie. Die realiteit is dat die NGK nie in staat is om die beleid in KS deur te voer nie.

"Predikante leef onder die dwingelandy van die politiek en nie een is vry om werklik te sê 'So sê die Here' nie," sê Louw.

Ds Awie Louw ... verkoop nou kantoormeubels

Nommer asseblief?

'n BESORGDE hoogleraar in teologie en predikant van die NG Kerk, prof Adrio König, het vroeër dié week 'n klag gaan indien by die Rosslyn-polisiekantoor in Pretoria oor 'n polisievangwa wat sonder nommerplate rondry.

Dit is die derde geel vangwa wat hy die laaste tyd in die omgewing van Verwoerdburg gewaar, sê König. Die vorige twee kere kon hy dit net nie regkry om hulle voor te keer nie.

König, departementshoof van sistematiese teologie aan Unisa, sê sy swart kollegas het al herhaaldelik vertel dat polisievoertuie sonder nommerplate in die townships rondry en gruwelike dinge doen. Maar niemand kan hulle uitken nie.

König sê hy was Sondagoggend op pad om in Johannesburg te gaan preek toe hy 'n geel polisievangwa op die M1-snelweg sonder nommerplate en selfs sonder nommerplaatrame gewaar. Hy keer hulle toe voor en wou van die bestuurder weet waar hulle nommerplate is.

Die een polisieman was baie agressief en het geweier om te sê wie hy is, maar die bestuurder, konstabel PK du Plessis van Eenheid 19, Rosslyn, het erken dat hulle nie nommerplate het nie.

König sê hy het Maandag die ministerie van Wet en Orde gebel en met kaptein JJ Jacobs gepraat. "Wat my meer as enigiets ontstel, is die ongeërgde houding waarmee my klagte aangehoor is. Kaptein Jacobs het bloot gesê hy sal my naam onderaan 'n lys van geskrewe verklarings oor soortgelyke voorvalle voeg".

Kol Frank Alton, skakeloffisier van die polisie in Noord-Transvaal, bevestig dat 'n klag teen polisiemanne ingedien is wat 'n voertuig sonder nommerplate bestuur het. Die saak word ondersoek. - INA VAN DER LINDE

Prof Johan Heyns en Pieter potgieter - twee van die professore wat die NG Kerk die afgelope tyd geel het. Op die onlangse Noord-Transvaalse sinode was 'n sterk anti-professorstroming te bespeur.

Verset teen 'Kerk en Samelewing' oorkom

DIE Noord-Transvaalse Sinode van die NG Kerk, een van die invloedrykste van die elf streeksinodes van die Kerk, het die afgelope week skouer ingestoot agter die beleidstuk Kerk en Samelewing (KS), die omstrede dokument waarin apartheid onder meer as sondig bestempel word.

Met die sinode wat in Pretoria plaasgevind het, is die rug van die verset teen KS en die nuwe rigting wat die NGK ingeslaan het, moontlik finaal gebreek.

Terselfdertyd het die sinode daarin geslaag om nog vir die huidige te keer dat 'n verdere wegkalwing van die regse faksie van die sinode plaasvind. Dit was te wagte dat die lot van KS in Noord-Transvaal beslis sou word. Met Pretoria as middelpunt, kan dit as die hartland van regse verset teen KS bestempel word.

Dis hier waar prof Willie Lubbe vier jaar gelede met 'n groep NG-lidmate uit protes teen KS weggeskeur het om die Afrikaanse Protestantse Kerk (APK) te vorm.

Dis hier waar die Afrikaanse Gereformeerde Bond van prof Carel Boshoff gestig is na die wegbreek van die APK.

En dis hier waar die protesvergadering van beswaarde lidmate plaasgevind het einde verlede jaar ná die hersiening van KS tydens die Algemene Sinode op Bloemfontein.

Ds Kobus Potgieter, afgetrede dominee van Brits en voormalige moderator van die Algemene Sinode sowel as van die Noord-Transvaalse Sinode, was voorsitter van die protesvergadering. Dr Andries Treurnicht, leier van die KP en 'n voormalige NGK-dominee, was die hoofspreekster.

Dit was 'n moedelose ds Potgieter wat in 'n stadium in die sinode gepleit het dat 'n "klein ad hoc studiekommissie" aangewys word. "Ek wil net keer dat ons huis toe gaan en daar gaan sê die sinode gee nie aandag aan ons probleme nie." Die pleidooi het gekom kort voordat gestem moes word oor sy ander voorstel dat die sogenaamde "apartheidsparagrafe" in KS weggelaat moet word. Teen daardie stadium was dit duidelik dat sy voorstel oorweldigend deur die sinode verwerp gaan word.

Die mosie oor 'n studiekommissie is later teruggetrek en die voorstel dat die apartheidsparagrafe weggelaat word, is met sowat 20 teen 480 stemme verwerp.

Sy ander beskrywingspunt teen KS, wat handel oor die oopstelling van die NGK-strukture vir ander kerkeverbande, is met dieselfde beslistheid deur die sinode verwerp.

Potgieter het egter 'n beskrywingspunt op 'n ander gebied gewen, naamlik dat "ernstig besin" word oor die wenslikheid dat die

Die Noord-Transvaalse Sinode van die NG Kerk het vandeesweek sy goedkeuring gegee aan die omstrede beleidstuk Kerk en Samelewing, wat apartheid as sondig bestempel, en ook voorlopig die wegkalwing van die sinode se regse faksie gestuit.

INA VAN DER LINDE doen verslag

Kerk amptelik deelneem of verteenwoordigers stuur na kerkberade soos Rustenburg.

Die laasgenoemde punt het ook 'n ander stroming in die sinode weerspieël. Terwyl sommige sinodegangers die besluit gesien het as 'n troosprijs vir Potgieter en ander ontevrede lidmate, meen ander dis 'n ou stroming wat sedert die jare sestig in die NGK leef: die anti-ekumeniese stroom wat wys dat die ou spoke nog nie in die Kerk besweer is nie.

Die afgelope vier jaar was vir die sinode Noord-Transvaal traumaties. Eers was daar die skeuring in die Kerk in 1987, 'n ervaring wat prof Johan Heyns sê hy "nooit in my lewe" wil oorrê nie. Daarna moes kerkleiers voortdurend rondreis om vure dood te slaan.

Van Heyns, wat vir baie lidmate die simbool geword het van die omstredenheid rondom die verandering in kerkbeleid, het die afgelope vier jaar sy tol geëis. Hy is uitgesonder as die man wat verantwoordelik gehou moet word vir die "onvrede en onrustigheid" in gemeentes, soos regses dit stel. Of dat hy die Kerk "by die politiek ingesleep het".

In die verkiesing van die moderatuur het Heyns telkens die laaste tweetal gehaal, maar is in die laaste stemming deur jonger en minder bekende kerkmanne verslaan.

Herhaaldelik is gesê dit is nou tyd dat die Kerk weer waarlik "kerk" moet word en na die ware taak moet terugkeer. Dit was ook woordeliks die boodskap van die nuwe moderator, ds Pieter Strümpfer, net ná sy verkiesing.

Dit het oorgeloopt in 'n algemene "anti-professor" stroming. So is voorstelle gehoor dat die aantal dosente van die teologiese skool van die NGK - wat 'n "magsblok" sou vorm - in die kieskolle van die teologiese skool aansienlik verminder moet word.

Daarna was daar weer 'n poging om te keer dat professore, wat almal as ouderling-afgevaardigdes op die sinode beland het, op die moderamen gekies word in die plek van die drie ouderling-afgevaardigdes nie. "Moderamen" is die nuwe benaming vir die uitgebreide moderatuur wat tussen sinodes

opdragte van die sinode uitvoer.

Op die ou end is al drie ouderling-afgevaardigdes wat op die moderamen verkies is, tog wel professore - prof Heyns, Cas Vos en Attie Barnard.

Heyns het agterna gesê hy verstaan die gevoel by baie lidmate. Hulle sê professore is studeerkamerpredikante wat nie met die werklikheid op die grondvlak in aanraking kom nie.

"In die kerk kry mens leiers en profete. Leiers moet agter hulle kyk om te sien of die lidmate nog by hulle is, terwyl profete vorentoe kyk, na die toekoms. Dis nou tyd vir die leiers in die kerk," sê Heyns.

Dit is egter steeds 'n vraag of die feit dat die sinode van Noord-Transvaal KS steun, beteken dat die ontevredenheid in die gebied

besweer is.

Sê Potgieter: "Nee, hierdie is maar een mylpaal op ons stryd vorentoe. Ek staan nog by die punt dat ontevredenes nie uit die Kerk moet gaan nie. Maar daar's 'n groep wat vir my skryf en sê hulle geestelike lewe ly skade en daarom kan hulle nie in die kerk bly nie.

"Ek pleit ook voortdurend by dr Treurnicht dat hy nie uit die Kerk moet gaan nie, en ek hoop nie hy doen dit nie. Dis nie asof ons nie 'n saak het nie. Dit is net dat die saak waarmee ons kom nie bevredigend afgehandel word nie.

"Daarom moet ons nie emosioneel wees oor die saak nie, want dan tree mens oorhaastig op en baie wat weg is uit die Kerk het gesê hulle is spyt daarvoor. Want daarmee is hulle stemme in die Kerk stilgemaak."

Have a cuppa cup

SYDNEY. - Gluttons who are self-conscious about devouring their meals plate and all need not feel so bad any more. And litterbugs can now make a contribution to society by eating their litter.

A company here claims a world first in fast food packaging - an edible container for hot potato chips that could taste as good as the contents. A week or so before the sale of the first edible cup full of chips the potato cup company is inundated with orders, including 150 000 for a shipping line and 600 000 for two football grounds.

The company of Jim Allman uses potato flour, a variation of the principle used to oven-bake cones for ice-creams, and machinery from Austria to make the revolutionary containers.

"They have no fat, are environmentally friendly and delicious, especially with tomato sauce or salt," a spokeswoman for the potato cup company, Susie Kitt, says of the cups. Jim Allman had to sell his house and car to keep going through hard times, but now his cup runneth over.

"The first cup will be eaten at an environment week conference during October in Sydney," she says.

The cups sell for twice as much as an equivalent polystyrene container. "But we say our cup will eventually become part of the meal. They are like ice-cream cones. Some people may even prefer the cup to the meal," Kitt says.

She says there are already other companies experimenting with cups for other types of food, like chicken or hamburgers. Allman's company will stick to chips in the meantime though.

"If we do manufacture hamburger containers later on they will be bio-degradable and environmentally friendly. They will not be suitable for human consumption, because of cellulose in them, but could be thrown away without damage to the environment," says Kitt.

Kitt says the company is now selling manufacturing rights to companies in New Zealand and in the rest of Australia.

"We are selling complete packages including training and machinery and plants are already being set up in four of the six Australian states," she says.

To every nation its strange habits. The Russians throw their cups behind their backs and break them. The jolly Greeks throw plates to pieces. But the cultured Aussies know better. They just eat them. - AFP.

'My groot mond was my redding'

Margaret Nhlapho is nie op haar bek geval nie - en dit het haar al baie gehelp, sê sy. **ESMA ANDERSON** gesels met dié vrou wat nie doekies omdraai nie - en kom agter dat sy nie net 'n groot mond nie, maar ook 'n goeie hart het en soms eerder 'n maatskaplike werker en filantroop is as 'n vakbondleier

Margaret Nhlapho: "Ek laat my nie deur dreigemente van stryk bring nie." (Foto: Rodger Bosch)

OP 51-jarige ouderdom is Margaret Nhlapho, die nasionale organiseerder van die South African Domestic Workers Union (SADWU), steeds 'n vegter. Dit is juis dié eienskap wat haar nou beweeg om vir ander mense te veg as hulle hulpeloos is en uitgebuit word.

As die vakbond nie veel kan doen aan die lot van sommige van die huishulpe wat by hulle hulp kom vra nie, gee sy dikwels van haar eie geld, wat ook maar min is, om dié gesinne aan die lewe te hou. Daar woon dikwels ook mense by haar aan huis wat geen ander heenkome het nie.

Nhlapho was een van die stigterslede van SADWU in 1983 en die eerste voorsitter van dié vakbond. Eers was hulle maar net tien lede, vertel sy. Vandag het die vakbond gegroei tot een van die grootstes in die land.

Nhlapho het grootgeword naby Brakpan, waar sy steeds bly. Haar pa was 'n bouer met 'n taamlik goeie onderwys-agtergrond, en hy het daarop aangedring dat hulle ook skool toe moet gaan, sê sy.

Sy moes egter in stander nege die skool verlaat om te gaan werk. Sy het toe as huishulp gaan werk by 'n ryk en streng vrou, by wie geen werker lank gebly het nie, sê sy.

Haar verhouding met haar werkgever was eers kil. Haar werkgever het geglo huishulpe bly uit die oog, maak nie hulle monde oop nie en praat veral nie teë nie. Hulle werk net.

"Ek was nie tevrede daarmee nie, maar ek het besef dat sy eintlik 'n goeie mens is. Sy het net nie van beter geweet nie. Dis tóé dat ek met haar begin praat oor dinge wat my pla," sê Nhlapho.

Haar werkgever het gereeld brug gaan speel en tot twee-uur die oggend uitgebly. Sy moes die kinders oppas tot die vrou terugkeer en dan weer die volgende oggend vroeg opstaan om met haar gewone huistake te begin.

"Ek het net eendag besluit dit is onregverdig. As sy my gevra het om die kinders op te pas, het ek gesê ek wil nie of dat ek uitgaan," sê Nhlapho.

Haar werkgever het vir haar goedkoop vleis gekoop om te eet. "Die vleis was gewoonlik bietjie af en het gestink as mens dit kook. Daarom kon ek dit nie in die huis kook nie, ek moes my kos buite gaarmaak.

"Toe sy eendag kuiergaste kry, besluit ek om die vleis op haar stoof te kook. Ek het dit op 'n hoë hitte gesit sodat dit oorkook. Toe sy in die kombuis kom, was sy briesend. Dit het baie gestink.

"Sy skree toe vreeslik op my, die ander mense het selfs later kom kyk waarom die bohaai gaan, maar ek het haar goed vertel. 'Sy verwag dan van my om dié stinkende goed te eet. Ek is self 'n baie netjiese mens, ek mors nie somer nie, dis die vleis wat af is.' Sy was baie skaam en het my punt ingesien.

"Van toe af het sy my gevra van watter kos ek hou. Ons het ook baie beter oor die weg gekom, want ons het gepraat en mekaar verstaan," sê Nhlapho.

Na dié petalje was hulle goed vir mekaar. Hulle het uiteindelik groot vriende geword en sy het vyftien jaar daar gewerk tot die vrou geëmigreer het.

Nhlapho sê die ander huishulpe in die omgewing het gehoor van haar ervaring en gereeld vir haar kom vertel van hulle probleme en sy het dikwels vir hulle in die bres gaan tree.

"Ek het 'n groot mond gehad. Dit het my gehelp by my werkgevers en ook later om die vakbond op die been te bring. Ek wou ander mense help om hul werkomstandighede te verbeter. Baie ander werkers het nie sulke groot monde nie."

Nhlapho het later gaan werk vir die St John's Centre of Concern, waar sy hoofsaaklik onderwysprogramme vir onder andere huishulpe gereël het en gehelp het met die bestuur van die organisasie.

Sy het baie ondervinding opgedoen in fondsinsameling en bestuurstegnieke, maar sy sê die grootste hulp was toe hulle oorsee is om fondse te gaan insamel. "Daar het ek gesien hoe ander mense lewe. Niemand hoef uitgebuit te word soos hier in Suid-Afrika nie, en die huishulpe, tuinwerkers en plaaswerkers trek gewoonlik aan die kortste ent. Dis tóé dat ons besluit het om al ons energie in die projek te stort sodat ons 'n onafhanklike vakbond kan hê om na die huishulpe se belange om te sien."

Sy sê die huishulpe wat aan hul deur kom klop, het dikwels dieselfde soort probleme: onregverdig afdankings, beskuldigings van

diefstal (waaraan hulle gewoonlik onskuldig is), uitbuiting, onregverdig werkure, lae lone en soms aanranding.

"Ek het nou 'n skokkende geval van 'n vrou wat afgedank is omdat sy 'met 'n lang gesig rondloop', ná tien jaar diens."

Dié huishulp is slegs R100 per maand betaal, sê sy, en het al haar geldjies in 'n blikkie in haar kamer gebêre. Toe sy verneem dat haar werkgever se seun moontlik sy studies sal moet staak omdat hulle nie meer geld het om vir hom te betaal nie, het die huishulp baie jammer gevoel vir die vrou. Sy is dadelik na haar kamer, het al haar geldjies bymekaar geskraap en R800 vir die vrou geleen.

Nhlapho sê die huishulp het gelukkig 'n skuldbriefie gevra, want kort daarna is sy afgedank, waarna die vrou voorgegee het sy weet niks van die geleende geld nie. Die huishulp is slegs die uitstaande bedrag op haar salaris betaal. Daarna wou die vrou nie weer met haar praat nie.

"Ek het met die werkgever probeer praat, want sy wou die huishulp nie te woord staan nie," sê Nhlapho. "Toe begin die vrou my dreig. Dit gebeur gereeld, maar ek vat nie nonsens van hulle nie."

"'n Man het my eenkeer gebel en gesê hy gaan my kom doodmaak. Dit was halfvier die middag. Toe sê ek hy moet gou maak, ek loop kwart oor vier en ek gaan nie vir hom wag nie. Ek het nooit weer van hom gehoor nie."

"As ek weet dat ek reg is, sal ek aanhou veg, ek kan nie toelaat dat dreigemente my van stryk bring nie. Dit ontstel my só dat werkgevers geen respek vir hulle werkers het nie."

Sy probeer egter altyd regverdig bly. "As ek agterkom die huishulp het vir my gelieg of dat sy gesteel het, dissiplineer ek hulle. Mense moenie verwag om ordentlik behandel te word as hulle oneerlik is of steel nie."

"Iets wat ek soms oor die hoof sien, is drankmisbruik. Mens kan dit nie ignoreer dat mense dikwels drink uit frustrasie nie," sê Nhlapho.

Volgens Nhlapho word baie werkers afgedank en dan te min betaal. "Die werkgever skryf gewoonlik 'n brief waarop hulle die bedrag skryf wat aan die huishulp

betaal is. Die huishulp word aangesê om onderaan die bladsy te teken, waarna ander bedrae ná die tyd ingevul word. In sulke gevalle is daar nie eintlik veel wat ons kan doen nie."

Nhlapho sê hulle kry ook baie gevalle waar huishulpe en tuinwerkers beseer is by die werk en afgedank word sonder enige skadevergoeding.

Die eerste ongeluk wat sy behartig het, was dié van 'n tuinwerker wat 'n gevaarlike en wankelrige muur moes afbreek. Die muur het op die man geval en sy been beseer, waarna dit geamputeer is.

Die werkgever wou egter nie vergoeding betaal nie, maar was ook versigtig om hom sonder meer af te dank. Hy betaal toe vir 'n kunsbeen - maar gee die werker veeleisende take om te doen. Hy was deeglik bewus daarvan dat die man dit nie sal kon doen nie en het later juis dié onvermoë as redde gebruik vir sy afdanking.

"Wat sou geword het van dié mense as ons nie daar was om te veg vir hulle regte en belange nie?"

"Huishulpe word dikwels nie menswaardig behandel nie. Hulle moet tevrede wees met enige situasie, want werk en geld is skaars. Dis waarvoor ek veg. Ek weet ool dat geen werklike verandering gaar plaasvind as huishulpe nie deel is daarvan nie."

"Die verskoning wat in die verlede aangebied is waarom huishulpe nie deur wetgewing te beskerm word nie, is dat hulle nie werklik 'n konstruktiewe bydrae tot die ekonomie lewer nie. Hoe kan dit waar wees? Maar selfs as mens hulle eie bydrae ignoreer, maak hulle werk dit moontlik vir hulle werkgevers om 'n bydrae tot die ekonomie te lewer."

"Ek is bly dat hulle bydrae nou uiteindelik erken word - maar ek sou graag wou sien dat huishulpe meer omvattend beskerm word. Die huidige maatreëls is steeds nie genoeg nie."

Nhlapho sê sy word egter nou te oud vir dié daaglikse stryd. Sy word deesdae gou moeg en wil binnekort ophou werk.

"Ek sal egter nooit ophou werk vir mense wat my hulp nodig het nie. Ek sal dalk net 'n minder veeleisende taak opneem."

OP WIE KAN JY STAATMAAK OM MEER STIPTELIK TE WEES AS JOU WEDERHELF, JOU DOKTER EN JOU GHOLFMAAT?

Dit is nou maar so dat gades soms so 'n bietjie in die badkamer draai. Of dat gholfmaats jou laat staan en naels byt op die eerste bof. En wie het nie al die sekondes gesit en aftel en oeroue Huisgenote lees in die dokter se wákgamer nie?

Hierteenoor staan die puik op-tyd rekord van SAL Binnelands. Vergelyk gerus die stiptelikheid waarmee SAL Binnelands meer as

300 000 mense per maand van A na B vervoer – kom wat wil.

Ons hou trouens 'n haas ongelooflike op-tyd rekord van 93%. Plaas dit in 'n breër perspektief en dinge raak nóg interessanter: Amerikaanse binnelandse rederye raak opgewonde wanneer hulle 'n stiptelikeidysfer van bo 70% behaal*.*

Teen dié agtergrond staan een ding soos 'n paal bo water: Geen plaaslike lugredery ter wêreld kan met ons meeding om 'n sakeman meer betyds by sy bestemming te kry nie.

*BRON: SAL SENTRALE BEHEER. *BRON: WAM 1990

SAL

BINNELANDSE DIENSTE.

Ons verbeter by die dag.

DMB&B S12980

Lospraatjies

Ons kinders sonder 'n geskiedenis

Deur Fanie Olivier

SEPTEMBER is tradisioneel, Leipoldt se die mooiste Oktobermaand ten spyte, die begin van die lente. Die rugby loop kaalbas ten einde, krieket steek kop uit en dis soet orals waar jy kyk.

G'n wonder dat ons dié maand formeel vrede probeer verklaar nie, en dat Stoffel van der Merwe en Cyril Ramaphosa mekaar oor en weer op televisie komplimente toeswaai.

Maar September is ook die maand waarin die tweespalt binne die Suid-Afrikaanse gemeenskapspolitiek sterker as enige ander tyd van die jaar op die voorgrond kom staan. Want dis die maand van Verwoerd en van Steve Biko: helde wat in hul onderskeie gewelddadige sterfte simbole geword het van die boosheid van die "vyand".

Vroeg die maand het al wat koerant en tydskrif is weer 'n slag goed gaan bestek opneem van die gebeure in die parlamentsgebou 25 jaar gelede.

Die moord op dr Verwoerd is met tipiese Nasionalistiese wroeging weer bekijk. Waar sou ons gewees het as dit nie gebeur het nie? Sou hy intellektueel nie vroeër die krisis rondom apartheid raakgesien het en 'n alternatiewe koers ingeslaan het nie?

Of was hy maar doodgewoon deel van die gegewe van 'n rasse- en volkerever-skiedenis waar die witman vir ewig die rol van voog sou moes speel? En die nuwe swartman bowendien beskerm sou moes word teen vreemde kapitaal in daardie streke waarheen die swart golf gekeer moes word om in die brakland uit te loop?

En Tsafendas en die wurm dan? Watter plek neem Verwoerd nog in die denke van Suid-Afrikaners 'n kwarteeu ná sy dood? Gesels mens met witterige jongmense kom jy agter dat die meeste van hulle van daardie hele geskiedenis eintlik niks weet nie. Trouens, hulle hele persepsie van eietydse gskiedenis ontbreek gewoon.

In 'n meningspeiling wat ek onder Afrikaanssprekende hoërskoolleerlinge gedoen het om uit te vind wat hulle dink en voel oor die nuwe onderhandelingspolitiek, was dit skrikwekkend om te ontdek hoe min hulle werklik weet.

Daardie wonderlike verskynsel, die kollektiewe geheue, bestaan eenvoudig net nie meer by ons nie. Flagante rassisme steek kop uit, maar sonder enige onderbou of kapstokke om hul idees aan te hang.

1976 is 'n datum wat by driekwart van hulle glad nie 'n klokke gelui het nie, terwyl bykans 90 persent van my swart studente dit sonder meer geïdentifiseer het as die datum waarop die bevrydingstryd 'n aanvang geneem het.

Verwoerd was by die Afrikaanse kinders 'n "president van iets", maar hoegenaamd nie die hoofargitek van apartheid soos elke jong swart leerling bevestig het nie. Minder as 'n derde het geweet dat hy vermoor is - dié wat dit wel geweet het, was oortuig dat dit deur "die kommuniste" gedoen is.

Dis teen dié agtergrond dat die gewese

oud-nasionale Volksraadslid, Cas Greyling, se opmerking oor Verwoerd vreemd op die oor val: "Verwoerd leef," verklaar hy. "Sy staturus groei. Sy beeld verskerp. Sy skadu verbreed." By wie?, wil mens hom vra.

Steve Biko, daarenteen, bestaan gewoon nie in die wêreld van die wit skoolkind nie. Niemand wat ek gevra het, het van hom gehoor of geweet nie en die raaiskote het almal rondom boks, sokker, musiek of langafstand-atletiek gaan soek.

Vroeër vanjaar het ek in VWB geskryf oor die behoefte aan gemeenskaplike simbole: nuwe vlae, kleure, embleme en 'n volkslied. Oor die Springbokembleem, sien ek, word daar darem 'n bietjie menings gewissel - ook maar tipies van ons gemeenskap waar die sportlui enige breë gesprek aan die gang sit.

Maar daar is ook 'n ander behoefte in 'n gemeenskap: een van gedeelde helde of heldefigure. Waar gaan ons hulle kry? Of gaan ons maar die verlede afskryf as te gevoelig, te na aan ons senuwees? Of dalk te ver van die ervaringswêreld van die meeste van ons?

En sal ons helde maar toevallige koerantpapier- en TV-figurasies wees wat agter 'n bal op die veld aanhardloop, vasklou aan 'n mikrofoon, 'n ander Jan Rap vir miljoene laat harpuis ruik?

Hoe arm dreig ons nie om te word nie, 'n land sonder 'n verlede en sonder 'n geheue.

Geloofspraatjies

Sendelinge, gaan huis toe?

Deur Takatso Mofokeng

DIS miskien nodig om weer na die kwessie van 'n moratorium op sendelinge te kyk. Die doel is tweërlei: Eers wil ons die gronde van die onlangse oproep vir 'n moratorium op sendelinge by die NG Kerk in Afrika (NGKA) se Algemene Sinode in Pretoria naspoor. Tweedens wil ons aantoon dat daardie probleem eers vir goed opgelos sal wees met die vereniging van die sendende kerk - in dié geval die wit NG Kerk - met die kerke wat uit die voormalige sendingveld van die Kerk ontstaan het. Anders gestel, die probleem sal eers met die beëindiging van kerklike apartheid opgelos word en nie, soos sommige kerkleiers dink, met die aanvaarding van beleidsdokumente soos Kerk en Samelewing van die NGK, nie.

Dit het by die onlangse Algemene Sinode van die NG Kerk in Afrika in Mamelodi geblyk dat die oproep om 'n moratorium op sendelinge nog nie begrawe is nie. Verder betree ons nou die era van demokrasie, wat beteken dat ons 'n demokratiese weg begin leer waarlangs probleme opgelos moet word. Hoe 'n moratorium met demokrasie saamhang, sal later duidelik word.

Soos ons almal behoort te weet, het apartheidsd denke daartoe gelei dat daar in die NG Kerk 'n abnormale situasie ontstaan het waar die wit "moederkerk" sy deur tot onlangs gesluit het vir Afrikane, Kleurlinge en Indiërs (swartmense) wat die gereformeerde geloof aanvaar het. Aparte kerke is vir dié bekeerlinge geskep. Daardie situasie duur feitlik nog voort, ten minste in die sin dat swartmense eerder aangemoedig

word om na hulle kerke te gaan in plaas van na die wit NG Kerk toe. Die ironie van dié optrede lê daarin dat hierdie Kerk, snaaks genoeg, nog aanhou om die drang te voel om sendingwerk onder die "slagoffers" van haar beleid en optrede - swartmense - te doen.

Daarom word nog sendelinge vir daardie taak opgelei, afgesonder (gelegitimeer) en na die sendingveld (swart woongebiede) gestuur om met een voet daar te staan en swaar werk en met die ander voet in die wit woongebiede te sit en lekker eet.

Die NGK het daarop aangedring om dié mense, alle wittes wat graag in die swart kerke as bedienaars van die woord wou arbeid, self te legitimeer. (Sommige van u sal onthou welke stryd gevoer is om Frikkie Conradie in die NGKA te legitimeer). Die rede daarvoor was formeel dat dit kerkregtelik (volgens die kerkorde van die NGK) die enigste aangewese weg was. Die kerkorde van die ontvangende kerk moes daarvolgens aangepas word en omdat die NGKA die baba van die NGK was, kon dit maklik gedoen word.

Ek dink naas dié kerkregtelike rede was daar ook psigologiese en ideologiese redes vir hierdie anomalie, maar die laasgenoemde is om begryplike redes nooit genoem nie. Almal wat op hierdie wyse en langs hierdie weg die swart gebiede ingaan, is bedoel om diep in hulle hart en gees gebonde te voel dat hulle eerste en hoogste loyaliteit aan die NGK behoort en dat hulle die belange van daardie kerk en nie van die mense onder

wie hulle werk nie, verteenwoordig.

Natuurlik is dit nie so gestel nie. Die netjiese stelling was om die belange van die koninkryk van God te bevorder. Dieselfde gebeur tog ook by die polisie en die militêre opleiding en diens: mense moet getrouheid sweer aan die land en die staat terwyl ons almal weet dat dit beteken trou aan die wit gemeenskap wat die land regeer en hulle die veld instuur.

En dis hier waar die probleem vir die wit en swart kerk begin. Albei kerke het bly onthou dat dié predikante, ten spyte van wat op papier staan, gestuurde agente van die NGK was en bly. En dit het van tyd tot tyd tot spanning en konflik tussen die swart leraars en die wit leraars gelei. Veral wanneer die wit leraars mag wou uitoefen in die NGKA, ook oor swart leraars, wat hulle reg tot mag nie aanvaar het nie en dit bevreemte het.

Die feit dat hulle deur die kerklike vergaderings tot magsposisies gekies of verhef is, maak geen blywende indruk op swart leraars nie. In tye van konflik dring swart leraars daarop aan dat hierdie wit leraars teen die besluite van hulle kerklike vergaderings in, met ander woorde, teen hulle kerkorde in, geen reg het om mag in die NGKA uit te oefen nie. In plaas daarvan dat hulle die redes vir hul teenstand aangee, word gewoonlik net gesê: laat hulle na hulle wit dorpe teruggaan.

Albei kerke het die probleem lankal aanvoel en probeer om dit binne die raamwerk van hulle kerkorde aan die een kant, en die belange van die NGK aan die ander kant, op te los. Baie "kerkregtelike" resepte is al gebruik om die vuur te blus. Die jongste oplossing is dat dié predikante lidmate van die swart kerke moet word om daar diens te doen. Maar die oplossing het, soos ons onlangs gesien het, nie die probleem van mag en magsmisbruik opgelos nie.

Vanuit die kringe van die NGKA het sterk stemme weer vir die moratorium opgegaan, maar ook dat sendelinge na die NGK teruggestuur word.

Die vraag is nou: waarom 'n moratorium? Wat is die grondredes vir die oproep? Beyers Naudé en ander mense wat deur die koerante gevra is, het gesê die rede is dat baie wit sendelinge nie die gesag en leiding van die swart leiers wil aanvaar nie.

Dit kan miskien in sommige gevalle die rede wees.

Dit is inderdaad so dat diegene wat die strewende van die swart kerk steun, soos weergegee deur die swart predikante, nie aangeval word nie, maar eerder geprys word. Diegene wat kritiese vrae stel of sommige besluite opponeer, word verdink van dislojaliteit en selfs aangeval. Dit kan 'n onaanvaarbare situasie skep om vir alles net ja te moet sê, ook sake waarvoor 'n mens fundamentele besware het. Dis duidelik dat dié probleem nie deur kerkordelike manipulasie opgelos sal kan word nie, omdat dit deur kerkordelike manipulasie veroorsaak is.

Ek meen die grondoorzaak van die probleem gaan oor mag. Dit word gesien as 'n ondemokratiese opklim na magsposisies. Die sendelinge verkry mag deur hulle ordening in die swart kerk op 'n kerordelike korrekte, maar demokraties onjuiste wyse.

Binne 'n demokrasie, of 'n situasie waar demokratiese denke die pas aangee, verkry of verloor 'n mens mag deur wyse van 'n kiesafdeling. Elkeen weet dit en aanvaar dit, behalwe in gereformeerde kringe. Die sendelinge is ná hul opleiding deur hulle eie kiesafdelings gelegitimeer en dan na 'n ander kiesafdeling gestuur. Maar in plaas daarvan dat hulle in hul eie kiesafdelings mag uitoefen, voel hulle geroepe om dit in die swart leraars se kiesafdeling te doen. Dit is tog ondemokraties en dis hoe swart leraars dit beleef, al druk hulle dit nie so uit nie.

Die volgende vraag is hoe die probleem opgelos kan word. Dit sal nie binne een dag of net deur 'n struktureel opgelos kan word nie, omdat dit ook 'n psigologiese en ideologiese probleem is. As 'n begin moet kerklike apartheid totaal en onvoorwaardelik beëindig word. Anders gestel, die wit kerk en die swart kerk moet heeltemal één word van bo tot onder en van hoek tot kant. Dit sal beteken dat die kiesafdelings van albei kerke vereniging is en hulle in een kerklike verband staan. Die predikante, swart en wit, sal dan hulle mag in die kerk van een kiesafdeling verkry en binne een kiesafdeling uitoefen. Op dié manier sal demokrasie die kerkorde regstel.

(Dr Takatso Mofokeng is sekretaris van die Algemene Sinode van die NGKA en doent in sistematiese teologie aan Unisa.)

A shield against terror

Richard Mdakane

A controversy is raging in white political circles about self-protection units in townships. Most white people seem to think that these units are nothing else but a part of the ANC's military structure and should be disbanded. Not so, says Alexandra Civic Organisation spokesperson Richard Mdakane in an interview with LUCKY KHUZWAYO. These units have been formed to protect citizens against the rising tide of crime and are similar to the Neighbourhood Watch in white areas

THE self-protection units first set up by township residents in 1986 and revived after the lifting of the State of Emergency in 1989 should not be confused with "military" forces. Neither are they controlled by any political organisation, says Alexandra Civic Organisation (ACO) spokesperson Richard Mdakane.

The self-protection units - the organisation and operation of which may vary from township to township - consist of ordinary residents working together to protect themselves against crime and violence and are autonomous, says Mdakane. Even though ACO took the initiative in setting up such units in Alexandra, the Civic itself is not involved in manning them.

The perception that the units are organs of the ANC is mistaken, says Mdakane. Had the self-protection units been controlled by any political organisation, this would soon have led to enormous problems, he points out. "If the ANC sets up self-protection units in the townships, the PAC would soon set up their own units - as would Azapo and Inkatha."

The first self-protection units in Alexandra were formed in 1986, when the township was experiencing a high rate of crime. When several schoolgirls were abducted from schools and raped, the necessity of self-protection units guarding schools became apparent, says Mdakane. The emergence of the vigilante groups who attacked residents' houses was another deciding factor.

The imposition of the State of Emergency in 1986 hampered the founding of the self-protection units. Some of the ACO members went into exile, others were detained without trial and others were charged, says Mdakane. Structures like self-defence units were regarded as organs of so-called "People's Power" and were not allowed in terms of the emergency regulations.

In 1989, when the State of Emergency was lifted, the self-protection units started to revive their structures. The units in Alexandra are run by various committees, ranging from yard committees to street committees, says Mdakane. These committees meet from time to time to discuss immediate problems in their yard or street. Though Mdakane admits that some people expected to be supplied with weapons, he says this was not the policy of the various civic organisations.

How do the self-protection units operate? It differs from street to street, says Mdakane - the people themselves decide on the defence mechanisms they will employ in order to defend the residents of that particular street. Weapons are not the only means of defence, Mdakane points out. Whistles, for instance, can be used to alert residents to danger. Whistles aren't the only signals used, however - the method may vary from street to street.

The members of each self-protection unit are elected by the people of the

particular street in which that unit operates. Those who are elected are accountable to the residents, says Mdakane.

The unit leader is usually an elderly family man held in high esteem in the community. Unit members must also be politically knowledgeable and be able to assess a situation in which violence may erupt, says Mdakane. They must also be able to gather information and warn residents of a possible attack from other quarters.

The self-protection units are not all-male but include women as well, says Mdakane. They don't only protect residents but assist them in other ways also. When, for instance, a shack has been set ablaze, the committee can arrange a collection of donations for the victims.

Self-protection units are not intended as a replacement for the police and do not operate in the same way, says Mdakane.

The self-protection units are also not "private armies" as some people may believe, Mdakane emphasises. "They are not of a military nature and not aggressive."

Valuable training could be given to these units by Umkhonto we Sizwe, says Mdakane - "not military training but instruction in self-defence, for instance". At the moment unit members only do physical training to keep themselves fit and strong.

The ANC has actively supported the idea of self-protection units - but that does not necessarily mean that such units are ANC units, says ANC spokesperson Carl Niehaus. Niehaus says they should be protective, not offensive units.

The aim of such units is to protect the lives and property of a community against attacks from other quarters. People have a

The right to protect oneself

SELF-PROTECTION units were one of the disputed issues touched upon in the recent National Peace Accord (NPA) signed on Saturday, 14 September 1991. The NPA sets out six principles according to which self-protection units are allowed:

- The law accords all individuals the right to protect themselves and their property and to establish voluntary associations or self-protection units in any neighbourhood to prevent crime and to prevent any invasion of the lawful rights of such communities. This includes the right to bear licensed arms and to use them in legitimate and lawful self-defence.
- The parties also agreed that no party or political organisation shall establish such units on the basis of political affiliation, such units being considered private armies.
- No private armies shall be allowed or formed.
- The parties also recognised that a liaison structure should operate between a community-based self-protection unit and the police so as to facilitate education of citizen's rights, police responsiveness and other aspects in respect of which there is a legitimate and common interest.
- The police remain responsible for the maintenance of law and order and shall not be hindered in executing their task by any self-protection unit.
- All existing structures called self-defence units shall be transformed into self-protection units which shall function in accordance with the principles contained in paragraph 3.7 of the National Peace Accord.

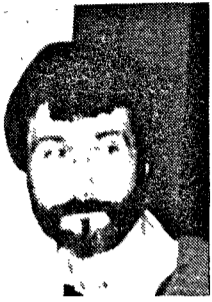
right to protect their lives and properties, emphasises Niehaus. The self-protection units should not represent any specific political group or party, he says.

At the moment there are no formal structures for the training of self-protection units by MK, says Niehaus, but valuable training could be given by MK - for instance, training in communication, the use of firearms and patrols. MK members involved in such training would do so

voluntarily and without pay. (The members of self-protection units also serve voluntarily without pay.)

The police's role will not be affected by the introduction of self-protection units in the townships as a liaison structure will be set up between the community-based units and the police, says Niehaus. A monitoring group will report to the relevant committee about any incident which contravenes the National Peace Accord.

Is demokrasie moontlik in Suid-Afrika?

Gerhard Erasmus

Hoekom sukkel almal so om 'n demokratiese Suid-Afrika te skep? Is dit dan nie wat die meeste mense wil hê nie? Ja, sê GERHARD ERASMUS, professor in staats- en volkereg aan die Universiteit van Stellenbosch, maar daar is wel 'n paar grondliggende probleme wat in 'n nuwe grondwet uitgestryk moet word. Hy bespreek die oplossings wat deur die Amerikaanse geleerde prof Donald Horowitz voorgestel word in sy boek *A Democratic South Africa*?

WAAR begin 'n potensiele grondwetskrywer wat die opdrag kry om 'n grondwet vir die nuwe Suid-Afrika te ontwerp? Watter soort stelsel het Suid-Afrika nodig? Hoe sal demokrasie gewaarborg en beskerm word?

Die Nasionale Party het pas sy voorstelle vir 'n grondwet vir 'n nuwe Suid-Afrika bekend gemaak. Daarmee het van die belangrikste politieke partye nou hul idees omtrent 'n nuwe regeringstelsel gepubliseer. Elkeen van dié voorstelle maak daarop aanspraak dat dit demokrasie tot gevolg sal hê, dat dit die probleme van post-apartheid aanspreek en dat dit 'n antwoord het vir die feit dat Suid-Afrika so 'n diep verdeelde samelewing is.

Dit is opvallend dat dié voorstelle hulle op die demokratiese eienskappe van hul produk beroep. Niemand wil iets anders wees nie - niemand wil die foute van Afrika en Oos-Europa herhaal nie. Selfs apartheid word aanvaar ondanks dat te gewees het. 'n Mens sou amper kon vra: So what? Waarom word die klaarblykbare so beklemtoon? Gaan dan eenvoudig heen en ontwerp die ideale stelsel waarvoor alle regdenkendes dit blykbaar so roerend eens is.

Die waarheid is natuurlik 'n bietjie meer ingewikkeld. Demokrasie is daardie regeringstelsel wat poog om die hele bevolking te verteenwoordig. Daarom moet elkeen die stemreg hê. Die maklikste uitweg sou dus wees om eenvoudig al die burgers van die land bo 'n bepaalde ouderdom as kiesers te registreer, om politieke partye vrye teuels te gee by die werf van stemme en dan die stembus die finale oordeel te laat vel oor wie die nuwe regering moet wees. In 'n homogene samelewing waar daar basiese eenstemmigheid oor die belangrikste gemeenskapswaardes en politieke strewes bestaan en waar skerp klasse- of welvaartverskille ontbreek, behoort so 'n benadering aanvaarbaar te wees. ('n Mens sou miskien hoogstens die getal partye in die regering ter wille van effektiwiteit wou beperk deur 'n minimum aan nasionale steun te vereis. In Duitsland, byvoorbeeld, moet 'n party deur vyf persent van die kiesers ondersteun word voordat verteenwoordiging in die parlement moontlik is. Koalities word op dié wyse tot 'n hanteerbare getal beperk.)

Dit is wanneer hierdie ideale homogene toestand ontbreek dat demokrasie so 'n moeilik vatbare ideaal word. En dit is dan wanneer grondwetlike meganismes en die presiese aard van die regeringsformule so belangrik word. 'n Vluchtige beoordeling van die verskille tussen die grondwetlike voorstelle van die Nasionale Party en die ANC bevestig dit. Die kardinale kwessie in 'n diep-verdeelde samelewing soos ons s'n betref die vraag oor maguitoefening. Wie regeer uiteindelik? Wat gebeur met die

minderhede wat nie in die wetgewende en uitvoerende gesag verteenwoordig is nie?

Die Nasionale Party staan 'n formule van magsdeling voor wat grondwetlik so ontwerp is dat dit vir geen enkele party, selfs al word dit deur 'n absolute meerderheid gesteun, moontlik sal wees om alleen te regeer nie. Die rede hiervoor is natuurlik dat so 'n meerderheid wantrou word. Die wantroue spruit voort uit die verdeeldheid van die samelewing en uit historiese faktore. Daarom wil hulle 'n grondwet hê wat sal verseker dat minderhede direkte gesag in die wetgewende en uitvoerende gesag sal uitoefen, selfs met minderheidsvetos. Die grondwet word dus die waarborg teen minderheidsvrese.

Die ANC propageer op sy beurt 'n formule gegrond op 'n stelsel van direkte proporsionele verteenwoordiging - d w s die totale nasionale stemgetal bepaal 'n party se aantal setels in die parlement. Geen spesiale grondwetlike magte word vir groepe voorsien nie. Volgens hul voorstelle sal menseregte, kontrole deur die houe en streek-kiesafdelings na die sensitiwiteit van kleiner groepe omsien. Die ANC erken die bestaan van dié probleem en wil dit akkommodeer.

Dit is teen hierdie agtergrond dat die lang-verwagte grondwetlike onderhandelinge moet plaasvind. Almal hoop op 'n kompromis wat aan die verdeelde Suid-Afrikaanse samelewing 'n demokratiese resep sal verskaf. In dié onderhandelingsproses sal konstitusionele meganismes en tegnieke 'n belangrike rol vervul. Dit gaan 'n tydperk van grondwetlike ingenieursvernuif word. Watter tegnieke is beskikbaar? Welke is vir ons samelewing geskik?

'n Amerikaanse geleerde, professor Donald Horowitz, het onlangs in 'n boek probeer om antwoorde op dié vrae te gee. Die titel daarvan is heel gepas: *A Democratic South Africa? Constitutional Engineering in a Divided Society* (Oxford University Press, Kaapstad, 1991). Hy het al tevore 'n gesaghebbende werk oor etnies verdeelde samelewings geskryf en wys in sy jongste boek dat hy oor 'n deeglike kennis van die Suid-Afrikaanse problematiek beskik. Hy gee in hoofstuk 1 en 2 'n duidelike ontleding van die aard van die verdeeldheid in Suid-Afrika. Dit sluit in onenigheid oor hoe transformasie moet plaasvind, wat presies die aard van die konflik self is, politieke aspirasies wat op magsoorheersing eerder as magsdeling ingestel is, etniese en rasseverdeeldheid, agterdog jeens politieke opponente, 'n verkeerde begrip van meerderheidsregering, groepsdenke, die afwesigheid van 'n wyd-verspreide demokratiese kultuur, die tydsdruk waaronder fundamentele veranderinge moet plaasvind, asook die groot

ongelykhede van apartheid wat nou aangespreek moet word.

Hy wys op die bestaan van diep etniese verskille. Dit vererger die feit dat Suid-Afrikaners tradisioneel in terme van starre, rigiede kategorieë gedink het eerder as om vloeibaarheid en samewerking te probeer bewerkstellig (p75). Die NP se jongste voorstelle bevestig die korrektheid van Horowitz se waarnemings. Sy benadering is juis om 'n konstitusionele model te ontwerp wat groepe sal beloon wanneer hulle van hierdie starheid afwyk en doelbewus mekaar sal akkommodeer en sal saamwerk. Hy propageer interetniese samewerking op die hoogste politieke vlak deur grondwetlike aanspoeringsmeganismes (incentives) eerder as dwangmaatreëls (constraints) en eliteregering.

Horowitz se sobere insigte sal nie orals populêr wees nie. Hy bespeur geen toekomstige enkele inklusiewe nasionalisme nie en voorsien dat "...South Africa's politics will not be nonracial and nonethnic but multiracial and multi-ethnic..." (p85). Dit moet egter duidelik gestel word dat hy ook sterk teen die groepsbenadering van byvoorbeeld die NP gekant is. Hy verwerp konsosiatiewe modelle. Hulle berus op groepsregte, elitesamewerking, proporsionele groepsverteenvoording en veral 'n vetoreg. Om so 'n stelsel te laat werk moet die groep homself dus bly handhaaf want slegs as groep kan die grondwetlike "waarborge" aktiveer word. Daardeur word al die ou wantroue en vrese eenvoudig voortgesit. Die NP se voorstelle is hierop gegrond en hou juis die gevaar in om groepsverdeeldheid 'n permanente kenmerk van die toekomstige bestel te maak. Horowitz daarenteen propageer meganismes wat groepe uit eie belang sal aanmoedig om dié verdeeldheid te oorbrug, buite hul eie groep steun te werf en so 'n proses van normalisering en demokratisering aan die gang te sit.

Watter grondwetlike tegnieke stel hy voor?

Volgens hom kan demokrasie hier te midde van verskeie ongunstige kondisies slegs tot stand kom indien nuwe sienings en strategieë ontwikkel oor wat in 'n bepaalde groep of party se belang is. Partye moet doelbewus aangemoedig word tot 'n benadering om steun buite hul eie groep te werf. Hulle moet polities beloon word indien hulle dit doen. Dié belonings moet grondwetlik gereël word.

Een van Horowitz se belangrikste voorstelle betref die ontwerp van die kiesstelsel. Dit moet "vote pooling" tydens verkiesings aanmoedig, eerder as "seat pooling" daarna.

Dit word algemeen aanvaar dat meerderheidskiesstelsels (in Engels bekend as

"first-past-the-post" of "winner takes all"), soos wat ons nou het en waarin kiesers per afgebakende kiesafdeling stem, nie vir verdeelde samelewings geskik is nie. Die kandidaat met die meeste stemme (nie noodwendig die meerderheidssteun nie) word verkies en alle stemme vir onsuksesvolle kandidate is verlore. Die resultaat is dikwels dat partye aan bewind kom wat nie oor die meerderheid nasionale steun beskik nie of wat dalk selfs minder steun as die opposisie kan hê. Die NP is al op dié wyse bevoordeel. In 'n verdeelde samelewing lei dit boonop daartoe dat minderhede baie swak (of glad nie) verteenwoordig word en dat die geloofwaardigheid van die hele stelsel daaronder ly. Dit is ondemoskrasie en de facto eenparty-stelsels kan die gevolg wees.

Die tradisionele medisyne hiervoor is 'n kiesstelsel van proporsionele verteenwoordiging gekoppel aan 'n parlementêre regeringstelsel. Die eersgenoemde verseker dat kleiner partye ook parlementêre verteenwoordiging geniet omdat alle stemme in die land in ag geneem word om die totale steun vir 'n party te bereken en kwotas vir setels makliker gevul word. Koalities is dikwels die gevolg omdat geen enkele party oor 'n meerderheid setels beskik nie. Parlementêre regering verskil van presidensiële regering deurdat die uitvoerende gesag in 'n kabinet setel wat so saamgestel word dat dit die meerderheid in die wetgewende gesag weerspieël. 'n President, aan die ander kant, word regstreeks en afsonderlik verkies en vorm die hoogste uitvoerende gesag.

Horowitz verwerp dié benadering en propageer 'n spesiale vorm van meerderheidskiesstelsel wat as die "alternatiewe stem" (alternative vote) bekend staan. Hy wil boonop ook 'n presidensiële regeringstelsel hê. Kandidate moet wel 'n meerderheid in 'n kiesafdeling hê om verkies te word, maar omdat kiesers die kandidate in 'n voorkeurrede moet aandui, word tweede en daaropvolgende keuse ook in aanmerking geneem. Kry 'n bepaalde kandidaat reeds op grond van eerste voorkeure 'n absolute meerderheid, is so 'n persoon verkies. Gebeur dit nie, word die swakste kandidaat uitgeskakel en sy of haar tweede voorkeurstemme onder die ander versprei. Dit duur voort totdat 'n meerderheidskandidaat (of kandidate) uitgewys is.

Die "vote pooling" wat Horowitz voorstaan, moet natuurlik voor die verkiesing by wyse van afspraak tussen politieke leiers plaasvind. Die kiessers moet hieroor ingelig word sodat hul tweede keuses vir kandidate van die ander party in die ooreenkoms uitgebring kan word. Sulke samewerking sal klaarblyklik net plaasvind indien die betrokke partye hul beleid

Engels, Engels, alles Engels

sodanig aanpas dat hulle mekaar kan akkommodeer. Op dié wyse word almal hopelik ook meer gematig. Die gedrag van die kiesers self word op dié wyse verander. Horowitz twyfel of reeds verkose leiers outomaties tot gematigheid sal neig. Daar is volgens hom geen rede om te glo dat sulke leiers hul posisie sal gebruik om gematigheid in plaas van konflik te propageer nie (p141). Hulle sal primêr na hul eie groep se behoeftes omsien aangesien dit die terrein is waar hul steun geleë is.

Horowitz se stelsel beloon partye wat op dié wyse met mekaar saamwerk en dit is dus in hul eie belang om inderdaad hul gedrag dienoreenkomstig te wysig. Dieselfde argument geld presidensiële verkiesing. Die kandidaat wat deur sy of haar gematigde beleid die meeste groepe se steun verwerf, sal verkies word. (Die Nigeriese grondwet van 1978 het op dié beginsel gewerk.)

Nie alle geleerdes stem met Horowitz se aansprake vir sy stelsel saam nie. Veral Arend Lijphart (hier te lande as die vader van konsosiasie bekend) betwis dit. Horowitz se voorstel kan byvoorbeeld net werk in 'n veelpartystelsel waar 'n enkele meerderheidsparty ontbreek. As 'n bepaalde party reeds op eerste keuse kan wen, word tweede keuses irrelevant. Verteenwoordiging van kleiner groepe deur persone uit eie geleedere kan ook moeilik wees.

Daar is ook ander redes waarom Horowitz se voorstelle in Suid-Afrika moeilik haalbaar kan wees. Later in sy boek skets hy 'n scenario waarin die ANC en die NP saam 'n sentrum-alliansie vorm. Dit sou dan gebeur omdat albei sou besef dat hulle hul planne nie eensydig kan deurvoer nie en dat hulle hulself op dié manier teen hul eie radikale vleuels beskerm. Dit lyk na 'n onwaarskynlike ontwikkeling. Historiese faktore, beleidsverskille, wantroue en grondliggende verskille in die behoeftes van die onderskeie ondersteunerskorpses spreek daarteen. Onlangse gebeure soos die onthullings omtrent geheime fondse vir Inkatha en die NP se eie grondwetlike voorstelle versterk dié vrees. Waarom sou die ANC, wat in ieder geval glo dat dit oor 'n meerderheidssteun beskik, juis met die NP, in plaas van die SAKP en/of die PAC, so 'n vorm van samewerking aangaan? Hoe sal tradisionele ondersteuners oortuig kan word dat die slagoffers van apartheid se belange eintlik ooreenstem met dié van diegene wat apartheid geskep het en daardeur bevoordeel is? Horowitz se eie antwoord is dat onderhandeling leiers daartoe sal bring om hul ware langtermyn-belange te ontdek.

Daar moet natuurlik onthou word dat so 'n grootmoedige alliansie nie 'n eenmalige oefening kan wees net ter wille van die aanname van 'n grondwet nie. So 'n sentrum-alliansie sal daarna verkiesings moet veg — demokrasie is op stuk van sake die uiteindelijke ideaal. Dit verg geen profet om te voorspel dat tradisionele ANC-ondersteuners in groot getalle hul steun na byvoorbeeld die PAC en die SAKP sal verskuif namate hulle ontdek dat die oer-kompromis noodwendig beteken het dat hul sosio-ekonomiese verwagtinge nie vervul kan word nie. (Ons weet tog almal dat Suid-Afrika 'n arm land is!) Horowitz self wil ook nie sosio-ekonomiese beloftes as deel van die grondwetlike kompromie hê nie, juis weens die gevaar van teleurstelling. Dit maak dié scenario nog minder waarskynlik.

Ondanks hierdie kritiek moet dié boek steeds as 'n uiters skerpsinnige ontleding van die Suid-Afrikaanse situasie geprys word. Horowitz is self baie sober in sy verwagtinge omtrent die haalbaarheid van demokrasie in Suid-Afrika. Sy argu-

mente moet met erns bejeën word. Dit geld ook die ander konstitusionele meganismes wat hy voorstel. Hy lewer byvoorbeeld 'n sterk pleidooi vir federalisme. Dit kan partyvorming aanmoedig, die nasionale konflik oor verskeie vlakke versprei en oefening in plaaslike samewerking bevorder. Weer duik die probleem egter op dat apartheid aan federalisme 'n slegte naam gegee het. Die vrees bestaan dat dit ou apartheidsvoordele en oogmerke wil bevestig. Die antwoord lê moontlik daarin om devolusie van mag in te bou sonder om volwaardige federalisme te vereis. Dit is noodsaaklik vir demokratiese regering omdat dit kontrole oor die uitoefening van mag bevorder en besluite oor plaaslike aangeleenthede afwentel tot op die vlak van diegene wat direk daardeur geraak word.

Horowitz se lys van verdere grondwetlike beginsels wat demokrasie - en veral die ideaal van kontrole oor magsuitoefening - sal bevorder, kan aangevul word. 'n Akte van mense-regte wat deur die howe afgedwing kan word, is 'n voorbeeld hiervan. Dit sal vereis dat ware regterlike hersiening ingevoer moet word sodat wetgewing en uitvoerende handelinge in stryd met die grondwet ongeldig verklaar kan word. Die grondwet sal dus die hoogste regsnorm moet wees en soewereiniteit van die parlement sal moet verdwyn. Menseregte sal verskans moet word en dit kan nodig wees om 'n spesiale grondwetlike hoogste hof te skep. Die laasgenoemde sal ook die legitimiteitsprobleme van die huidige regstelsel aanspreek. Skeiding van magte en die amp van 'n ombudsman hoort ook by die lys.

Tradisionele Westerse beskouings oor menseregte beklemtoon gewoonlik net individuele burgerreëls en politieke regte. Sosio-ekonomiese regte word as onafdwingbaar beskou. Dit is 'n standpunt wat moeilik in ons konteks gehandhaaf sal kan word. Die dringende behoeftes van veral swart Suid-Afrikaners sal ook moet figureer en dit ontbreek nie aan voorbeelde nie. Die mag van die sentrale regering sal ook nie so ver afgewater moet word dat daar geen vermoë oorbly om sosio-ekonomiese probleme aan te spreek nie. 'n Verdeelde samelewing vereis noodwendig 'n balans tussen demokratiese magskontrole en terselfdertyd genoeg gesag om dit aan te spreek waaroor die groot meerderheid sterk voel. Sonder die laasgenoemde sal daar ook geen stabiliteit en demokrasie wees nie. Dit sal tot niemand se voordeel wees nie.

Horowitz se waarskuwings met betrekking tot die weermag en hoe teen militêre inmenging gewaak kan word, is realisties en gepas. Toekomstige regerings moet nie die weermag vir politieke gewin gebruik of etniese verdeel-en-heers taktiek gebruik nie.

Waar laat 'n boek soos dié uiteindelik die leser? Dit verskaf waarskynlik 'n baie nugter insig in die omvang van die probleme wat nog opgelos moet word voordat die nuwe Suid-Afrika se koms amptelik aangekondig kan word. Dit maan ook tot soberheid met betrekking tot die toekoms. Tog moet ook daarop gewys word dat die afskaffing van apartheid noodwendig 'n ontvriësing van die ou politieke stereotipes en clichés meebring. Daar moet 'n nuwe Suid-Afrika kom. Dié werk is juis geskryf omdat daar ten minste nou vir die eerste keer die moontlikheid van 'n demokratiese Suid-Afrika bestaan.

VIR 'n land wat twee bloedige oorloë teen Groot-Brittanje geveg het en die daaropvolgende 60 jaar gespoek het om onder die skaduwee van die Union Jack uit te kom, het Suid-Afrika darem baie Britse gewoontetjies behou. Om die waarheid te sê, ons het party van hulle so eie gemaak dat ons hulle as kultuurgoed beskou en beskerm.

Dis nie dat ek met die beginsel iets fout vind nie. Dis net dat ek nie kan verstaan dat ons die gewoontes en maniere kon kies het wat ons wel gekies het nie. Uit al die gebruike wat die eens magtige Britse Ryk kon bied - diplomatie, dubbel-dekker busse, 'n goeie, betroubare posstelsel en eerste ministers wat Engels vlot kan praat - het ons juis van die mees afmattende en frustrerende gekies. Tog, beskou teen die agtergrond van die Suid-Afrikaanse geskiedenis, is dit seker logies dat ons 'n moeilike opsie sou kies as 'n makliker een voor die hand geleë het.

Die Suid-Afrikaanse Weermag - nou besig om 'n nuwe baadjie te kry, met behulp van 'n gedragskode - is geskoei op die British Army. Die RSA is 'n warm land - hier praat ons nou klimatologies, nie polities nie - met 'n son wat fel skyn. Tewens, wanneer die SAW militêre basisse oprig, kry plekke wat bekend staan vir die felheid waarmee die son skyn, voorkeur. Mens sou verwag dat die troepies - waardevolle menslike hulpbron wat hulle is - elk van 'n lekker beskermende, breërandhoed voorsien sou word. Intendeel, 'n beret (uitgespreek "barret" of "be-rei" afhangende van hoe verfynd die korporaal is) wat nie net geen beskerming bied nie, maar ook 'n wonderlike veroorsaker van hoofpyne is, is standaard-uitrusting.

Mens sou dit dalk kon wegredeneer deur te sê dat alle weermagte dinge so moeilik moontlik maak vir hulle soldate - vierkantige goed rond maak, ronde goed vierkantig maak, dowwe goed blink maak, blink goed ... ens. Dit loop egter in die siviele lewe nie veel anders nie. Mense dra vrywillig driestuk-pakke en dassie. Hoewel sommige van ons etniese groepe vas glo dat meer kleres meer hitte uithou, weet dié van ons wat pakke kan bekostig en móet dra dat dit nie altyd waar is nie.

Asof dit nie genoeg is om heeldag soos 'n perd te sweet nie, het van die gehardste, mees macho Suid-Afrikaanse mans nog 'n nare Britse gewoonte oorgeërf: goeie maniere. Hulle sal wraggies eers 'n dame se toestemming vra voordat hulle van bg baadjie ontslae raak, en dit nogal terwyl hulle - soos ware here - vir die middagete betaal.

Verder hou ons by die waansinnige gebruik om tussen agt- en vyfuur te werk, met hoogstens 'n uur vir middagete. Plaas dat ons 'n bietjie later opstaan, 'n ligte ontbyt nuttig terwyl ons die varsheid van die môre waardeer. Plaas dat ons 'n lang siesta oor die warm middag neem. Plaas dat ons 'n bietjie later werk in die namiddag sodat ons nie so moeg is in die aand nie, dat ons 'n bietjie kan uitgaan, dat ons die volgende oggend kalmer en later kan opstaan. Die teetye wat kantoorwerkers gegun word, is nog 'n belaglike gewoonte wat ons net nie kan afleer nie - yskoue limonade en wit wyn sou 'n dors veel beter les.

Tee is ongelukkig deel van die ramspoedige voedselkultuur waarmee die Britte ons gelaat het. Behalwe vir spek en eiers, en "fish en chips" is Suid-Afrikaners - Louis Leipoldt uitgesluit - geneig om rys, vleis en ertappels tot die dood toe te kook. Erens langs die pad het ons die kulinêre erfenis van die Portugese seevaarders, die Franse Hugonote en die Oosterse slawe verruil vir Yorkshire pudding (wat al die tyd geen nagereg is nie), bangers and mash en cottage pie. (As dit maar 'n pot lensies was.)

Hoewel ons nie laag genoeg gedaal het om Engelse Ale (ook bekend as lou-warm, flou skuim) op groot skaal te drink nie, het ons al die ander lawwigheide van Britse drankgewoontes nageboots. Pleks van skaduryke straatkafes waar mens aldag, heeldag 'n drankie en 'n peuselhappie in die opelug kan geniet, het ons kil, donker kroë (toe op Sondag wanneer mens die meeste lus het om te drink) met dubbele swaaiende, waar vroue en kinders en goeie gedrag onwelkom is. Die afwesigheid van kos lei derhalwe daartoe dat dronkenskap en wangedrag hoogty vier.

Terwyl daar niks verkeerd is daarmee dat ons William Webb Ellis se voorbeeld gevolg en rugby begin speel het nie, was dit wrintiewaar nie nodig om krieket óók te aanvaar nie. 'n Meer ingewikkelde, vervelige (enigiets van 1 tot 5 dae lank) en onregverdige spel (elf teen een) is moeilik denkbaar.

Tog lyk dit nie asof dié remmende, aangename erfenis van ons ooit sal vervaag nie. Behalwe vir die kos en sport wat Suid-Afrikaners van jongs af inkry, word hulle op skool deur 'n Engelse worsmasjien gesit. Skoolbaadjies is verpligtend (R150 stuk reeds op laer skool!), selfs die meisies dra dassie in die winter, kinders word op hulle vanne genoem, terwyl die lang dag sonder 'n siesta en die lang jaar sonder 'n behoorlike somervakansie as 'n norm ingeprent word.

Hopelik sal die regeerders van die nuwe SA van die goeie gewoontes behou - bv 'n Sondag braai, maar Sam Nujoma se keuse van Engels as amptelike taal van Namibia wek die nare voorvoel dat daar eerder ontslae geraak gaan word van omslagtige, geërfde gebruike - bv 'n demokratiese parlementêre stelsel.

A gun is a gun... (Photo: Steve Hilton-Barber)

Have South Africans become gun crazy?

Handguns and weapons are a perennial issue on the South African political landscape, and traditionally elicits very strong reactions. With soaring crime statistics and endemic violence on the one hand, and the need to create a tolerant, balanced and safe society on the other, where do guns fit in? Why do people need to own weapons? Are they an appropriate response to the problems besetting South Africa? **AUDREY BROWN** *triestofindout*

ACCORDING to the latest research conducted by Market Research Africa (MRA), 52 per cent of all Afrikaans-speaking white families own a handgun, as do 46 per cent of English-speaking families. Weapon specialists also report that more and more black people are applying for licences to own firearms. These figures do not include illegal and unlicensed weapons, nor do they take the homelands into account.

The evidence is there: more weapons are flooding the public terrain, and in the recent violence that swept through the Rand, journalists report that an alarmingly high number of firearms - most notably the AK 47, a semi-automatic weapon, which is illegal in South Africa, were visible. In fact, most of the deaths this time around were caused by gunshots, and not knobkerries, axes or spears, as in the past.

It has also become a common sight to see people carry weapons quite openly. In recent weeks, two people report that they saw groups of men dressed in camouflage gear, openly carrying AK 47s in public. Others report a higher visibility of weapons casually packed by citizens strolling around town.

The phenomenon of weapons among white South Africans is not new. According to the experts, they are used for different reasons - primarily for self defence, sport and hunting. The symbol of the weapon is highly romanticised in the mythology of both the Afrikaners and black revolutionaries.

The military response to the anti-apartheid struggle, and the protracted war in Angola in the 1980s also led to thousands of arms being distributed amongst commando and citizen force members, and military expenditure in South Africa during this period increased dramatically.

According to the book *People and Violence in South Africa*, edited by Brian McKendrick and Wilma Hoffmann, "roughly 20 per cent of total government expenditure has been fed into the Defence Force. In June 1987 the defence budget was increased by 30 per cent over that of 1986 to R6 683 billion." In 1990 military expenditure was reduced drastically, but the effects of militarization still remain in evidence, as thousands of private citizens were issued with weapons which are still in their possession.

The South African Defence Force says in

a response to questions on the number of arms in the hands of commando and citizen force members: "Some commando members are entitled to own military weapons on being issued them." However, the SADF would not provide figures, saying: "As concerns questions about the numbers of commando and citizen force members in the Defence Force, the number of weapons in their possession and the type of weapons, it is not Defence Force policy to publish information of this nature."

According to defence analysts, the SADF boasts a citizen and commando force of 400 000 men, many of whom are armed with R1 or R4 assault rifles. The SADF has a policy of providing arms and ammunition to those citizen force and commando members living in rural or "sensitive" areas. Although the SADF refuses to provide statistics on the number of arms provided, it is accepted that tens of thousands of these members are armed by the military. Besides being in possession of arms, the SADF also provides training on a continual basis.

South Africa is considered to be among the countries most highly saturated with

firearms - along with the United States of America, Israel and Switzerland. The right to bear arms is valued so highly in the US that it is the second only to the right to free speech in their Bill of Rights. And politicians have been at loggerheads over the past few years over the issue of handguns, leading to a number of stand-offs. In a recent move to end the deadlock, President George Bush of America has offered to pass the Gun Control Bill, or the so-called "Brady Bill", if Congress passes an unpopular Crime Bill in return.

In South Africa, tensions over gun control are beginning to emerge with the gun lobby calling for the implementation of the 1988 amendments to the Arms and Ammunition Act, which make provision for the safe-keeping of weapons, and closes some loopholes concerning ammunition for semi-automatic rifles. These amendments are not yet in force and according to Law and Order deputy minister JHL Scheepers, the state president will gazette these provisions in 1992.

But speculation that police are acting according to certain unpublished guidelines

Buying a sense of security

By all accounts, guns are quite expensive, and do not necessarily protect the owner from attacks. So why are South Africans buying weapons in increasing numbers? And do all the people who have them, need them?

AUDREY BROWN asks around

... is a gun? (Photo: Guy Tillim)

"PEOPLE buy weapons because they believe that they are being threatened. In my opinion, the extent of that threat is over-rated. I would go so far as to say that they see a threat where there is none."

This is the view of Prof Johan Scheepers of the Department of Psychology at the Rand Afrikaans University, who says further: "I believe that people who buy weapons are expressing their own inadequacies, and a gun is a way in which they try to cope with their emotional problems. A gun is a symbol of that inadequacy."

His opinion is shared by Heather Regeness of the National Institute for Criminal Offenders (NICRO), who says: "I cannot help but think that people who possess

firearms are trying to fill a gap within themselves. After all, it is very easy to be powerful when you have a gun. I knew we were reaching the beginning of the end when I discovered that you could buy guns by mail order."

This view is by no means universal, and gun experts who believe in the right of persons to protect themselves believe that with proper control, and a responsible, law-abiding citizenry, guns should be no problem at all.

Citing Switzerland as an example, John Welch of the South African Gun-owners Association says: "Any law-abiding citizen has the right to decide whether they are emotionally prepared to carry a weapon. A

to limit the number of firearms owned by one person or family, are rife among gun-lovers.

At present, no person is allowed to own more than 12 guns. This clause, however, is to be replaced by a provision for the safe-keeping of firearms. No mention is made of the number of guns one can possess in the proposed amendments, but gun dealer Dr Lucas Potgieter says there is evidence that the police are exercising stricter control over the issuing of licences.

"The police are very strict about firearms these days - if you already possess one, they will not give you a licence for another. They want to know what you want another weapon for. But that has nothing to do with the figures, it is purely a political decision that they made."

The police say that each application for a firearm is considered on merit. Further: "We take into account the following factors: if the type of weapon is appropriate for the purpose which it is wanted for, and if the applicant is qualified to own a weapon. We also check if a person has any knowledge

of the weapon requested; if the applicant has good reason for the possession of a firearm, and if the applicant has the necessary facilities to keep a weapon safely when it is not in his personal care."

Whether the curbs are real or imagined, South Africans in large numbers are applying for, and receiving licences for firearms. The concerns of those who oppose the availability of weapons are quite legitimate: Besides the political violence that periodically sweeps the country, violence is in evidence in all spheres of South African society: the murder rate is up 28,5 per cent from last year, 1,5 million serious crimes were committed in one year alone, 22 000 people were killed in violent crimes over the last 15 months, and road death figures continue to rise. In addition to this, South African society is not known for its tolerance, and aggression, rather than negotiation, is still the more typical response to aggravation and frustration. But these are precisely the reasons why people go out and buy firearms to protect themselves. The question is, which came first - the chicken or the egg?

responsible society with weapons is a safe society, and Switzerland is the prime example of this."

And Dr Lucas Potgieter, owner of a gunshop, says: "People are unduly concerned about firearms. If you look at the figures, guns feature only fifth on the list of weapons used in murders. The most often used weapon is a knife, and bricks and knobkerries are also ahead of guns. Is it because guns make a noise when they go off that people are afraid of them, and exaggerate their danger? And besides, a large percentage of the people who have firearms use it for sporting or hunting purposes. And these kinds of weapons you cannot carry around in your pocket because they are too big. People will laugh at you."

The fact is, people do not laugh when they see someone carry any kind of weapon, and given that mortality figures are alarmingly high in any case, it is a moot point that guns feature only fifth on the causes of death list.

But the relevance of these questions can only be tested against the realities, and the choices available to the populace. Considering that South Africa has one of the highest road death figures - a sign of an aggressive society - and that the police seem to be overwhelmed by increasing crime, are guns an appropriate response?

Regeness does not think so: "Guns make nothing better, and there are very many ways in which we can fight crime. Simple things, like locking your doors, drawing your curtains - these are things that other societies learnt a long time ago."

Scheepers says: "We are an insecure society, and therefore possessing a gun is merely the extension of an insecure personality, and does not empower one. The feelings of inadequacy do not go away when you buy a gun, they are still there because the feelings are not generated from external events. They come from within a person. But there is also the question of our values - if you are confronted with a burglar who wants to take away your television set and your response is to shoot, then you value the TV more than the life of that person. In that context, a gun makes sense. But it is a different matter altogether if your life is being threatened."

Welch believes that it is unfair to expect

ordinary people to confront armed criminals. "Our recent history shows us that our world is full of violence, and that violence is increasing. Since violence is part of our reality, you cannot expect law-abiding citizens to sit back and do nothing."

Regeness adds another dimension: "You do not negotiate when you have a gun, so it closes off any other responses you may have had in an aggravating situation. You use the gun instead of dredging up your unused arbitration and negotiation skills. And if you look at our violence levels, and problems of alcoholism and assaults, you'll see that as a society we are incapable of communicating with each other."

Welch does not believe that the profile of a typical South African is one who is unable, or unwilling to communicate. "There are people everywhere who have a violent and aggressive character. But I do not think that that is typical of South Africans, and I think that the law-abiding citizen of this country is responsible enough to carry a weapon."

He makes a further point: "But in any case, if people are not capable of carrying firearms, then they should not be allowed to. But we should not legislate against the carrying of firearms, because a gun is merely a tool. We should then have stricter controls on the people who get firearms."

This leads to another question: do all the people who have guns need them?

Scheepers says: "There are, of course, situations where people do need protection, but tell me, of what use is a gun to a schoolteacher or a priest? I can understand a security guard at a bank being armed - but everyone else? Why should everyone have a gun?"

Ron Anger, the editor of *Magnum*, a magazine for gun lovers, says: "It depends on your lifestyle, the area you live in and so on. But people need guns for various reasons, like sport or hunting. And there are many people who own guns who hope that they will never have to use it."

So why do they have them?

"No-one can predict an attack, and because of that, I would rather carry a gun for the rest of my life, than not have it when I need it," says Welch.

And as Anger said: "A gun is the ultimate response."

Bang, bang!

some facts about guns:

By the end of 1990 1 169 594 people owned licenses for firearms
South Africa has a total of 3 095 094 licensed firearms (up to 1990)

- 140 537 licences were issued in 1987
- 123 465 licences were issued in 1988
- 123 415 licences were issued in 1989
- 215 044 licences were issued in 1990

The police ascribe the drastic increase in licence applications for 1990 to the fact that a general amnesty was offered to all people in possession of an unlicensed firearm. They could then apply for licences.

- 7 322 crimes involved the use of unlawful firearms in the last year.
- 1 365 weapons were discovered as a result of rewards offered by the police since Jan 1991
- 2 340 weapons were retrieved as a result of police actions.

The police investigate all incidents where a firearm is discharged.

In terms of existing legislation, a person is allowed to possess no more than 12 firearms.

In the Age of Fleeting Symbols, **Madonna** seems to have reached a pinnacle of symbolic meaning - why else would so many adore a singer who, by her own admission, is no great singer? **But what exactly does she symbolise?** There's the rub - for she seems to embody the hopes and desires of each and every present-day subculture, from feminists to housewives, from junkies to accountants. Artist and art critic **KENDELL GEERS** *examines* the shifting perspectives on a singular success

"The sky above the port was the colour of television, tuned to a dead channel." (W Gibson)

Madonna Louise Veronica Ciccone has emerged as the greatest icon of the late twentieth century. In the same way that Sid Vicious, Jim Morrison and Marilyn Monroe epitomised the Modernist age, Madonna and Michael Jackson personify the Post Modern era, an era where value and meaning are arbitrated by hype and the mass media.

"The end of God brought with it the death of art. Art was formed out of the same symbolic order that produced the idea of God, an order that began to die with the Renaissance." (P Halley)

"Truth or Dare: On the Road, Behind the Scenes and in Bed with Madonna" is the title of Madonna's latest film. Directed by Alek Keshishian, it is a documentary of the "Blond Ambition" tour. Dressed in black so as to be as inconspicuous as possible, Keshishian and his crew followed the star everywhere. She is seen having intimate conversations with close friends, shopping, visiting her mother's grave and even a visit to an Ear, Nose and Throat Specialist. When the doctor disapproved, Warren Beatty retorted: "She doesn't want to live off camera, much less talk."

"The digital narcissis replaces the triangular oedipus. The hypostasis of an artificial double, the clone, will henceforth be your guardian angel, the visible form of your unconscious and **FLESH OF YOUR FLESH**, literally and without metaphor. Your 'neighbour' will henceforth be this clone of an hallucinatory resemblance, consequently you will never be alone again and no longer have a secret. "Love your Neighbour as Yourself"; this old problem of Christianity is resolved - your neighbour, is yourself. Thus love is total. And so is self-seduction."

(J Baudrillard)

The film is testimony to the Utopian desire for, yet the impossibility of Truth. When offstage, Madonna is presented as a normal, real, living person, yet these scenes have been filmed in black and white. This serves to aestheticise and mystify what would otherwise be referred to as reality. The quality of black and white film adds a nostalgic, heroic quality making her life seem more beautiful and more real than it really is. The film shifts to glorious technicolour when the mega star performs on stage. It is only when she is wearing her carefully selected costumes, carefully made up and moving to carefully choreographed dances that we are allowed to see her in "true-to-life" colours. The myth, the meticulously constructed persona replaces the individual right down to the last detail.

"The ideal world is a lie invented to deprive reality of its value, its meaning, its truth. Until now the ideal has been the curse of reality. This lie has so pervaded humanity that it has been perverted and has falsified itself even in its deepest instincts, even to a point where it bows down to values directly opposed to those which formerly ensured progress by ensuring the self-transformation of the present." (Nietzsche)

Almost every stereotype, every taboo is in some way entertained by Madonna. Her images are based on contradiction, arguably the singular most characterised element of the Post Modernism age. She is a self confessed masochist yet treats her body like a temple. A strict vegetarian who never gets drunk, Madonna spends two and a half hours exercising every single day. She is a master of disguises, changing her image to suit her mood, overnight transforming herself from a **Femme Fatale** to a **deadly Vamp**.

"Change, roaring through society, widens the gap between what we believe and what really is, between the existing images and the reality they are supposed to reflect. When this gap is only moderate, we can cope more or less rationally with changes, we can react sanely to new conditions, we have a grip on reality. When this gap grows too wide, however, we find ourselves increasingly unable to cope, we respond inappropriately, we become ineffectual, withdraw or simply panic. At the final extreme, when the gap grows too wide, we suffer psychosis - or even death." (A Toffler)

"In his hands I saw a long golden spear and at the end of the iron tip I seemed to see a point of fire. With this he seemed to pierce my heart several times so that is penetrated to my entrails. When he drew it out I thought he was drawing them out with it and he left me completely afire with a great love for God. The pain was so sharp

that it made me utter several moans and so excessive was the sweetness caused me by this intense pain that one can never wish to lose it. Now will one's soul be content with anything less than God? It is not bodily pain, but spiritual, though the body has a share in it - indeed, a great share. So sweet are the colloquies of love which pass between the soul and God that if anyone thinks I am lying I beseech God, in His goodness, to give them the same experience." (St Theresa)

"Figures clothed in black like priests and nuns, appear on stage and the cross descends. It is like here comes the Catholic Church saying "Sex goes here and Spirituality goes there." And I say NO. THEY GO TOGETHER! I am supposed to pray, right? But my praying gets so frenzied and passionate and frenetic that by the end, I am flailing my body all over the place and it becomes a masturbatorysexualpassionate thing."

(Madonna)

"Obscenity is repugnant and it is natural that timid minds should see nothing more to it than this unpleasantness, but it is easy to see that its ignoble sides are connected with the social level of the people who create it, people whom society vomits forth in the same way that they in turn vomit up society." (G Battaille)

"Since we believe a cult necessary, let us imitate the Romans: Actions, passions, heroes - those were the objects of their respect. Idols of this sort elevated the soul, electrified it and more: they communicated to the spirit the virtues of the respected being ... not a single one of that great people's God was deprived of energy; all of them infused with the spirit of him who venerated the fire with which they were themselves ablaze; and each Roman hoped some day to be himself worshipped, each aspired to become as great at least as the deity he took for a model."

(M de Sade)

KENDELL GEERS
TRUTH OR DARE: A VISION

If John Lennon believed he had become "Bigger than Jesus" Madonna has certainly become bigger than John Lennon. She is the Messiah of the nineties embodying the hopes and desires of Feminists, Post Feminists, Philosophers, Artists, Writers, Actors, Lesbians, Gays, Junkies, Wannabees, Accountants, Housewives and every other late twentieth century subculture. She has succeeded where the church has failed. She has succeeded where art has failed. Madonna totally seduces her audience because she understands their desires. She seduces them with lies and false promises of hedonistic salvation. - "Anticipate the desire of the other, reflect his demand like a mirror, satisfy it in advance: we can scarcely imagine what a power of deception and absorption, entrapment and diversion - in a word of subtle revenge - there is in this instantaneous seduction." (J Baudrillard)

Where Sid Vicious' suicide signaled the end of an era, Madonna marks the beginning of a New Age. At the end of the film, having spent almost two, intensely personal, hours with Madonna, the viewer does not know the star any better. We are left, however, with a better understanding about the manufacturing of myths. More Dare than Truth, In Bed with Madonna is yet another exercise in the promoting of a mega star who, according to her own confession cannot sing or dance very well. Madonna has become the Hype Queen of the twentieth century.

She has replaced God.

"She is the superstar sex goddess of the video generation." - Madonna's friend David Geffen.

"She gets as much out of her talent as anyone ever has. Her major assets are controversy and sex appeal and great music. Plus, she's always reinventing herself." - Entertainment lawyer John Branca.

"America's smartest business woman" - Forbes magazine.

They estimate that she had earned at least \$125 million by the end of 1990.

waarheid of fiksie?

Noudat ESMA ANDERSON die flik Truth or Dare en so meer gesien het, dink sy anders oor Madonna

AS mens die dokumentêre film oor Madonna, Truth or Dare: On the road, behind the scenes, and in bed with Madonna, moet opsom, kan jy die titel self gebruik. Hierin wys sy alles en tog niks: Mens wonder ná die tyd of dit waar is - of blote waaghalsige rituele.

Beeld dié "dokumentêre" prent die werklikheid uit? Ek kon nie wegkom van die idee dat mense maar altyd hulle beste voetjie voorsit as 'n kamera in die omgewing is nie.

Die titel is ook misleidend. Slaapkamersake is mos privaat - en dis wat mens verwag; om die mens agter die ikoon te ontmoet of ten minste 'n lekker sappige skandaal of twee. Maar jy kry dit nie.

Dat sy dinge doen soos orale seks met 'n bottel demonstreer, op haar bestuurder skree, haar borste in haar kleedkamer ontbloot en onbeskof is met een van haar aanhangers, sê eintlik nie veel nie. Mens verwag dit van haar. Dit is deel van haar beeld.

Miskien is die grootste teleurstelling juis dat mens nie werklik geskok word nie. Miskien juis omdat mens skok verwag het, voel jy dat sy alles en tog niks ontbloot nie.

Uiteindelik is dit haar gemaklike omgang met en uitlewing van kontradiksies wat jou die meeste opval - asook haar meesterlike magspelletjies, waarom haar hele loopbaan en lewe eintlik wentel.

Sy wil mense bevry van hulle magtelosheid, van die bande van die samelewing en die taboes van veral godsdiens en seksualiteit - maar tog maak sy almal slawe van haar manipulerende spel.

Niemand kan Madonna ignoreer nie, al probeer hulle hoe hard. Alles waaraan sy raak, verander in goud. Min kritici dink werklik dat sy baie talent het of goeie musiek maak - maar tog oorleef sy en gaan haar loopbaan van krag tot krag.

Miskien haat die kritici haar juis omdat hulle haar nie werklik kan afbreek nie, al probeer hulle hoe hard. Sy het werklik 'n legende in haar eie tyd geword. Of jy nou van haar hou of nie, sy het byna onsterflik geword.

As sy nie 'n groot kunstenaar is nie, is sy ten minste 'n meesterlike strateeg wat sowel haar aanhangers as haar teenstanders gevange hou.

Sy erken sy is nie die wêreld se beste sanger of danser nie, maar sy hou daarvan om "mense se knoppies" te druk. Uiteindelik is dit ook die kriteria waaraan mens haar moet meet, kriteria wat sy self gestel het en waaraan sy meesterlik voldoen.

Haar motto is duidelik "Niks is heilig nie" en deur 'n dokumentêre prent oor haar toer en ook haar private lewe te maak, breek sy - oënskynlik - 'n ander heiligheid af: dié van

die onbereikbaarheid van sterre.

Die goue reël in vermaaklikheid is om onaantasbaar en misterieus te bly. Mense moet nooit die mens agter die ster ontmoet nie, anders verloor hulle belangstelling. Met haar prent maak Madonna 'n bespotting van dié idee - maar behou juis die misterie rondom haar deur alles te "ontbloot". Keshishian se besluit om brokkies van haar lewe in swart en wit te verfilm, pleks van die volkleur waarin die werklikheid speel, beeld dié ironie byna volmaak uit.

Wanneer sy toelaat dat 'n keelspesialis haar voor die kamera ondersoek, is haar eertydse minnaar Warren Beatty duidelik verontwaardig. Met die sarkastiese woorde "She doesn't want to live off camera. Why would you bother to say something if it's off camera?" lyk dit eers of hy as die oorwinnaar uittree. Maar juis omdat sy dié toneel in die rolpent ingesluit het, lag sy die laaste. Uiteindelik lyk Beatty konserwatief en selfs bedreig deur haar openlikheid.

Die gemak waarmee teenstrydighede in haar persoonlikheid versoen word, is verstommend. Sy is bekend vir haar onbeskofheid jeens haar aanhangers - maar tog is sy amper moederlik besorg oor haar dansers en toerlede. (Sy erken egter dat sy dié moederlikheid toon sodat mense haar sal "mother".)

Sy is familievas na die regte ou Italiaanse tradisie. Sy maak 'n ophief van haar familie - maar tog kry mens die idee dat haar "toerfamilie" soms voorkeur geniet. Maar dis dalk bloot goeie bestuursvenuf. Haar gebede voor elke vertoning kan ook in dié lig gesien word: peptalks eerder as gebede.

Haar eerlikheid en openlikheid verbaas soms, soos wanneer sy die rolprentster Kevin Costner ontmoet en agter sy rug haar vinger in haar keel druk om haar misnoeë met hom te wys. Tog is dié eerlikheid gewoonlik oppervlakkig en lyk beplan.

Haar toerlede, hoewel versigtig om haar te kritiseer, se persepsie van haar kom dalk nader aan die werklikheid. Een van hulle sê sy is agterdogtig en vertrou hulle nie te na aan haar nie. Dit weersprek duidelik haar sorg vir hulle en haar pogings om nader aan hulle te kom, wat meestal oppervlakkige pogings is soos by partytjies en met spelletjies.

Die sterkste kontradiksies is sekerlik dié oor haar seksualiteit - wat mens later laat dink dat dit net magspelletjies is. Hoewel Madonna 'n baie sensuele mens is, lyk die goed gechoreografeerde seksuele rituele meganies en onwerklik, beplan eerder as spontaan.

Sy beroof seks oënskynlik van privaatheid deur dit so openlik op die verhoog te bedryf, maar tog blyk dit 'n baie private deel van

haar lewe te wees. Sy is nie bang om oor haar seksuele ervarings te praat nie, maar dit is altyd berekende uitlatings bedoel om te skok. Mens kry die indruk dat sy bang word daarvoor sodra dit naby aan haar kom.

Op 'n keer in die prent is sy hewig ontsteld omdat die mense in die voorste ry van die gehoor haar met naakte wellus aanstaar. Sy trap haar bestuurder daarvoor uit en sê dis sy verantwoordelikheid om te sorg dat dit nie gebeur nie. Mens lei hieruit af dat die voorste rye nou met "veilige" mense gevul word, hetsy deur komplimentêre kaartjies of deur mense vir dié sitplekke te keur.

Ontneem sulke wellustige gedrag haar van haar mag? Sy gee haarself vir haar gehoor uit 'n magposisie, sy is bereid om haar klere uit te trek en alles te ontbloot - maar op haar eie terme. Sodra sy voel dat iemand haar met hulle oë uittrek, onteem dit dalk haar eie inisiatief.

So is sy ook duidelik bang vir té intense persoonlike kontak en bewondering. Sy is waarskynlik nie onbeskof met haar aanhangers omdat dit haar styl is nie, maar eerder omdat sy nie besit wil word nie en dit haar ongemaklik laat voel. Wanneer 'n swanger skoolvriendin haar vra om peetma van haar ongebore kind te word, lyk sy ongemaklik en probeer eers subtiel om te vlug - maar wanneer dit nie werk nie, tree sy onbeskof en neerbuigend op.

Sy sê sy gee nie om wat mense van haar dink nie - maar dit geld waarskynlik net mense wat sy nie ken nie. Sy erken ná een van haar vertonings dat sy senuweeagtig was en selfs haar berugte masturbasie-roetine afgeskaal het omdat sy geweet het haar pa is in die gehoor.

Dat sy alles opstuur, maak dit soms moeilik om haar te glo. Veral as sy praat oor haar artistieke integriteit en uitdrukking. Mens weet nie mooi of sy werklik dink dat sy 'n ernstige kunstenaar is of net die spot dryf met mense se kritiek op haar konserte nie. Nadat die Vatikaan haar toer in Italië verdoem het, probeer sy haar konserte gelyk stel aan teater en die soort sosiale kritiek wat uitgebeeld word in dié genre, maar op 'n baie ongelooftwaardige manier.

Sy roem haar ook gereeld op haar reg tot vryheid van spraak. Gee sy regtig nie om wat mense van haar dink nie, of probeer sy verseker dat haar konserte nie verbied word nie?

Uiteindelik is die grootste voordeel van die prent die kans om haar wêreldtoer, Blonde Ambition, mee te maak. Veral omdat ons in Suid-Afrika nie die voorreg het om sulke groot verhoog-optredes te sien nie.

Hou jy nie van Madonna nie, sal die prent jou meer ammunisie gee om haar af te skiet.

My dear Donna

My dear Donna is public property. Ever since a sacrificial moment, the Mother of Christ belonged to Western iconography. On some fateful day, a certain Ciccone, abandoning herself unconditionally to a public, gave birth to her own virgin mother. A generous gift. In a repeated act of attempted reappropriation Ms Ciccone adores Madonna as much as we do. So real, we feel you masturbate; irreparably given, so that we desire. Madonna, Madonna! an echo of our claims to possession. In this her name, every first person is dispossessed.

- Elske Miles.

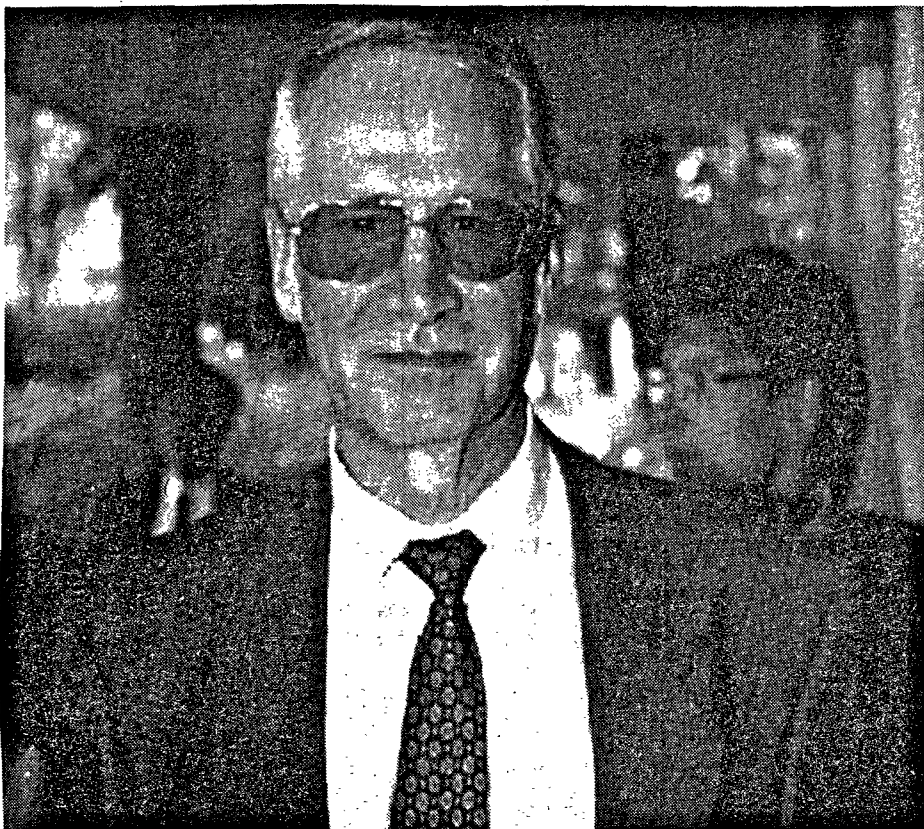
Hou jy wel van haar, sal jy meer redes kry om van haar te hou. As jy werklik teen dié tyd nog onverskillig staan teenoor haar, moet jy dit liever nie gaan kyk nie, dit sal jou beslis tot een of ander mening dwing.

Voordat ek die rolprent gaan kyk het, was ek geneig om haar gelyk te stel aan die gewone ou pop-spul - maar daar steek beslis meer in haar. Haar oorweldigende oormagtigheid het my beïndruk omdat dit die spot dryf met die reël van matigheid en "understatement". Sy is dalk nie 'n intellektuele reus nie, maar sy is beslis ook nie 'n leë koppie nie.

Boonop kry sy dit reg om soveel mense in een te wees: die slet, die verleidster, die madonna, die jagter - selfs die morele mens.

Wat my ook beïndruk, is dat sy vroue se seksuele ondergeskiktheid afbreek. Sy wys dat vroue ook jagters kan wees en seks kan geniet. Hulle is nie net verleidsters om uiteindelik bloot prooi te val nie.

TEENSPOED VIR 'N BILJOENÊR-DIKTATOR

Die voormalige Oos-Duitse spioenasiehoof Markus Wolf. (Foto: AFP)

OOS-DUITSE SPIOENHOOF SE LAASTE STASIE

Waarskynlik die briljantste spioen ter wêreld, Markus Wolf, oud-spioenasiehoof van Oos-Duitsland, is vandeeweek in Duitsland gevang nadat hy vergeefs in Oostenryk politieke asiel gesoek het. Die wêreld wag nou in spanning op die onthullings van dié man - wat op sy dag tot die hoof van die Wes-Duitse teenspioenasiediens as dubbelagent gewerk het, skryf RICHARD INGAM

BERLYN - In die skadu-wêreld van spioenasie is die voormalige Oos-Duitse spioenasiehoof Markus Wolf 'n legende en een van die grootste enigmas.

Dié geslepe meester-spioen, wat vir sommige van die kilste oomblikke in die Koue Oorlog gesorg en drie dekades lank paniek en agterdog in die Weste gesaai het, is vandeeweek in Duitsland in hegtenis geneem.

Wolf, 68, het ná die eenwording van Duitsland sy rang as kolonel in die Sowjetweermag gebruik om na Rusland te vlug, maar moes hom in Augustus vanjaar weer uit die voete maak nadat die reaksionêre staatsgreep misluk het. Hy het in Oostenryk om politieke asiel aansoek gedoen - maar moes vandeeweek na Duitsland terugkeer toe die aansoek misluk.

Duitsland het vroër 'n internasionale lasbrief vir Wolf in hegtenisneming uitgereik en hy sal nou waarskynlik op aanklagte van spioenasie, korrupsie en hoogverraad verhoor word.

Wolf was van 1957 tot 1987 die hoof van die buitelandse spioenasie-tak van die berugte Oos-Duitse veiligheidspolisie, die Stasi. Sy hoogsopgeleide "molle" het een-same sekretarisse en klerke in die Weste verlei en afgepers en tot in die belangrikste staatsdepartemente in Wes-Duitsland deurgedring om geheime te steel.

Wolf het met sulke metodes selfs die hoof van Wes-Duitsland se teen-spioenasiediens, Hans-Joachim Tiedge, as dubbelagent gewerk. Een van sy molle was die oorsaak dat die Wes-Duitse kanselier Willy Brandt in 'n politieke storm moes bedank - nadat die mol hom in die kanselier se

kantoor tuisgemaak het.

Wolf se spioene was sô doeltreffend dat die Oos-Duitse staatshoof Erich Honecker gereeld die weeklikse verslag van die Wes-Duitse intelligensiediens voor kanselier Helmut Kohl gelees het.

Dis dus geen wonder nie die beroemde skrywer van spioenasie-rillers John Le Carré het Wolf as model gebruik vir die Machiavelliaanse Oos-Duitse spioen in sy boek *The Spy Who Came in From the Cold*.

Daar word gesê die Amerikaanse intelligensiediens het hul belangrikste geheime van Wes-Duitsland weerhou omdat dit 'n uitgemaakte saak was dat Wolf se molle dit sou uitsnuffel.

Wolf self is egter geen linkse skrywer nie. Tydens sy verblyf in Moskou het hy 'n paar boeke geskryf oor die lewe as uitgewekene en die bekende familie waaruit hy kom. Een van dié boeke, *Die Troika*, is met die verskyning daarvan in die Weste deur die kritici aangeprys.

Ironies kom Wolf self uit 'n familie wat onder politieke vervolging moes deurloop. Sy pa was 'n kommunistiese Jood wat in 1934 voor die Nazi's na die Sowjetunie moes uitvlug.

Hoe lyk die man wie se persoonlike sluier so goed was dat die Weste eers in die laat jare sewentig 'n foto van hom kon verkry? Wel, soos 'n rolprentheld. Hy kan maklik homself in 'n spioenasie-riller speel - hy lyk net 'n bietjie na die goeie ou. Dit loop in die familiebloed - sy broer Konrad het roem verwerf as 'n regisseur.

Wolf is lank en aantreklik - die geelpers het hom selfs die "Paul Newman van spioene" gedoop - en jy kan sy pierewaaier-voorkoms deur 'n ring trek. Die 68-

PARYS - Waarskynlik die begin van die einde van een van die wêreld se rykste diktators, is hoe Afrika-kenners vandeeweek se opstand teen die bewind van president Mobutu Sese Seko van Zaïre sien.

Die opstand teen Mobutu, wat Zaïre sedert 1965 regeer, dreig al jare, maar is in die laaste jaar of wat verder aangevuur deur vinnige ekonomiese agteruitgang.

Mobutu was al die tyd die liefing van die Weste, veral Amerika, Frankryk en die voormalige koloniale heerser, België.

Ná die val van kommunisme het Zaïre egter sy strategiese belang as 'n buffer teen die uitbreiding van kommunisme in Afrika verloor en is Westerse lande nie meer so verdraagsaam teenoor Mobutu se grootskeppige skending van basiese mense-regte en sy weerstand teen die demokrasie nie.

Mobutu word onder meer verantwoordelik gehou vir sy land se armoede, ondanks Zaïre se aansienlike minerale rykdomme. Die laaste tien, vyftien jaar het die Mobutu-regime se nepotisme en wye korrupsie ongehoorde afmetinge aangeneem, en die president se persoonlike rykdomme is soveel werd as sy land se ongelooftlike groot buitelandse skuld.

Frankryk en België het vandeeweek troepe na Zaïre gestuur, maar dadelik benadruk dat dit bloot is om hul burgers in Zaïre te beskerm. Die twee lande wil die indruk vermy dat hulle die bewind van Mobutu wil versterk en het aangedui dat hulle niks wil doen wat die gees van demokrasie wat tans oor Afrika waai, kan skaad nie.

Die oproer - wat begin het deurdat soldate in die weermag oor lae lone gemuit het en toe tot 'n algemene oproer uitgekering het waarin soldate die hoofstad Kinshasa geplunder het - is deur Mobutu as 'n "groot terugslag" vir die ekonomie bestempel. Die onluste kom te midde groot onsekerheid oor die toekoms van 'n konferensie oor demokratiese hervorminge wat juis tans plaasvind, maar dit lyk of die tyd Mobutu ingehaal het.

Mobutu beskuldig die politieke opposisie daarvan dat hulle die opstand opsetlik met die verspreiding van pamflette onder die soldate aangehits het. Dis egter duidelik dat die nuutste opstand 'n ou sweer is wat oopbars: die ontkenning van demokrasie en basiese menseregte deur die verdrukkende regime van Mobutu.

Pleidooie om demokratiese hervormings

jarige veiligheidsman is ook baie welsprekend.

Sy styl is eietyds. Hy lyk beslis nie of hy agter die Ystergordyn aangetrek het nie: Westerse pakke, die nuutste styl Europese draadraambriil.

Maar die waas van geheimhouding bly aan hom kleef. Hy verklap niks oor sy emosionele bande met die sosialisme of waarom hy die Stalinisme so genadeloos help verdedig het nie. Toe hy in 1985 aftree, was dit sonder vuurwerke of toesprake. Net "persoonlike redes" is aangevoer.

Min omtrent sy persoonlikheid is bekend, maar hy lyk na iemand met 'n buigsame moraliteit, 'n gedugte intellek en 'n aangename sin vir humor.

Wolf se ouers het 11 jaar in Rusland gewoon. As uitgewekene het hy dieselfde huis bewoon waarin hy grootgeword het. As jongman wou hy graag 'n vliegingenieur word. Hy is egter as radiokomentator in Berlyn aangestel en het later in die Oos-Duitse ambassade in Moskou as eerste sekretaris gewerk. Daarna is hy Berlyn toe om sy lewenstaak te begin.

het gereeld die afgelope paar jaar in Zaïre opgeklank.

Zaïre is een van die eerste politieke speelgronde waar die stem van die demokrasie teen koloniale verdrukking gehoor is. Hier is een van Afrika se moedigste en welsprekendste voorspraakmakers van die demokrasie opgelewer: die legendariese Patrice Lumumba.

Maar opstand en bloedvergieting is ook nie 'n nuwe verskynsel in Zaïre nie. Die moontlikheid bestaan dat 'n veel erger regering as Mobutu die mag kan oorneem.

Tog is die gebeure tiperend van wat in ander dele van Afrika aan die gebeur is: die aandrag dat veelpartystelsels eenpartybewinde vervang.

Daar is groot belangstelling in die Weste in Zaïre se minerale rykdom - goud, diamante en strategiese metale - omdat die toekomstige politiek na verwagting in die subkontinent deur ekonomiese oorwegings eerder as suiwer politiek bepaal sal word.

Politieke vennootskappe in Afrika sal waarskynlik deur ekonomiese vennootskappe vervang word en Zaïre is 'n sterk kandidaat om in die voorhoede van 'n sentraal-Afrika ekonomiese alliansie te wees.

Maar dit sal slegs moontlik wees as politieke stabiliteit bereik word, meen ontleders. Vandaar die vrees in Europa dat Zaïre tot sy chaotiese verlede kan terugkeer.

As dit gebeur sal anargie soos 'n veldbrand in die omringende streek versprei. Deur militêr in te gryp, wil Frankryk dit verhoed. Dit lyk egter of Mobutu se eenpartyregering se dae getel kan wees. - AFP

In 1989 het hy kritiek op Honecker gelewer en wou hy blykbaar die kommunisme hervorm, maar nie heeltemal afskaf nie. Hy was 'n ondersteuner van Gorbatsjof, maar die tyd was ongelukkig teen hom.

In onlangse jare het hy hom aan die Westerse media voorgestel as 'n eerlike man wat graag huis toe wil gaan en 'n gemoedlike verhouding met die pers probeer opbou. Sy aanbod aan die Duitse owerheid was: staan vrywaring aan my toe en ek help om ondergrondse agente wat nog werksaam is te ontmasker en raaisels oor die Koue Oorlog op te los. Die aanbod is van die hand gewys.

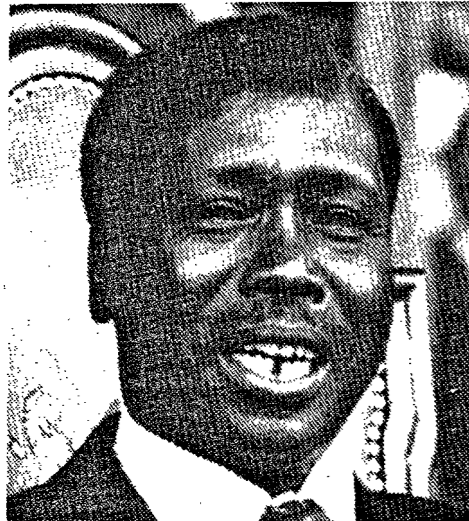
Na beraming is nog sowat 500 van Wolf se oorspronklike 5 000 "molle" in Wes-Duitsland werksaam.

Sy vrywillige terugkeer na Duitsland het gerugte ontken. Sal dié Swartpiet van die geheime politieke kaartspel homself so blootstel sonder 'n troefkaart? Hy is net te slim daarvoor. Is daar geraamtes in Wes-Duitsland se kas waarmee Wolf, 'n meester van afpersing, sy wil kan afdwing? - AFP

Dié post-koloniale droom word vinnig 'n nagmerrie

Kenia was eens een van Afrika se suksesverhale, maar vandag het dié Oos-Afrikaanse land verval in ekonomiese agteruitgang, toenemende korrupsie en die verbreking van menseregte,

skryf **LANCE HOWARD**

Daniel Arap Moi

IN Kenia, eens die juweel van post-koloniale Afrika, is daar 'n nuwe stam: die "Mua Benzi". Dit is 'n persoonlike skepping van President Daniel Arap Moi en beteken "Die stam van die Mercedes-Benz".

Die "Mua Benzi" bestaan uit staatsampnare en politici wat ryk geword het uit selfgeskepte en oordadige salarisse en byvoordele en wat die vrugte pluk van 'n vlaag ongekende korrupsie.

En toe die Amerikaanse ambassadeur in Kenia, Smith Hempstone, dit waag om hom uit te spreek teen die toenemende korrupsie en verkragting van menseregte, het die grootste koerant in Kenia, die pro-regering Daily Kenya Times, hom begroet met dié hoofopskrif: "Shut Up, Mr Ambassador".

Kenia was eens een van Afrika se mees progressiewe en politieke vryste lande, maar die pro-demokratiese-beweging in Afrika het Kenia in baie gevalle agtergelaat en hom al hoe meer die teiken van aanvalle deur Westerse regerings en menseregte-organisasies gemaak.

Keniane praat nie meer openlik oor politiek nie. Koerante, selfs dié wat tradisioneel krities teenoor die regering is, het lank gelede reeds geleer om self-sensuur toe te pas. Doen hulle dit nie, doen die regering dit in elk geval vir hulle.

Arap Moi het ook oorlog verklaar teen die Law Society van Kenia wie se lede weier om te aanvaar dat daar niks aan die minagting van menseregte gekan word nie. Talle prominente regslui is in ballingskap en verskeie is in aanhouding. Die redakteur van die Nairobi Law Monthly, Gitobo Manyara, was al drie keer die laaste jaar in aanhouding en is voorverlede week 'n paspoort geweier om 'n toekenning van die Harvard Universiteit in Boston te gaan ontvang.

Vroeër vandeemaand is sewe mans in hegtenis geneem omdat hulle slagspreuker ter bevordering van veelparty-demokratiese geskreeu het. Hulle is aangekla omdat hulle optrede die vrede bedreig het.

Dit is nog onbekend of dié sewe "revolusionêre" in die berugte martelselle van die

Keniese Veiligheidspolisie beland het. Dié selle is piepklein - niks meer nie as een vierkante meter. Dié martelselle is spesiaal ontwerp om water te kan hou.

Dis hier waar Arap Moi se politieke teenstanders dae lank in pikdortente in water sit. En dan, wanneer die aangehoude liggamlik en psigies afgetakel is, word hy uitgehaal vir ondervraging. Talle aangehoudenes wat vir ondervraging uit die selle gehaal is, het vertel hoe hulle aangerand is deur Arap Moi se veiligheidspolisie.

Om in die martelselle te beland, is nie baie moeilik nie. Dié nagmerrie is enige Keniaan se voorland wat demokrasie predik of die einde van Arap Moi se diktatuur bepleit. Enige joernalis of redakteur wat 'n kritiese berig oor die president publiseer, kan sy mertertjie nat sementvloer maar bespreek.

'n Joernalis is onlangs wreëd gemartel nadat hy 'n berig publiseer het waarin hy 'n lys saamgestel het van Arap Moi se kabinet en watter stamme hulle verteenwoordig.

Die president voel glo al hoe meer krapperig oor die kritiek dat bykans alle prominente politieke poste in die land bekleë word deur lede van sy Kalejin etniese groepering.

Naas toenemende onderdrukking in die land, is die ekonomie in 'n haglike toestand. Kospryse is vandeemaand weer verhoog en die inflasiekoers word tans op sowat 30 persent gereken. Die koffie- en teeprys, wat van sy vernaamste verdieners van buitelandse valuta is, is tans baie laag.

Waar Brittanje nog sy stilsywe bewaar oor die verbreking van menseregte, het Amerika hom baie sterk teen Arap Moi se bewind uitgespreek en moedig hom aan om te demokratiseer. Arap Moi het dié kritiek verwerp deur te verduidelik dat veelpartydemokrasie die land in 'n stamoorlog sal verswelg.

Hempstone het verlede week in 'n verklaring gesê dat hy die "toenemende onderdrukking van die voorstanders van vreedsame politieke verandering" in Kenia aan die Bush-administrasie in Washington gaan rapporteer.

Die Amerikaanse ambassadeur het hom vandeeweek weer die gramskap van die Keniese regering op die hals gehaal toe hy hulle skerp gekritiseer het oor die aanhouding van 'n pro-demokratiese politikus in Mombassa. Ahmed Bamahriz, stigter van die Forum vir die Herstel van Demokrasie, is in hegtenis geneem nadat Arap Moi die Forum verban het.

Die Forum het aangekondig dat hy 'n saamtrek vir volgende maand beplan op die plek waar anti-regeringsbetogings verlede jaar losgebars en uiteindelik tot die dood van minstens 20 mense gelei het. Arap Moi het volgende maand se saamtrek ook verbied en beweer dat die Forum beoog om dagga aan die skare uit te deel om hulle op te stook teen die regering. Hy het in 'n onderhoud vandeeweek dié bewering teruggetrek.

Moi het op 'n saamtrek gesê die regering gaan keer dat lede van die Forum die land deurkruis en "die saad van tweespalt" saai. Hy het egter kort daarna onder groot druk

In 'n oogopslag KENIA

Bevolking: 25,4 miljoen. Bevolkingsdigtheid: 168 per vk km, 20% stedelik. Etniese groepe: Kikoejoe 21%, Luo 13%, Luhya 14%, Kelenjin 11%, Kamba 11%, Ander: Europeërs, Arabiere, Asiërs. Tale: Swahili (ampptelk), Engels. Godsdien: Protestants 38%, Rooms-Katolieke 26%, Moslem 6%.

Regering: Republiek. Staatshoof: Pres Daniel Arap Moi (67). Regeer sedert Augustus 1978.

Ekonomie: bnp R23 bn, per capita inkomste R900, aantal passasiersvoertuie 133 000, kommersiële voertuie 110 000, 1 televisiestel per 118 persone, koerantsirkulasie 16 per 1 000, telefone 1 per 70.

Gesondheid: lewensverwachting by geboorte 59 manlik, 63 vroulik, hospitaalbeddens 1 per 657, dokters 1 per 7 122, 70 kindersterftes per duisend.

Onderwys: 50% geleterd, 86% woon primêre skool by.

Bron: The World Almanac and Book of Facts

van Westerse regerings vir Bamahriz vrygelaat.

Daar is al hoe meer tekens dat die Wêreldbank en Westerse regerings huiwerig is om langer enige finansiële steun aan Kenia te gee. Lenings van die Wêreldbank is nou onderworpe aan sekere beperkings - soos byvoorbeeld die reusagtige gebou van 60 verdiepings, wat die hoogste in Afrika sal wees, wat Arap Moi beplan om te bou. Dié gebou het die bynaam van "Moi se ereksie" gekry.

Denemarke, een van Kenia se belangrikste befonders, het alle finansiële hulp aan dié land bevestig omdat daar aanduidings is dat 'n gedeelte van die R110 miljoen wat hy geskenk het, deur wanbestuur en korrupsie opgeslurp is.

Amerika het verlede jaar R40 miljoen se hulpverlening teruggehou in afwagting op die vrylating van politieke aangehoudenes. Die Europese Parlement het in Maart vanjaar sy lidlande gevra om hulpverlening aan Kenia in te kort tot tyd en wyl sy menseregterekord verbeter.

Buitelandse beleggers raak al hoe meer huiwerig om in Kenia te belê omdat die verpligte ontkopery van staatsamptenare 'n al hoe groter probleem word. Van die maatskappye wat hulle teen dié ontkopery uitgespreek het, se personeel het doodsdreigemente ontvang.

Daar word vandag wyd bespiegel oor die politieke moeras waarin Arap Moi homself bevind. Hy sal onthou word as 'n eens verligte staatshoof wat by geleentheid gesê

A Minister speaks from the dead

Kenya's minister of Foreign Affairs, Dr Robert Ouko, was murdered in February last year. The discovery of his charred and mutilated body with a bullet in the head near his farm in Western Kenya triggered bloody riots, as it was generally believed he was murdered by members of President Daniel Arap Moi's government. The Nairobi magazine Drum asked OKOTH HATARI JABILO, the famous Luo witchdoctor and medium, to summon the late minister from the land of the dead. After going through a few ritual formalities, Jabilo was seized by a mysterious spirit and fell down, twitching all over and emitting a foamlke substance from the mouth. Jabilo's wife assured the frightened reporter that all was well and that the minister's spirit had taken over the witchdoctor's vocal system. "I am Robert Ouko speaking to you from the land of the dead" came the words from Jabilo's mouth. He continues:

ONCE I wasn't then I was, now I am not again. That's life! Be it said without a joke, that life is but smoke. Though you live to be fifty six, it's a whiff and no more! Oh! Were the almighty, and all the ancestors who went before me, has death become like a simple cough and nothing more? Here snug in my grave I am at rest because I've joined the army of my forefathers and my ancestors are rejoicing. So do I. But the tears, the sorrow that my demise has caused my family and friends brings me back to the land of the living. As they cry, so do I on this side of the grave.

I have one assurance for my beloved out there - that though I was forcefully removed from this earthly garden, I will soon be blooming in a superior flower-pot in the heavens above.

Oh Christabel my dear wife, do not weep for me. I am not dead, only asleep. And if with patience you continue to wait, you'll meet me at the heavenly gate. Oh, woman of virtue we shall meet in the land of our ancestors but only after you having given to the worms what you refused the men.

Oh, mother of my children, I did not think the end was so near! I was suddenly taken away from you but now I can't complain.

Your great loss is actually heaven's gain. As for you, vain world, I say farewell! I've had enough of you! I don't care what people say of me. I don't care for the rumours and speculations on the circumstances surrounding my death. I neither care for your praises nor do I worry for your insults. My cares are past, my rotting bones lie quiet here.

What faults you found in me take care to shun, look well at home in your land of the living. Enough is there to be done to make it a better place for future generations. In my lifetime I was a political potter and I was good at it. But now in my grave I know better. I, the potter, have turned into clay and discovered the naked truth - that when I was alive I was but mud, and now dead am but dirt, dirt, that's wrapped in a wooden jacket and buried in clay. Yes nothing but dust lies here.

Now I'm as though I had never been created, never existed. But that's alright with me because I've now gone to collect my crown.

In my days as Kenya's Minister for Foreign Affairs, I trotted the globe and lodged in many towns. I travelled many a year, dined with the rich and lodged in the palace. But

het 'n sterk, gesonde opposisie is noodsaaklik vir gesonde politieke ontwikkeling in Kenia.

Vandag het hy 'n obsessie om enige politieke teenkanting met wortel en tak uit te roei. Sy somtyds bizarre uitsprake is goed geïllustreer toe hy ná die onlangse slagting by 'n skool in Meru, waar skoolseuns amok gemaak en 19 skoolmeisies vermoor en 70 ander verkrag het, gesê het dat sulke tragedieë vermag kan word wanneer mense teen sentrale gesag rebelleer.

Daar is toenemende druk om Brittanje om sterker standpunt teen Arap Moi se verbrekking van menseregte in te neem. Die Britse minister van Buitelandse sake, Douglas Hurd, het ná 'n besoek aan Kenia verlede week gesê die land se menseregte-rekord is

steeds beter as baie ander lande in Afrika.

Hurd het ook gesê Brittanje is tevrede dat sy finansiële hulp aan Kenia reg bestee word. Die voorsitter van die Regsvereniging in Kenia en 'n prominente opposisiepolitikus, Paul Muite, het Hurd en die Britse regering daarvan beskuldig dat hy probeer om sy ekonomiese belange in Kenia ten koste van menseregte te beskerm. Hurd het tydens sy besoek geweier om Muite, wat verlede Sondag 'n aanslag op sy lewe oorleef het, te ontmoet.

Uit Kenia self is daar nou toenemende druk op die Britse vorstin, koningin Elizabeth, om haar voorgestelde besoek aan Kenia volgende maand af te stel. Daar word gesees dat Arap Moi dié besoek as goedkeuring vir sy bewind kan misbruik.

Dr Robert Ouko ... a voice from the dead?

death has finally brought me down to my last and most humble lodging down here in this grave. Now I've learnt but one thing: that a man's good name is his best monument.

Oh my dear countrymen, let me tell you this: Death is a Fisherman. The world you see is a small lake, you who dwell out there are just the fishes. You are mere fishes for death to play with and slyly hook one by one, away. I say take heed all you out there, as you are now so once was I. As I am now, so you will soon be. So please be prepared to follow me. But to follow me you might not be content, for how do you know which way I went?

Yes, as still as death I lie here; stiller than when I was alive but still not without the hope of rising some day. Dear Kenyans, here I lie on the other side of the grave. Here I lie because I am now poor. I brought nothing to the world, so I took nothing from it. But

Ouko didn't kill himself, says pathologist

NAIROBI - Kenyan foreign minister Robert Ouko was murdered, a British pathologist told a commission investigating the minister's death this week.

The police initially suggested that he had committed suicide. But Ian West's testimony to the commission in the western town of Kisumu on Monday seemed to confirm that Ouko had been murdered.

"I have excluded suicide," said Dr West, who came to Kenya with Scotland Yard detectives called in by Kenyan authorities to investigate Ouko's death. West said the bullet in Ouko's head had been fired from too far away for the minister himself to have pulled the trigger.

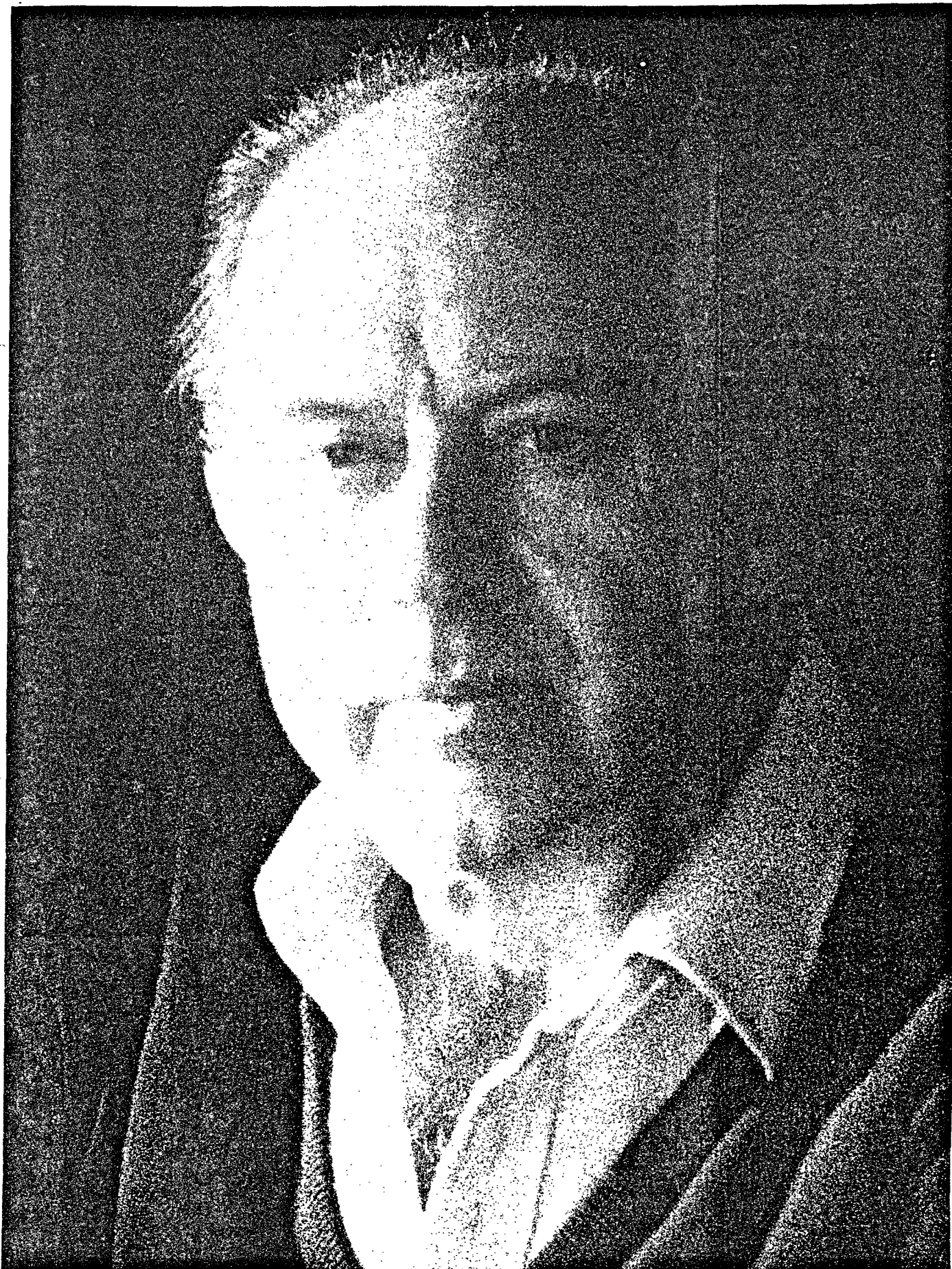
"The indications from pathological findings are that the deceased was shot by another individual after breaking his right ankle possibly as a result of a fall while trying to escape. In my opinion, his body was subsequently set on fire in an attempt to destroy it," Dr West said.

The commission has spent more than 200 days hearing testimony about the minister's death since it opened last October after the Scotland Yard team had spend 109 days investigating the case in Kenya.

Last year, Kenya officials reacted angrily to suggestions by British newspapers that the report's findings could damage the government of president Daniel Arap Moi because it would indicate that Ouko's fellow cabinet ministers had a hand in his death.

Suspensions of government involvement resurfaced last month with the testimony of Ouko's sister Dorothy Randiak, who said her brother had expressed fears for his life after calling for a probe into corruption in the cabinet.

Randiak said her brother had fallen out with the influential energy minister Nicholas Biwott, and had told her: "Talking against corruption in Kenya was like talking against Biwott." - AFP

Johan Degenaar

UIT ELKE VRAAG KOM 'N VRAAG

“Hy is die lewende vergestaltung van 'n werklik Sokratiese filosoof - moontlik een van die laaste oorlewendes van daardie erg bedreigde spesie!” Só beskryf 'n kollega *prof Johan Degenaar*, hoogleraar in die filosofie aan die Universiteit van Stellenbosch, wat binne 'n maand die akademiese tuig neerlê. **CHRISTELLE TERREBLANCHE** pols hom oor sy soms omstrede loopbaan - maar soos geslagte studente, kom sy met nog méér vrae, leesstof vir 'n maand en 'n goeie dosis verwondering daarvan af

DIT is nie dat hy nie vrae oor homself wil beantwoord nie. Dit is net dat hy vrae - alle vrae - so interessant vind dat gesprek daarvoor gevoer moet word en nog méér vrae gestel moet word. Die antwoord is vir Degenaar nie so belangrik as die vraag en “die weg tussen verwondering en wysheid” nie, soos die *Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Wysbegeerte* in sy jongste uitgawe, opgedra aan Degenaar, dit stel.

'n Afrikaner gebore en getoë, so eie aan die land soos die wag-'n-bietjie-bos wat hy as metafoor kies vir sy filosofie, die Sokratiese ironie. “Dit is 'n oproep tot 'n tweede refleksie, om na te dink en nie te gou te praat nie,” verduidelik hy. “Die ironie versinnebeeld die kennis van die mens se eie onkunde. Dit is wanneer jy weet jy weet nie, wanneer jy begin vrae stel.”

“Daarom is die tema van my klasse juis die uitspraak van Sokrates: ‘An unexamined life is not worth living.’ Dit het implikasies. Dit is nie die moeite werd om 'n ongeëksamineerde god ernstig op te neem nie.”

Niemand kan Degenaar daarvan beskuldig dat hy nie ondersoek en be-

vraagteken het nie - van die godsbegrip tot Afrikanernasionalisme - wat hom lank 'n uitgeworpene binne die heersende orde en die NG Kerk establishment gemaak het: juis die strukture wat hom gevorm het. Hy het egter nooit laat blyk dat dit hom van stryk bring nie, maar op 'n kenmerkend beskeie manier sy vraagstelling voortgesit.

Hy erken gou hy het nie die historiese bewussyn om opsommings te maak van sy vier dekades as dosent binne die Sokratiese tradisie op Stellenbosch nie en dan praat hy eerder oor die ander eksponente van die tradisie, sy mentors - Daantjie Oosthuisen, Freddie Kirsten en ander. En om nou die verlede op te som asof dit klaar is, is ook nie wat Degenaar met aftrede in gedagte het nie. "Vir 'n filosoof om af te tree is 'n kontradiksie in terme," sê hy ferm.

Hy praat eerder oor die toekoms en sy jongste projek, analises rondom die begrip "nasiebou". Soos gewoonlik strate voor die denke van ander in die land, het hy begin belangstel in nasiebou as mite en verlede jaar in Nederland gaan navorsing doen. "Ek het tot my ontsteltenis ontdek dat dit presies die soort ding is wat ons nie in Suid-Afrika moet doen nie." Die mite van nasiebou kan die nekslag vir 'n demokratiese kultuur beteken, sê hy.

Hy gaan sy navorsing voortsit, aftrede of nie. En dan is daar al die rolprente wat hy nog wil ontleed. Wat hom betref, sal hy die studente méér mis as hulle hom.

Maar vir talle beteken sy uitrede wel die einde van 'n tydperk in die lewe van 'n geliefde en soms kastydende leermeester, wat jaar ná jaar niksvermoedende eerstejaars hulle netjies vooropgestelde wêreldjies van dié sprokie van Rooikappie af laat bevraagteken het.

"Hy was 'n uitstekende dosent, met persoonlike sjarme wat in sy klasse sprankelende aanbieding met intellektuele diepte verbind het," sê prof Hennie Rossouw, jare lange kollega in die filosofie en nou vise-rector van die US.

Nog 'n kollega, prof Anton van Niekerk, bestempel Degenaar as 'n oorspronklike denker uit eie reg, een van die merkwaardigste en waarskynlik die invloedrykste Suid-Afrikaanse filosoof tot op hede.

Vir sy studente het Degenaar doodeenvoudig 'n soort ghoeroe geword, by wie se ondersoekende denke keer op keer "nog net één keer" kers opgesteek moes word.

Dié week nog sê 'n student aan die kampus-koerant, *Die Matte*. "As ek nie in God geglo het nie, sou ek Degenaar my god gemaak het. Ek kan nie glo dat een mens so objektief kan staan teenoor alles nie."

Ironies genoeg was dit juis Degenaar se vraagstelling rondom die godsbegrip en sy werke oor sekularisasie wat hom in die middel-sestigerjare die ostrasisme van die NG Kerk-establishment op die hals gehaal het. Filosofie-onderrig op Stellenbosch het rondom die teologiese fakulteit ontstaan en die meeste filosofie-studente was tot onlangs admissante. Die Sokratiese tradisie aan die universiteit het dan ook deur die jare grootliks rondom die versoening van filosofiese strominge met die geloof vorm aangeneem.

Maar die publikasie in 1963 van Degenaar se boek *Die Sterflikheid van die stel* was vir die kerkvaders die laaste strooi en hy is gevra om 'n aparte departement van Politieke Filosofie tot stand te bring. Die perspiele het glo bestaan dat hy admissante kan korrumpeer.

Degenaar onthou die episode so: "Ek sou ook graag meer wou weet oor wat gebeur het, want ek het myself nie as belangrik genoeg beskou om te dink hier is nou iets besonder aan die gang nie. Want ek het net probeer om my eie Sokratiese vraagstelling 'n werklikheid te

Die dinge wat Marx aan die orde stel, veral die vroeë humanistiese Marx, se insigte is so besonder dat dit nooit moet verdwyn uit die lewe van mense en kursusse nie

maak. En dit beteken dat niks aan die kritiek ontkom nie. Dit lyk vir my so vanselfsprekend, as 'n mens dan kritiek kry, dan moet jy dit aanvaar."

Degenaar sê as hy ambisie gehad het, sou hy die uitrangering miskien moeiliker verwerk het, maar hy het nie die persoonlikheid daarvoor gehad nie. "As ek hoër aspirasies gehad het, kon ek dalk besluit het om in opstand te kom."

Sy Nederlands-gebore vrou, Jetty, sê hy, het ook 'n liberaliserende invloed op hom gehad en dit makliker gemaak om die eensame pad van andersdenkende te loop. En van stap gepraat, dit is wat hy die graagste doen wanneer hy nie vrae stel nie.

Op Stellenbosch is Degenaar en sy vrou 'n bekende gesig wanneer hulle flink langs die rivier en teen die berg stap. "Ons het ook die Europese stede deurgestap. Maar dan moet jy ook sê dat ek daarvan hou om met my kleinkinders te speel". Hy het drie - van sy twee seuns, Mark en Hans. Maar dit is nie net die familieband wat hom deur die moeilike jare gedra het nie.

"Die filosofie beteken vir my so baie, die

and all', waarin sowel dialektiek as retoriek, sowel argumentering as mite gebruik word. Dit is belangrike maniere om te oortuig."

Nie almal weet dat Degenaar se eie loopbaan as admissant begin het nie. Hy het op Ladysmith in Natal grootgeword en gematrikuleer. "Hulle noem ons mospiesanglanders. Ek sou sê daar het ek nie 'n werklike politieke bewussyn gehad nie," sê hy. Hy noem sy agtergrond tipies Nasionaal, hoewel sy ouers "nêrens langs die pad NP-lede was of politieke bewussyn openbaar het nie".

As "groentjie" het hy op Stellenbosch aangekom om vir dominee te leer. "Die politieke bewussyn moet êrens op Stellenbosch ontstaan het," sê hy nou - onseker wáár presies. "Maar ek moet sê, met die 1948-verkiezing het ek geweldig ontsteld geraak toe ek by een van die politieke vergaderings die groot spanning in die stadsaal sien. Op 'n groot spandoek voor het die NP gesê - Hou Suid-Afrika Blank!"

Degenaar sê dit was in dié tyd dat hy met behulp van Daantjie Oosthuisen (sy

hier? Die antwoord is duidelik - my verantwoordelikheid lê hier. Ek sou nooit, nooit, dink ek, daarvoor kon val om die land te verlaat nie, omdat ek geleidelik langs die pad agtergekom het my eie filosofering hang ook saam met die land waarin ek woon."

Degenaar se lesings oor die Marxisme-Leninisme het destyds groot belangstelling gewek. Die vraag is of hy dit vandag nog so ernstig sou opneem. "Ek het pas vir die studente gesê die kursus wat ek nou doen oor die Marxisme moet hulle nie onderskat weens die dinge wat gebeur het nie. Want die dinge wat Marx aan die orde stel, veral die vroeë humanistiese Marx, se insigte is so besonder dat dit nooit moet verdwyn uit die lewe van mense en kursusse nie en ook nie van die bewusmaking van mense wat onder aan die leer staan van die samelewing wat betref hulle eie rol in die geskiedenis nie. Daar is niemand wat dit beter doen as Marx nie. Dit is 'n belangrike ontdekking, dat ek en jy deel is van die geskiedenis..."

Sy besluit om predikantskap vir filosoof

Die filosofie beteken vir my so baie, die nabybring van betekenis en speel met betekenis, dat as jy dit eers ontdek, kan jy wat die magshebbers met jou maak, ook minimaliseer.

nabybring van betekenis en speel met betekenis, as jy dit eers ontdek, kan jy wat die magshebbers met jou maak, ook minimaliseer."

Die totstandkoming van 'n departement van politieke filosofie het beteken dat Degenaar se vraagstelling meer as voorheen rondom die politiek moes draai - wat hy met oorgawe gedoen het. Sy werk in die sestiger en sewentigerjare het gekonsentreer op begrippe soos Nasionalisme, Marxisme-Leninisme, etnisiteit, geweld en Afrikanerskap, altyd gekenmerk deur wat al bestempel is as 'n "kompromielose kritiek op die apartheidsideologie". Die lang lys lesings, boeke en artikels wat hy in 42 jaar uitgebring het, word ook as merkwaardig en amper ongeëwenaar bestempel - van die godsbegrip, tot kuns, besinnings oor pyn, geweld, volksnasionaalisme, rolprentontledings en die letterkunde.

"Ek het dan ook die morele dimensie in die politiek probeer lewend hou. My analises het altyd probeer om die sterk eensydigheid van die geskiedenis op daai moment aan die orde te stel... die analise van geweld en die onderskeiding tussen die psigiese, psigologiese en strukturele geweld. Dit het ook kritiese vrae oor die regering aan die orde gestel en ek kan my voorstel dat die establishment my nie eintlik daarvoor bewonder het nie."

Vandag sê hy as hy werklik 'n gunsteling-tekst moet uitkies, is dit steeds *Die Republiek* van Plato. "Dit is naas die Bybel 'n belangrike historiese dokument - warts

tydgenoot en later professor in die filosofie aan Rhodes Universiteit) se vraagstelling oor apartheid, al met probleemstelling rondom die politiek en taal van apartheid begin het. In 1949 is hy gevra om by die filosofie-departement uit te help. Hy het nooit sy kweekskool-opleiding voltooi nie, maar met 'n studie-besoek aan Nederland sy doktorsale tesis voltooi - waarmee sy merkwaardige loopbaan as dosent in die wysbegeerte volledig op dreef gekom het.

En nee, hy wou nooit die land verlaat nie. "Maar ek sou sê die filosofie kon ook gebruik word as 'n vorm van ontvlugting. Jy kan die magsverhoudinge wat jou in 'n hoek dryf amper ignoreer. Veral toe ek die eksistensialisme ernstig begin opneem, was dit 'n soort ontvlugting, wat Marx sou noem, 'the cult of the sovereign individual' (teenoor Marx se beskouing van die mens as netwerk van sosiale verhoudinge): Dit is 'n fantastiese manier om oor die vryheid van mense te dink - maar jy vertaal dit nie in terme van hoe die lewe aankom by die meerderheid van inwoners van die land nie. Dan hang dit af in watter stadium van jou lewe jy dit as abstrakte formuleringe realiseer, en dit dan werklik van toepassing maak op die land."

Degenaar is nie seker wanneer hy tot dié besef gekom het nie, maar meen dit was rondom 1960 met een van sy studie-besoeke aan Europa, sy kennismaking met Karl Marx se filosofie en ook sy gebrokenheid oor Sharpeville in 1961.

"Dan is die vraag nog: waarom bly jy

te verruil, hang saam met die ontdekking "dat ek oor die sin van die lewe kan nadink, sonder om dit in die kerk te doen, sonder dat die teologie die enigste ruimte is waarbinne ek kan asemhaal. Ek dink die moment wanneer jy dit ontdek, neem jy sekularisasie ernstig op en vir my is dit eintlik 'n heel algemene proses van bevryding".

Degenaar is vandag nog lid van die NG Kerk. "Maar ek het nou 'n kritiese distansie," verduidelik hy. "Ek sou sê ek sal altyd die kerk ernstig opneem, maar dit sê vir my eintlik veel minder as in die verlede. Omdat ek met die kritiese vraagstelling veel interessanter dinge met die simbole van die kerk doen as wat hulle self doen."

Dit is juis Degenaar se ontginning van simbole, mites, en sprokies wat die verbeeldings van talle studente deur die jare so aangegryp het. Van die sewentigerjare af het hy besondere aandag begin skenk aan literêre teorie en ook estetika. Baie mense meen dat dit sy belangrikste filosofiese bydrae tot dusver is.

Maar waarvoor sy studente en dosente hom die meeste gaan mis, is beslis die gesprek, wat hy meedoënloos tussen mense van verskillende agtergronde en dissiplines aangemoedig het.

En, soos die *Tydskrif vir Wysbegeerte* dit stel, sy vermoë om te lag - "want lag is die ekspresie van verwondering oor die ontdekking dat daar vordering gemaak word op die weg van filosofiese besinning".

Jimmy wys ons is reg vir die wêreld

Jimmy Cook se skittervertonings in die Engelse graafskapliga is die teken waarop ons gewag het: Suid-Afrikaanse krieket is reg vir die oorgang van provinsiale krieket na toetskrieket.

Hier is 'n bietjie perspektief: Nie Viv Richards, Gordon Greenidge, Richard Hadlee of enige ander krieketlegende kon deur die jare enigiets doen wat met Cook se welslae vergelyk nie.

As 'n mens sy drie jaar in graafskapkrieket as geheel sien, sou dit geen oordrywing wees om Cook as die allerbeste kolwer wat nog in dié reeks gespeel het, te beskryf nie.

En sy beste dae is seker al so tien jaar of wat verby.

In Suid-Afrika het ons mos maar die gewoonte om ons eie helde effe stief te behandel. Nou word daar gevra waarom

Cook dan die afgelope seisoen of wat so in Suid-Afrika sukkel. Veral op die Wanderers kon hy verlede jaar glad nie op dreef kom nie.

Daar is 'n eenvoudige verklaring hiervoor: Ons kolflaie voldoen glad nie aan internasionale vereistes nie.

Vandag word daar van toets-blaaie verwag dat hulle eweredig wip; op die Wanderers kan een bal skouerhoogte opwip en die volgende bedrieglik laag deurskiet. Kolfervermogen is nie meer genoeg om hoë tellings te verseker nie; 'n goeie dosis geluk is ook noodsaaklik. Daarvan het Cook nie veel gesien nie.

Dis nogtans vreemd dat hy tot dusver eintlik nog nooit in Suid-Afrika werklik na waarde geskat is nie. Hy was immers een van die sterre in al wat rebelle-toetsreeks

tussen 1980 en 1990 was.

Anders as Greame Pollock, wat jou met sy grasie en krag verstom het, of Adrian Kuiper, wie se flambojante slaanwerk altyd boei, kon Cook nie die verbeelding van Suid-Afrikaanse krieketgeesdriftiges aangryp nie.

Hy het op 'n keer grappenderwys gesê hy het net twee houes in sy mondering: Verdedigend vorentoe, en 'n "leg glance", waarmee hy veral van snelboulers af hope lopies aanteken. Dit is baie ver van die waarheid af; daar is bitter min houes wat hy nie met groot selfvertroue uitvoer nie.

Hoewel hy sekerlik nie die opwindendste kolwer is wat Suid-Afrika nog opgelewer het nie, weet hy hoe om die telbord te laat aanrol. 'n Kaphou hier, 'n dryfhou daar en voor jy weet waar's jy, het hy sewentig, tagtig, honderd lopies opgestapel.

Wat sy vertoning vanjaar nog meer merkwaardig gemaak het, is die feit dat sy span, Somerset, 'n nagmerrie-seisoen beleef het. In baie gevalle moes Cook die fort hou terwyl die paaltjies om hom tuimel.

Noudat Mandela gesê het nee, fyn, ons mag maar aan volgende jaar se reeks om die Wêreldbeker deelneem, kan ons daarop reken dat ons voorste spelers daardie ietsie ekstra gaan insit om die Bok-span te haal.

Die feit dat dit 'n eendagreeks is, kan net in ons guns tel. Te oordeel na die eendaagse wedstryde tussen Engeland en die Wes-Indiese Eilande, kan die Bokke hul hertoetreding tot die Internasionale arena straks nog met 'n wêreldtitel vier.

Veral as Cook op sy vorm met die kolf kan voortbou.

En rugby bly droëbek...

Terwyl krieket se pad na internasionale mededinging oop lê, moet rugbyspelers en -geesdriftiges in Suid-Afrika droëbek sit terwyl die reeks om dié sportsoort se wêreldbeker volgende week op Twickenham begin.

Rugby het g'n Ali Bacher nie. Soos 'n klomp klein seuntjies het ons beamptes nog altyd geglo dat aanval die beste vorm van verdediging is. "Ons laat ons deur niemand voorskryf nie," lui die bekende refrein.

Daar is vandag geen sprake van eenheid

tussen die Suid-Afrikaanse Rugbyraad (SARR) en die Suid-Afrikaanse Rugby-unie (Saru) nie. Tot tyd en wyl dit bewerkstellig word, kan ons maar net wonder hoe die Bokke in wêreldrugby sou vaar.

Die All Blacks en die Wallabies mag wel sê die wêreldbeker bly die wêreldbeker, of Suid-Afrika speel of nie, maar die statistiek vertel 'n ander verhaal.

Suid-Afrika is en bly nou een maal die suksesvolste rugbyland ter wêreld. Die All Blacks, wat hulself graag as die wêreld se grootste krag beskryf, moet hulle liever by hul tweede plek berus.

So lyk ons rugbygeskiedenis tot dusver: Ons het 23 van ons 41 wedstryde teen Nieu-Seeland (die Kavalier-toer ingesluit) gewen en 16 verloor met 2 gelykop;

Die Bokke het vyf van hul agt wedstryde teen Skotland gewen; agt uit tien teen Ierland, met een gelykop; 12 uit 19 teen Frankryk, met vier gelykop, ses uit sewe teen Wallis, met een gelykop; ses uit nege teen Engeland, met een gelykop en 21 uit 28 teen Australië.

'Nough said.

Waarom kerm die WP so?

Enigiemand wat dink die WP het baie gekerm ná verlede week se kaal-nael-voorval in Bloemfontein, moet hulle hoor noudat hulle deur Noord-Transvaal uitgeskakel is.

Verlede Sondag wou Danie Craven vir Brian Beanoff in die tjokie sien; nou sal niks minder as die galg hom kan oortuig dat daar iets soos geregtigheid in hierdie ou wêreld bestaan nie.

Mense wat gewonder het waarom Craven en Jan Pickard so kwaad was oor die kaalnaeler se spog-laagvat op FC Smit, hoef nie langer te wonder nie.

Hier is die werklike rede vir hul beswaardheid:

Beanoff is eintlik 'n WP-man. Die Vrystaat het hom net voor verlede week gekoop (die amateur-kode sê mos niks van toeskouers nie).

Wat Pickard-hulle so de duiwel in maak, is die feit dat Beanoff twee weke gelede nog, gewapen met nartjies en bierbottels, vir die WP op Nuweland se Suid-pawiljoen diens gedoen het.

DIE WEEK SE TV-SPORT

DIE belangrike uitspeelwedstryd wat sal bepaal wie Transvaal op 5 Oktober in die Curriebeker-eindstryd pak, en 'n boksegeveg om 'n wêreldtitel is die naweek se sporthoogtepunte op die kassie.

Noord-Transvaal en die Vrystaat pak mekaar mōremiddag om 15:30 in Bloemfontein. TV1 sal die wedstryd regstreeks uit.

M-NET wys om omstreeks 17:45 die boksegeveg tussen Welcome Ncita (kampioen) en Sugar Baby Rojas om die Internasionale Boksfederasie (IBF) se Junior veergewigkroon, regstreeks vanaf Sun City.

Dié geveg maak 'n einde aan die verbod op wêreld-titelgevegte in Suid-Afrika. Die betaalkanaal wys ook van vanaand af die gholftoernooi om die Ryderbeker.

Die week se sport-hoogtepunte is:

SAUK:

Vrydag, 27 September: 18:30 - Gillette World Sports Special.

Saterdag, 28 September: 12:00 - Junior Sport; Perdewedrenne; Tennis: ATP-reeks; Rugby: Vrystaat teen Noord-Transvaal in Bloemfontein.

Sondag, 29 September: TV1, 12:30 - Junior Sport (heruitsending). Motorsport: Die Portugese Formule 1 Grand Prix (tyd sal aangekondig word).

Maandag, 30 September: 21:00: TV1: Rugby: Spervuur met Zandberg Jansen: Die naweek se rugby in oënskou.

M-NET

Vrydag, 27 September: 22:30: Gholft: Die toernooi om die Ryderbeker in Suid-Carolina.

Saterdag, 28 September: 15:00 Sal insluit: Perdewedrenne: die Queen Elizabeth II; Sokker: Engelse eerste liga; Boks: Welcome Ncita teen Sugar Baby Rojas. 22:30: Gholft: Die toernooi om die Ryderbeker in Suid-Carolina.

Sondag, 29 September: 22:30: Gholft: Die toernooi om die Ryderbeker in Suid-Carolina, gevolg deur tennis: ATP-reeks.

Dinsdag, 1 Oktober: 21:00: Engelse sokker: Die naweek se hoogtepunte.

DIT het alles vroeër vanjaar begin toe 10 spanne met imperialistiese name soos Frankfurt Galaxy, Montreal Machine en London Monarchs om Gridiron se "wêreldtitel" begin meeding het.

Gridiron se ringkoppe beraam reeds etlike jare lank planne om die sportsoort 'n internasionale geurtjie te gee.

Enigiets wat 'n sukses op nasionale vlak is - so het hulle gereken - kan net 'n groter sukses op internasionale vlak wees.

Tot redelik onlangs het Amerikaanse voetbal egter gesukkel om volgelinge buite Noord-Amerika, Mexiko, die Filippyne en Japan te werf.

Die wêreldwye dekking wat jaarliks aan die Superbowl-eindstryd verleen word, het die afgelope drie jaar belangstelling in dié vreemde spel met sy gemaskerde krygers in skouerstutte laat opvlam. Uitsendings per sateliet het die sportsoort aan miljoene TV-kykers bekend gestel. Baie van hulle is nou groot gridiron-geesdriftiges.

Amerikaanse geldbase het gou gesien dat gridiron wel 'n internasionale toekomst het. Die kern van die internasionale spanne word gevorm deur Amerikaanse spelers wat net nie daarin kon slaag om 'n NFL-span te haal nie. Hulle tree as speler-afrigters op en werf ook nuwe spelers.

Die World League of American Football (WLAFF) bestaan uit 10 spanne uit ses lande: Kanada, Brittanje, Duitsland, Spanje en ses uit die Verenigde State.

Vanjaar is vyftig wedstryde op 'n tuis-en-weg-grondslag beslis, wat afgerond is met 'n eindstryd in 'n volgepakte Wembley-stadion in Londen.

Elke klub het 40 spelers wat elk \$200 000 per jaar verdien - aansienlik minder as die miljoene wat NFL-sterre betaal word, maar genoeg om talentvolle sportmanne na Gridiron te lok.

Boonop is daar altyd die kans dat die eenaar van 'n NFL-span na afloop van 'n wedstryd na 'n WLAFF-speler toe kan stap, hom op die skouer klop terwyl hy aan sy sigaar kou en skaars hoorbaar mompel "Bly by my, ek sal jou beroemd maak".

In dié stadium maak Amerikaners soveel as 90 persent van sommige spanne uit, wat die vraag laat ontstaan of dit werklik as 'n internasionale kompetisie bestempel kan word.

Die organiseerders meen egter dat die sportsoort binne die volgende vier of vyf jaar só sal groei, dat die spanne werklik verteenwoordigend van die betrokke lande sal wees.

Die bewering dat die NFL se tweede bestes nie die soort spel kan lewer waaraan Amerikaanse skares gewoon is nie, maak ook geen indruk op die organiseerders nie.

Die feit dat die reeks vanjaar deurgaans groot skares gelok het, dui op 'n blink toekomst vir die WLAFF.

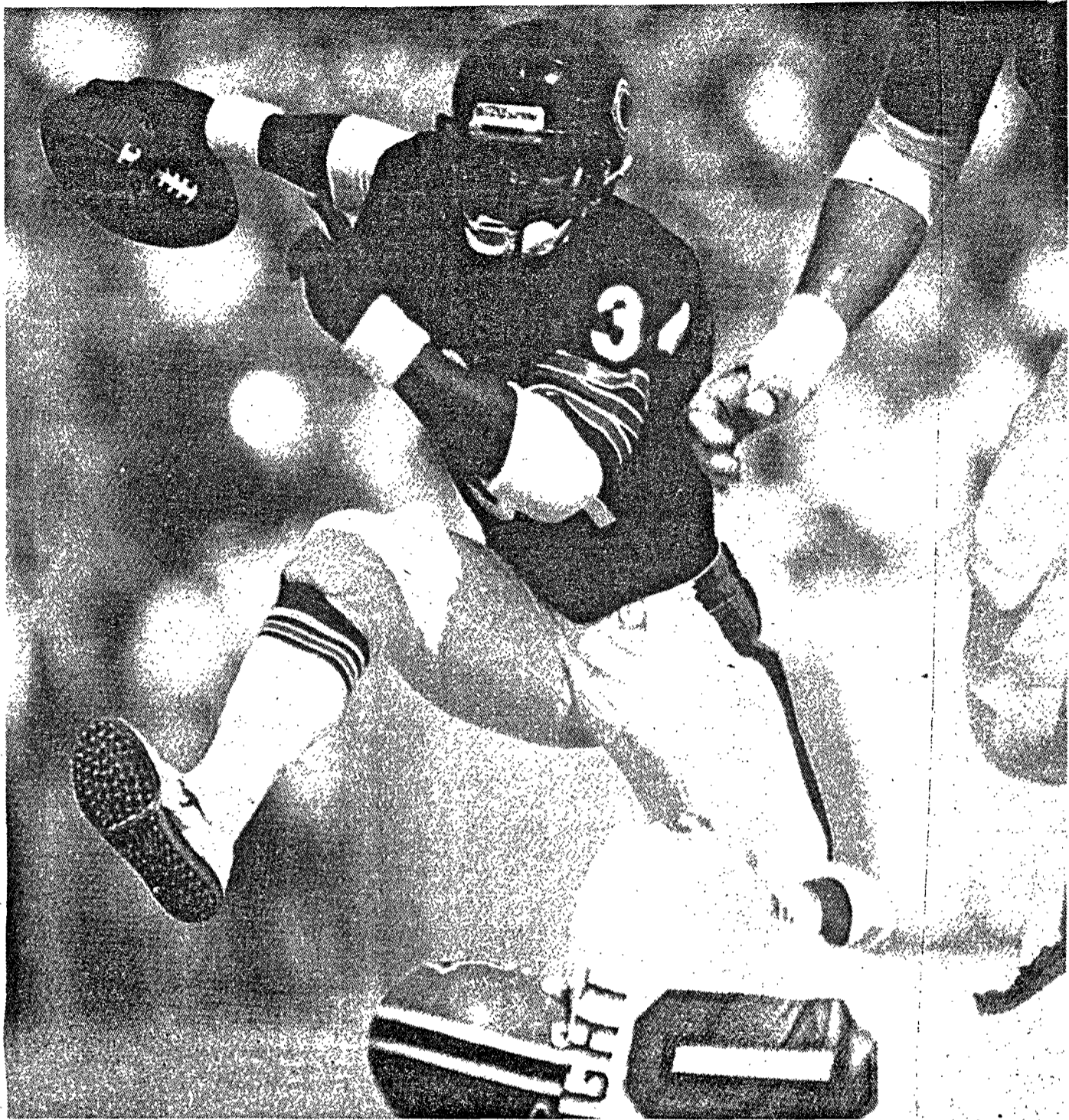
Soos ons teen dié tyd al van Amerika kan verwag, bly dit nie by voetbal nie. Nee, om te verseker dat die toeskouers hul opwagting in hul duisende maak, word elke denkbare foefie ingespan: Trompoppies, orkeste, rock-sangers... kortom, alles behalwe 'n ontklee-vertoning deur Moeder Teresa.

Daarbenewens is die reëls aangepas om aanvallers te bevoordeel en vir meer aksie te sorg.

Die "quarterback" - iets soos rugby se losskakel - is in elektroniese verbinding met sy afrigter deur middel van 'n mikrofoon op die afrigter se lapel en oorfone in die speler se valhelm. Strategieë kan dus noukeurig van die kantlyn af beplan en aan die spelers oorgedra word.

Dat daar groot geld hier ter sprake is, is gewis. Die WLAFF se voorsitter, Mike Lynn, sê dat daar tot dusver \$13 miljoen net aan bemerking en reklame bestee is.

Om te verhinder dat WLAFF-wedstryde met NFL-wedstryde bots, word

Gridiron: 'n Nuwe imperialistiese komplot

Daar heers wêreldwyd groot kommer oor 'n nuwe imperialistiese komplot wat glo in Amerika aan't broei is. Nie in die Pentagon of die Wit Huis nie, maar op die sportveld. Gaan Amerikaanse "Gridiron"-voetbal die wêreld se groot stadions oorneem? Voorspel dit dalk die einde van sokker se heerskappy as die wêreld se voorste spansport?

CHRISTIAN COLLIN doen verslag

eersgenoemde aan die einde van die tradisionele seisoen gespeel.

Die Amerikaanse TV-netwerke ABC en USA Cable het reeds die regte vir die groot wedstryde bekom. Daarmee gaan die WLAFF meer as \$50 miljoen in sy eerste twee jaar verdien.

Kanadese en Europese stasies het vanjaar ook verskeie wedstryde uitgesaai.

Daar is egter geen sprake dat die WLAFF 'n volwaardige mededinger van die NFL sal word nie.

Intendeel, die nuwe liggaam is geheel en al van die NFL afhanklik. 26 van die 28 NFL-klubs het geld in die WLAFF belê. Die WLAFF word as 'n uitstekende "opleidingsreeks" vir die NFL beskou. Daarbenewens verskaf dit ook 'n goeie bron van inkomste aan NFL-spelers wie se beste dae verby is.

Lynn het baie hoop vir die toekomst. "Die res van die wêreld is nou gereed vir gridiron. Ons het tien jaar lank daarvoor beplan. Die tyd is ryp."

Sportkenners in Europa was maar bra skepties oor die hele affêre. Daar is vooraf gereken dat die sportsoort slegs in Brittanje inslag sou vind, waar vertoonwedstryde tussen NFL-spanne jaarliks groot skares lok.

Belangstelling het egter alle verwagtinge oortref. Die aanvanklike mikpunt was 'n gemiddeld van 15 000 toeskouers per wedstryd. Daar was egter sowat 50 000 by elke wedstryd in Londen en sowat 25 000 in Frankfurt.

Volgende jaar gaan die WLAFF stellig uit minder spanne bestaan. Spanne wat nie vanjaar die mas kon opkom nie, gaan eenvoudig die trekpas kry, omdat 'n krag-

teen-krag-stelsel groter belangstelling gaande sal maak.

Lynn wil nietemin hê die sportsoort moet volgende jaar na Australië en Asië uitbrei, wat beteken dat 'n tweede liga ingestel sal moet word.

Met 'n vonkel in die oog sê hy: "Ek het 'n visioen wat hom êrens in die toekomst afspeel, waarin 500 miljoen Sjinese hul span op TV dophou."

En wat van Suid-Afrika?

Die kans dat dit in die Republiek sal posvat, is bitter skraal. Sokker en rugby se steun is so goed gevestig dat dit meer as valhelms en skouerskutte gaan kos om spelers of toeskouers af te rokkel.

Tensy iemand natuurlik vir Moeder Teresa kan ompraat...

- (AFP).

televisie programme

ELMARI RAUTENBACH SKRYF OOR DIE WEEK SE TV

VRIDAG 27

TV1	5.15 Larry King
	6.00 GMSA
	8.25 Health Week
	8.45 CTW
	1.00 Headline News
	1.30 Business Day
	2.03 Telarama
	3.00 Mr Microchip
	3.30 Happy Castle
	3.55 Bible Story
	4.00 Captain Power and the Soldiers of the Future (1): <i>New science fiction series for the kids</i>
	4.30 Another Life
	4.55 Fast Forward
	5.45 News
	6.00 Gee Whiz
	6.30 Gillette Sport
	7.00 Fly by Night: <i>Comedy series about crazy pilots</i>
	8.00 Die Nuis
	8.35 Koöperasies II: Mammon oorwin - <i>Genis raak verlat</i>
	9.00 Moord Met Voorbedagte Rade - <i>'n Belangrike gegewe word misgetyk in 'n moordsaak</i>
	10.45 Spies en Plessis
	11.30 Kommissaris Lorraine
	12.30 Oordenking
TV2/3/4	1.00 Kontanga
	1.26 Ke Bophelo
	1.52 Jazz Jazz Jazz
	2.15 Star Schools
	3.15 Thina Bantwana (TV2); Anpan Breadman (TV3)
	3.45 School Talk
	4.30 Educating the English Way
	5.00 Capitol
	5.30 The Bold & The Beautiful
	5.57 Devotion
	6.00 Doors (TV2); Ba Ha Hlalele (TV3)
	6.30 Shell Road to Fame
	7.00 News
	7.30 Shopper's Surprise
	7.30 Circus Series
	8.11 TopSport
	8.55 News Update
	9.04 Kate and Allie
	9.31 <i>Film: Murder Takes All: PI Mike Hammer (Stacy Keach) becomes a murder suspect.</i>
	11.12 Muzik à la Carte
	11.42 Stasie sluit
M-NET	
	10.30 INTEKENARE
	12.25 60 Second Housecalls
	3.00 The Smurfs
	3.30 The Chipmunks
	4.00 The New Mickey Mouse Club
	4.30 Ekoboffins
	4.59 Pat Francis Workout
	OOPTYD
	5.00 Amen
	5.30 Loving
	5.58 Hyperama Price Busters
	6.00 The Wonder Years
	6.30 The Simpsons
	INTEKENARE
	7.00 5th Annual American Comedy Awards
	7.58 Hyperama Pricefinders
	9.00 The Quick and the Dead
	10.30 Supersport: Gholf - Ryderbeker-toernooi, USA
	12.30 Exposed
	2.30 Brutal Glory
	4.00 A View to a Kill

SATERDAG 28

TV1	5.57 Oggendboodskap
	6.00 Hospital Satellite Network
	6.30 Agriforum
	7.00 GMSA
	9.00 The Vegetarian Kitchen
	9.30 Beyond the Chalkboard
	9.40 Onderste Bodem
	9.50 Featherfoot Farm
	10.00 Walt Disney
	10.30 <i>Mannekrag: Gastredes</i>
	10.50 Allied Money Talk
	11.00 Otto se Avonture (1): <i>Nuwe kindereks oor die hondjie Otto</i>
	11.05 Snuffels Smit en Bennie Grootoo
	11.10 Blakie in Speelgoedland
	11.30 Oerflaming: <i>Die Skotse oerflaming</i>
	12.00 TopSport
	6.00 Die Nuis
	6.15 Kompas
	6.20 Noot vir Noot
	7.00 ENG: Oorlogspeletjies
	8.00 News
	8.35 Equal Justice II: <i>New series on the activities of the staff of a large city's District Attorney</i>
	9.30 <i>Film: The Red Spider - A murder thriller with James Farentino and Amy Steel</i>
	11.05 The Cyril Green Show (Final)
	11.45 Epilogue
TV1/2/3	9.00 University of the Air
	9.55 Once Upon a Time
	10.05 Cedric the Crow
	10.15 Featherfoot Farm
	10.25 Today's Women
	10.35 On the Move
	10.45 Educating the English Way
	11.30 The Fisherman and his Wife
	11.48 Animals Can Bie
	12.00 Whatever Happened to Honey?
	12.13 Places That Comma
	12.32 The Periodic Table and Periodicity
	12.55 Agriforum
	1.25 Road to Health
	1.35 Cross Over
	2.00 TopSport
	6.00 Different Strokes
	6.30 Devotion
	6.33 Ngomgibelo/ Ka Mokibelo
	7.00 News
	7.30 Ngomgibelo/ Ka Mokibelo
	8.00 <i>Film: The Incredible Hulk Returns, with Bill Bixby as T.H.</i>
	9.32 In the Heat of the Night
	10.22 Video Juke Box
	11.22 TopSport
M-NET	
	INTEKENARE
	7.00 Johnson and Friends
	7.10 Teddy Drop Ear
	7.20 Poddington Peas
	7.30 Wake Rattle and Roll
	7.55 The Little Flying Bears
	8.20 Adventures of the Little Mermaid
	8.45 All Animated
	9.15 Star Wars Droids
	9.40 The Evik Adventure
	10.05 Poutie Puppies
	10.30 Mac & Mutley
	11.00 Flair (1)
	12.35 Fair (slot)
	2.15 Toxic Live at Wembley
	3.00 Supersport: Motorsport, Sokker, Boks, Perdewedrone
	OOPTYD
	5.00 Supersport duur voort
	INTEKENARE
	7.00 Road to Avonlea
	8.00 Fame, Fortune and Romance
	8.30 Scandal
	10.30 Supersport: Gholf - Ryderbeker-toernooi, USA
	1.00 Exposed
	2.40 Brutal Glory
	5.10 Where are the Children?

SONDAG 29

TV1	7.00 RTK
	8.00 CTV
	10.00 Property Market
	12.30 Music and the Spoken Word
	1.00 Remi
	1.25 Zeti
	1.35 Hallo, Spencer
	2.00 Out on the Edge - <i>A teenager (Rick Schroder) is torn apart by his parents' divorce.</i>
	3.40 Collage
	4.40 Beyond 2000
	5.30 Streetwise
	6.00 Face to Face
	6.10 Life Style
	6.40 Thy Kingdom Come
	7.00 50/50
	8.00 News
	8.15 Agenda
	9.00 Sasol Musiekwedstryd
	9.35 <i>Film: Harry and Walter Go to New York - Comedy about two vaudeville artists who plan to rob a bank in the 1890s. With James Caan, Elliott Gould, Michael Caine and Diane Keaton</i>
	11.15 Lig vir die Wêreld
	11.25 TopSport: Spaanse Formule 1 Grand Prix
TV2/3/4	
	10.00 Impressions
	12.00 Magnificat
	1.00 TopSport
	6.00 Unqambothi (TV2); National Geographic Explorer (TV3)
	7.00 News
	7.30 In Depth (TV2); Mahlasedi Tumelo (TV3)
	8.00 Masakhane (TV2)
	9.04 Hunter
	9.57 Highway to Heaven
	10.51 <i>Film: Spiral Staircase. A quiet village is stalked by a killer. With George Brent, Dorothy McGuire and Ethel Barrymore. Director: Robert Siodmak</i>
	12.16 Stasie sluit
M-NET	
	INTEKENARE
	7.00 East-Net open
	7.01 Shalay
	9.00 Mahabharat
	10.00 Essence
	10.10 Take Five
	10.30 Canal Portugués open
	1.30 Witness to Survival
	2.00 Path of the Rain God
	3.00 Avalanche Express
	OOPTYD
	5.00 Baywatch
	6.00 Midnight Caller
	INTEKENARE
	7.00 Carte Blanche
	8.00 Best of Europe
	8.30 The Lonely Passion of Judith Hearne

MAANDAG 30

TV1	5.55 Morning Message
	6.00 GMSA
	9.30 CTV
	11.30 Santa Barbara
	12.00 Larry King
	1.00 Headline News
	1.30 Business Day
	2.00 Telarama
	3.00 High 'n' Dry
	3.15 Children's Video Bible
	3.30 World Famous Fairy Tales
	3.45 Pumpkin Patch
	4.00 Bible Story
	4.05 Showdown - Country music
	4.30 Webster
	5.00 Santa Barbara
	5.30 Rustlose Jare
	6.00 6 On 1 - News, weather and topics
	6.30 Compass
	6.33 Billy Second Visits Clive Scott
	7.00 Telly Fun Quiz
	7.30 Major Dad
	8.00 Die Nuis
	8.30 Agenda
	9.00 Peter Strohm, Privaatspeurder (1) - <i>Nuwe Duitse speurreeks</i>
	10.00 Nuis
	10.05 TopSport: Ysskaats, Motorsport
	11.00 Goeiemôre Advokaat (1) - <i>Nuwe Franse reeks oor 'n Paryse advokaat</i>
	12.00 Oordenking
TV2/3/4	
	1.00 Toyota Top 20
	1.52 Tumising Dumisani
	2.15 Star Schools Matric: Romeo and Juliet
	3.15 Exoxoshi' Ikada, Stumtum (TV2); Barbapapa (TV3)
	3.45 School Talk
	4.30 Once Upon a Time
	4.40 ECI - Programme for the Disabled
	4.50 Mina Moo
	5.00 Capitol
	5.30 The Bold & The Beautiful
	5.57 Devotion
	6.00 Superman
	6.30 Police File
	7.00 News
	7.30 Ziyadema Nge Nknaks (TV2); In-Depth (TV3); Khayalethu 'Communal Home' - <i>New comedy series (TV2); After 8 (TV3)</i>
	8.00 Jazz Jazz Jazz
	8.55 News Update
	9.03 Family Ties (Final)
	9.32 Twin Peaks
	10.25 Almost Grown - <i>New human drama series with Timothy Daly and Eve Gordon</i>
	11.17 Dancin' to the Hits
	11.42 Stasie sluit
M-NET	
	INTEKENARE
	10.30 Mystic Pizza
	12.10 60 Second Housecalls
	12.15 60 Minutes: Young at Heart
	3.00 The Smurfs
	3.30 Teenage Mutant Hero Turtles
	4.00 The New Mickey Mouse Club
	4.30 Ducktales
	4.59 Pat Francis 60 Second Workout
	OOPTYD
	5.00 Too Close for Comfort
	5.30 Loving
	6.00 Full House
	6.30 Working Girl
	INTEKENARE
	7.00 She Was Marked for Murder
	9.00 Breakheart Pass
	10.35 Box Office America
	11.00 Stakeout
	1.00 Stasie sluit

DINSDAG 1

TV1	5.55 Oggendboodskap
	6.00 GMSA
	9.30 CTV
	11.30 Santa Barbara
	12.00 Larry King
	1.00 Headline News
	1.30 Business Day
	2.03 Telarama
	3.00 Videobybel vir Kinders
	3.05 Van Kleuter tot Skoolkind
	3.15 Pierewierlepark
	3.30 Filkkloovossie
	3.45 Wille Walle
	4.00 Dis Waar
	4.05 Polisepattalies
	4.30 Tekkies
	5.00 Santa Barbara
	5.30 Rustlose Jare
	6.00 6 Op 1
	6.30 Kompas
	6.33 Die Swart Kat III - <i>Nuwe jeugreeks</i>
	7.00 Agter Elke Man
	8.00 News
	8.30 Agenda
	9.00 Dallas
	10.00 News
	10.05 The Judge
	10.30 Tustitala (1) - <i>Dramaleus gegrond op Robert Louis Stevenson se lewe</i>
	11.30 Epilogue
TV2/3/4	
	1.00 Ngomgibelo/ Ka Mokibelo
	1.53 Rock 'n' Roll Palace
	2.15 Star Schools Matric: Maths
	3.15 Barbapapa, Stumtum (TV2)
	3.45 School Talk
	4.25 Leah la Bana
	4.35 Cross Over
	5.00 Capitol
	5.30 The Bold & The Beautiful
	5.57 Devotion
	6.00 Defenders of the Earth
	6.30 Horizons - <i>Youth drama series (TV2); Mtswedding - Youth drama series (TV3)</i>
	7.00 News
	7.30 In-Depth (TV2); Diaduma ka Nknaks (TV3)
	8.00 Siatyetelela/ Siatyungeza (TV2); Matswakabele (TV3)
	8.40 Mmino wa Setso
	8.55 News Update
	9.04 The Fanelli Boys - Sitcom
	9.32 <i>Film: The Dark of the Sun - Based on Wilbur Smith's novel, with Rod Taylor and Yvette Mimieux</i>
	11.15 World Entertainment News
	12.13 Stasie sluit
M-NET	
	INTEKENARE
	10.30 Heart of Dixie
	12.04 60 Second Housecalls
	12.05 The Discovery Programme
	3.00 The Smurfs
	3.30 Teenage Mutant Hero Turtles
	4.00 The New Mickey Mouse Club
	4.30 Ducktales
	4.59 Pat Francis 60 Second Workout
	OOPTYD
	5.00 America's Funniest People
	5.30 Loving
	6.00 The Hogan Family
	6.30 Carol & Company
	INTEKENARE
	7.00 To Be The Best (Final)
	9.00 Supersport: Best of English Soccer; Perdespring
	11.00 Gandhi
	12.15 Stasie sluit

WOENSDAG 2

TV1	5.55 Morning Message
	6.00 GMSA
	9.30 CTV
	11.30 Santa Barbara
	12.00 Larry King
	1.00 Headline News
	1.30 Business Day
	2.00 Telarama
	3.00 People and Places of Antiquity
	3.30 Adventures of Teddy Ruxpin
	4.00 Bible Story
	4.05 Nomal Life
	4.30 Zapmag
	5.00 Santa Barbara
	5.30 Rustlose Jare
	6.00 6 on 1
	6.30 Compass
	6.33 The Family Man (1) - <i>Human series about how widowed fireman Captain Jack Taylor (Gregory Taylor) copes with four kids</i>
	7.00 1922 (Final)
	8.00 Die Nuis
	8.30 Agenda
	9.00 Lentekonsert
	10.00 Die Nuis
	10.05 Arts on One - New arts and music programme
	12.00 Oordenking
TV2/3/4	
	1.00 Siatyetelela/ Siatyungeza
	1.53 Rock 'n' Roll Palace
	2.15 Star School Matric: Science
	3.15 Mon Pe - <i>New toddler's series</i>
	3.45 School Talk
	4.30 Allied Money Talk
	4.35 Together We Become - <i>Series on education directed by Annie Basson</i>
	4.50 Tellytrip Time
	5.00 Capitol
	5.30 The Bold & The Beautiful
	5.57 Devotion
	6.00 O.O.P.S. - New science fiction series
	6.30 Emthonjeni (TV2); Thibelo (TV3)
	7.00 News
	7.30 Pick a Box (TV2); In-Depth (TV3)
	8.00 Ifa Lakwamthethwa III - <i>Drama series (TV2); Ntome Tsebe (TV3)</i>
	8.30 Ezodumo
	8.55 News Update
	9.04 The Trials of Rosy O'Neill
	9.58 Night Court
	10.26 Taurus Rising
	11.17 Kress op die Spoor
	12.16 Stasie sluit
M-NET	
	INTEKENARE
	10.30 Scandal
	12.14 60 Second House Calls
	12.15 60 Minutes: The Spills of War
	3.00 The Smurfs
	3.30 Teenage Mutant Hero Turtles
	3.57 KTV Competition Time
	4.00 The New Mickey Mouse Club
	4.27 Snakeboard Tricks Competition
	4.30 Ducktales
	4.59 Pat Francis 60 Second Workout
	OOPTYD
	5.00 Three's Company
	5.30 Loving
	6.00 Perfect Strangers
	6.30 Dear John
	INTEKENARE
	7.00 To Be The Best (Final)
	9.00 The Big Easy
	11.00 Can't Buy Me Love
	12.35 Stasie sluit

DONDERDAG 3

TV1	5.55 Oggendboodskap
	6.00 GMSA
	9.30 CTV
	11.30 Santa Barbara
	12.00 Larry King
	1.00 Headline News
	1.30 Business Day
	2.00 Telarama
	3.00 People and Places of Ant

kleinadvertensies

Om 'n advertensie in hierdie kolom te plaas, bel vir Cathy by (011) 836-2151, faks (011) 838-5901, of skryf aan Kleinadvertensies, Posbus 177, Newtown 2113. Die spertyd vir kleinadvertensies is 5 nm op die Dinsdag voor publikasie.

VERBLYF

One person 22 - 30 required to share lovely semi- with two others in Kensington. R450 including domestic and electricity. Tel: Candice (w) 442-8982 or (h) 614-1765. Occupation as soon as possible.

Huis te huur vanaf 1 November. Roosevelt Park - JHB. 2 Slaapkamers, TV kamer/kantoor, 1&1/2 badkamers, kombuis, sitkamer, ruim ingangsportaal, swembad, tuinwoonstel & onderdakparkering vir 3 motors. Stil woongebied naby skole, crèche, brandweer/ambulans, ontspanningsentrum & oefen-gholfbaan. R1 800 pm. Skakel (011) 782-0787.

Jong professionele persoon met worshond (kruis rot en vlermuis) soek dringend verblyf, verkieslik in kothuis naby Pretoria - om te huur of te deel. Skakel lan (02211) 627104 (laat-aand)

DIENSTE

If your HUMAN RIGHTS have been VIOLATED while under the treatment of a PSYCHIATRIST, call Citizens Commission on Human Rights NOW! Tel: 833-7271 or P.O. Box 710, Jhb, 2000.

ACCESS COLLEGE

RANDBURG

Training people with disabilities. Courses available:

- * Computer Courses
- * Clerical
- * Secretarial
- * Typing
- * Bookkeeping
- * Accounting

Students elected NOW for courses starting 2 Sept 1991.

Tel: (011) 787-0275

TIK- EN VERTAAL- WERK

Bel Louise by (012) 46-6577

DIENSPLIG ADVIESDIENS

Vir gratis en onafhanklike advies op enige navrae oor diensplig, skakel:

Durban - (031) 301-5663 Richard (w)

Pietermaritzburg - (0331) 944079 Mark (h) Kaapstad - (021) 689-1194 (5:30nm tot 7:30nm)

Grahamstad - (0461) 26067 Rudi (h) of gaan na die Metodistekerk, Pritchardstraat 79 op Dinsdae vanaf 4:30nm tot 7:00nm

POWA (People Opposing Women Abuse) is 'n ondersteuning- en inligtingsdiens vir mishandelde en verkragte vroue. Ons bied ook werkwinkels en opleidingsprogramme aan oor geweld teen vroue.

Vir verdere inligting skakel (011) 642-4345

VISUAL ART COURSES

Learning to see. Eye

training to look at shape, form, colour, dimension translated into drawing, painting, sculpture and crafts. Classes available day and evenings for children and adults. Phone Maggie van Wezel at 614-7297 after 5pm

MARK

PHAMBILI BOOKS:

Huge selection of Academic Titles
22 Plein Street

Tel: (011) 29-4944

WANTED: Second-hand, Left Wing Books in good condition.

Phambili is buying

Open:

Mon-Fri 9h00-17h30

Saturday 9h00-13h00

Sundays 13h00-17h00

STET STET STET

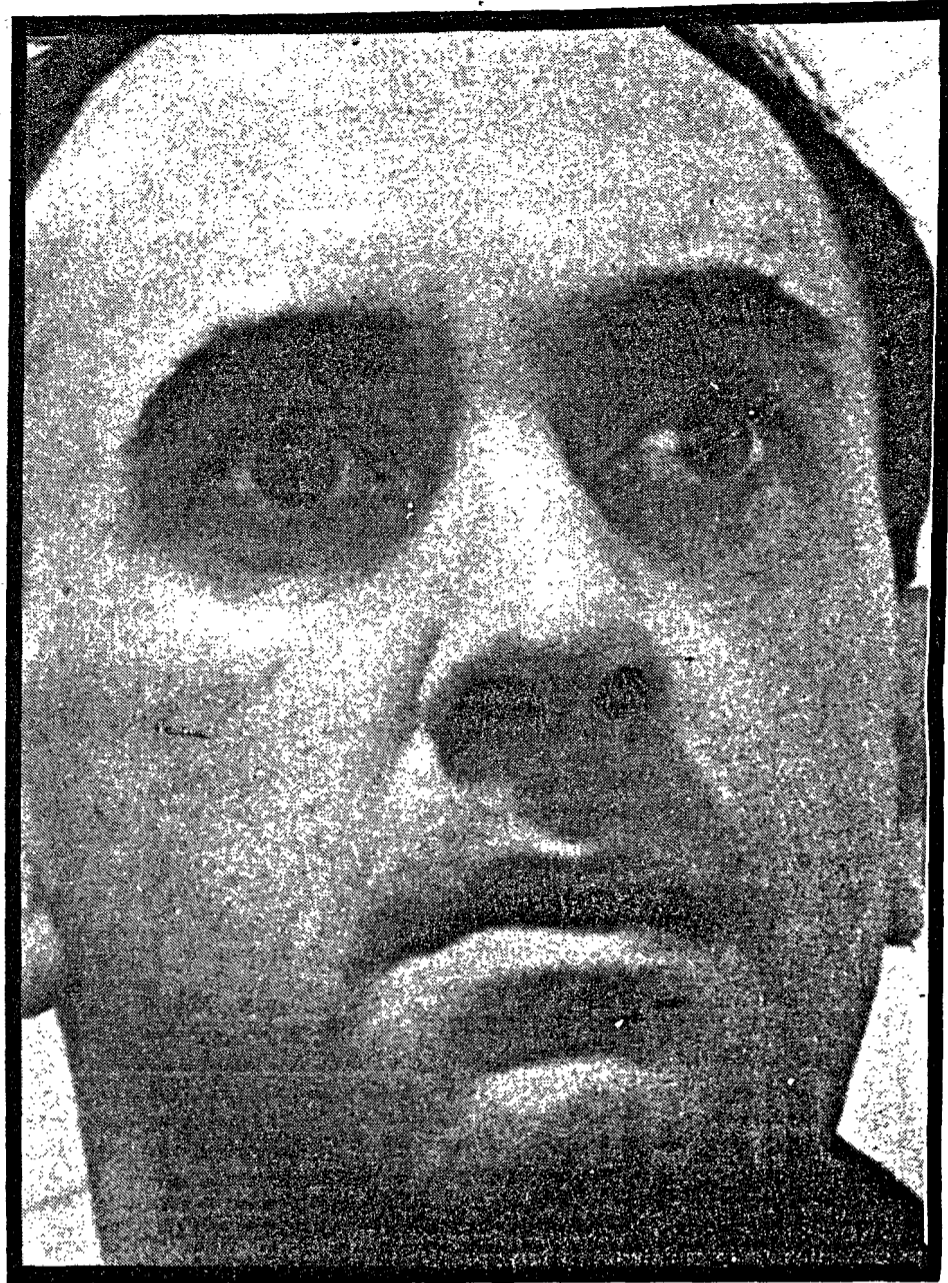
Die wet maak dood

Stet (6:4) het 'n (hele) rukkie gelede verskyn.

Stuur 'n tjek of posorder van R6 aan: Stet, Posbus 39400, Bramley

Rashgar

Handgeweeide dhurries (gestreepte katoensakke) en silwer juweliersware van Nepal, Indië en Thailand te koop. Winkel 68, The Firs, Rosebank. Tel: (011) 880-3566

Om by te bly met die **vinnig veranderende** tye is deesdae nogal moeilik. Om vóór te bly, het jy *Vrye Weekblad* nodig. Teen net 30,8 sent per dag. So: vul dié vorm nou in en stuur saam met 'n tjek of 'n posorder vir R110 (*vir 'n jaar, AVB en aflewering ingesluit*) of R50 (*vir ses maande, alles ingesluit*) aan:

Vrye Weekblad Verspreiding, Posbus 177, Newtown 2113. Vandag nog.

Naam.....

Adres.....

.....Poskode.....

TARIEF:

R15 VIR 25 WOORDE OF 'N GEDEELTE DAARVAN

STILLETJES SLAAN SY JOU

VERLATE PLEKKE

Welma Odendaal
Chameleon Press
R27,49

CHARL-PIERRE NAUDÉ

Dié is waarskynlik die beste nuwe Afrikaanse kortverhaalbundel wat ek die afgelope vier jaar gelees het en beslis die leesbaarste. Die meevoerende boek word verder onderskei deur 'n helderheid van doel, veral morele doel.

Dit sê iets vir die skrywer se leerskool: sy het hard deurgeloop onder die sensuurwette, konsekwent en onkompromiterend buite die establishment gestaan en op die oog af nie veel gunste en gawetjies van dié mense ontvang nie.

Sy is nie slegs vrou nie - dus lid van daardie helfte van die samelewing wat soms meedoënloos, dikwels op ongedefinieerde wyse verdruk word - en sluit 'n gay-perspektief soms by haar verhare in.

Dus: sy praat behoorlik van onder af - in meer as een sin. Dié skrywer is in 'n figuurlike sin net so "swart" soos enige swart skrywer in dié land, behalwe miskien 'n swart vrou.

Welma Odendaal se tweede bundel kortverhale is in 1977 agt jaar lank verbied. Sy het in die jare sewentig op verskeie publikasies gediens wat verbied is. Hierdie is 'n gedugte "een-man"-aanval in die Suid-Afrikaanse lettere op die hegemonie van ons patriargale kultuur.

Die vertellings in Verlate Plekke is gemaklik, saaklik en afgetrokke, maar nooit ten koste van die emosionele betrokkenheid van die leser nie. Vier van die elf stukke is besonder geslaag: "Sara en die kinders", "Die Vierde Dag", "Die Wit Chevvie" en "Vliënde Piering". Dié stukke karteer die vele, dikwels sluwe vorme van die onderdrukking van vroue wat gelyktydig plaasvind - hier in 'n huishoudelike omgewing: die ouerhuis, die vriendekring, ensomeer.

Genoemde stukke het elk 'n baie sterk spanningslyn, ondanks die gebeure daarin wat in die hande van 'n minder bedrewe skrywer bra voorspelbaar sou gelyk het. In "Vliënde Piering" "gebeur" eintlik niks nie, maar die emosionele geladenheid maak dié verhaal unputdownable en baie dramaties.

Insidente wat ten volle en heg deur die verhaal gemotiveer word, funksioneer ook baie suksesvol as uitkringende metafore.

Beskrywings het dikwels 'n poëtiese weerklank, bv die volgende toneel in die laasgenoemde verhaal wat die geheime, nagtelike liefde van twee vriendinne vir mekaar beskryf:

"Vir 'n rukkie het ons só, gesig aan gesig, uit die oë van die mans in die motor, stil gelê. Ek het my oë toegemaak, my hart in my keel, en saggies, so gering dat ek nou wonder of ek wou hê sy moes weet, my mond op hare gesit. Koel het ek haar vingerpunte op my ooglede gevoel en of ek my dit verbeel het, weet ek nie, maar haar tong het vlugtig oor my lippe gespeel - en toe vlie die motordeur oop. In die lig van die binnepaneel het Stander se gesig ons aangestaar en ons van mekaar laat wegtrek."

Geen sin is oorbodig of eenduidig nie. Ná die lees kan ek nie 'n enkele geval van geforseerdheid herroep nie - eina seldsaam in die "jonger" Afrikaanse prosa. Die "eksperimentele" gebruik van die jukstaponeering van verlede en hede in "Sara en die kinders" is volledig gemotiveer - veral met 'n herlees. Die spronge na herinneringe in die gedagtes van die hoofkarakter is ten volle gemotiveer vanuit soortgelyke waarnemings deur haar van haar hede.

Nie slegs die verdrukking van vroue deur mans nie, maar die meer sluwe vorm van patriargale verdrukking van vroue deur vroue word ondersoek in bv die volgende soort verhoudings: ma/dogter, huisvrou/huishoudster, selfs vrou-minnaar/vrou-minnaar. Onderdrukkende vorme het 'n snaakse manier om kleintjies te kry.

Hoe meervoudig die onderdrukking van vroue in SA is, word baie suksesvol in "Sara en die kinders" verbeeld - in die kort bestek van 13 bladsye. Nie een keer word narratiewe oorwegings aan die sterk "boodskap" ondergeskik gemaak nie.

"Die wit Chevvie" wys hoe vroue dikwels hul eie prestasies ontken of onbewus aan mans toeskryf.

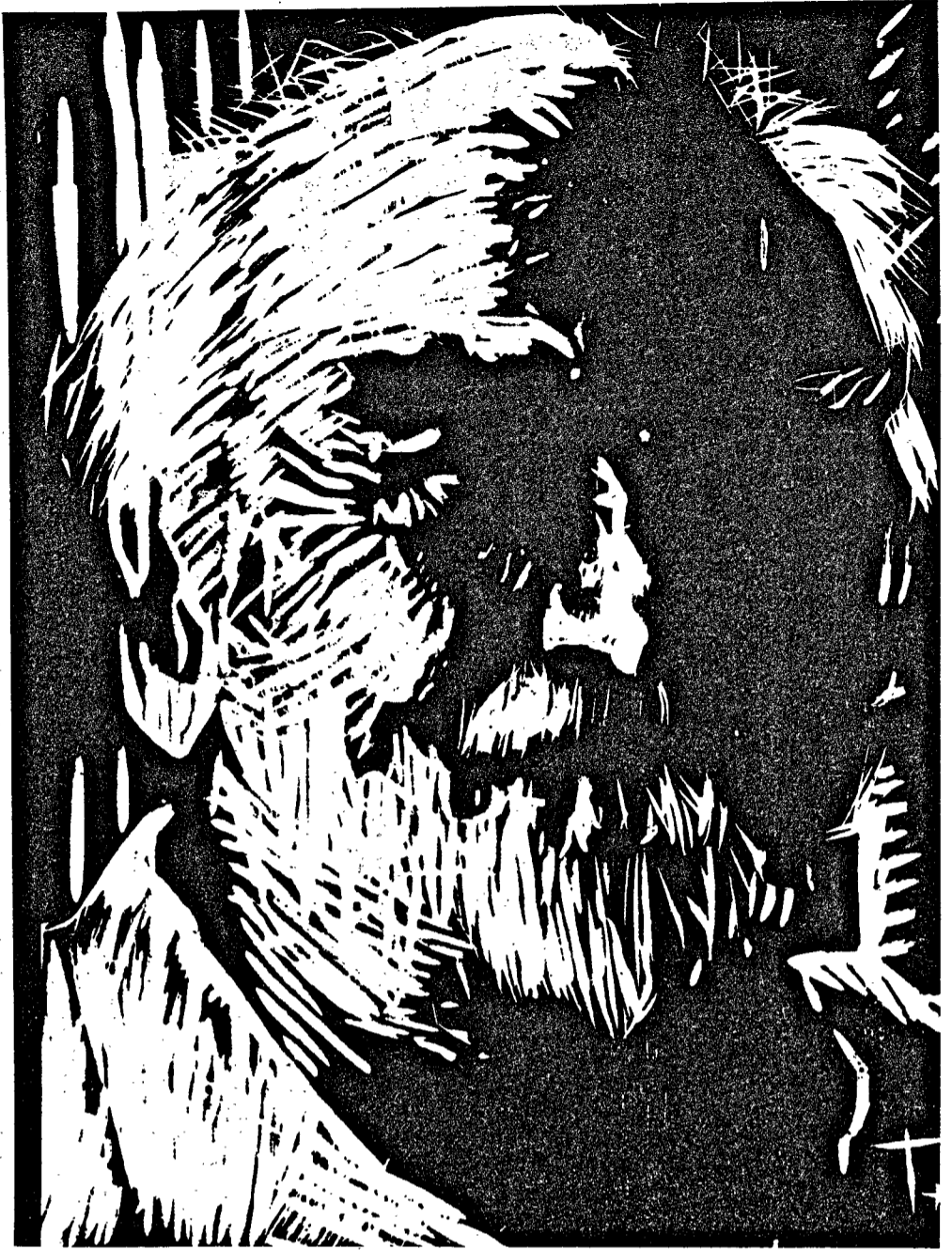
Maar bowenal die onverwagse erotiek in oënskynlik gewone reëls - reëls wat in die eerste plek miskien 'n ander betekenis het - beïndruk. Bv "Sy maak haar hand oop. Klein lê die wit Chevvie soos oom Lou s'n. Knip met haar duimnael en die kap slaan oop."

Die bundel is nie sonder foute nie. Die herhaaldelike gebruik van die metafoor van menstruasie is cliché-agtig. Die o-so-subtiel gesuggereerde verwysings na literêre gebeure in "Getruida op die social pages" en dat dié verwysings noodsaaklik is om dié verhaal te begryp, kom 'n bietjie "inget" voor. Dit sou beter wees om uitdruklik na dié gebeure te verwys sodat die storie nie vir "gewone" mense lyk na 'n geheime boodskap nie.

En een of twee van die verhare is beslis vervelig al is hulle miskien leersaam, soos bv "Dag in September" oor polisiegeweld. Die laasgenoemde het sy trefkrag verloor omdat ons nie meer in die PW-era is nie. Steeds waardevolle dokumentasie.

Odendaal het 'n onopdringerige skryfstyl met 'n feministiese ondertoon. Maar bowenal skryf sy lees-stories vir vroue én mans.

Dr Beyers Naudé word vanaand 'n ere-lid van die Afrikaanse Skrywersgilde. Belangstellendes is welkom by die geselligheid. ARGITEKTUURGEBOU, WITS-KAMPUS OM 6.30NM.

Martin Versfeld (Illustrasie: Tinus Horn)

'n Ou stem wat aandag verg

'n Keur uit Martin Versfeld se vorige bundels wat nou al uit druk is, asook ses artikels wat nog nooit tevore in druk verskyn het nie, is onlangs uitgegee. So skryf Petra Müller ter inleiding van die bundel getitel *Sum*: "We do not hear many such voices as the Versfeld voice, and it is our good luck that we do not have to traverse the wilderness to find it. They are old, these voices, as old as the oldest strata in ourselves, and they require a lot of attention. They are also terrible, because they say to us, as the torso of Apollo does, in the fearsome poem by Rilke: change your life"

Sum is deur The Carrefour Press uitgegee en kos R39,95.

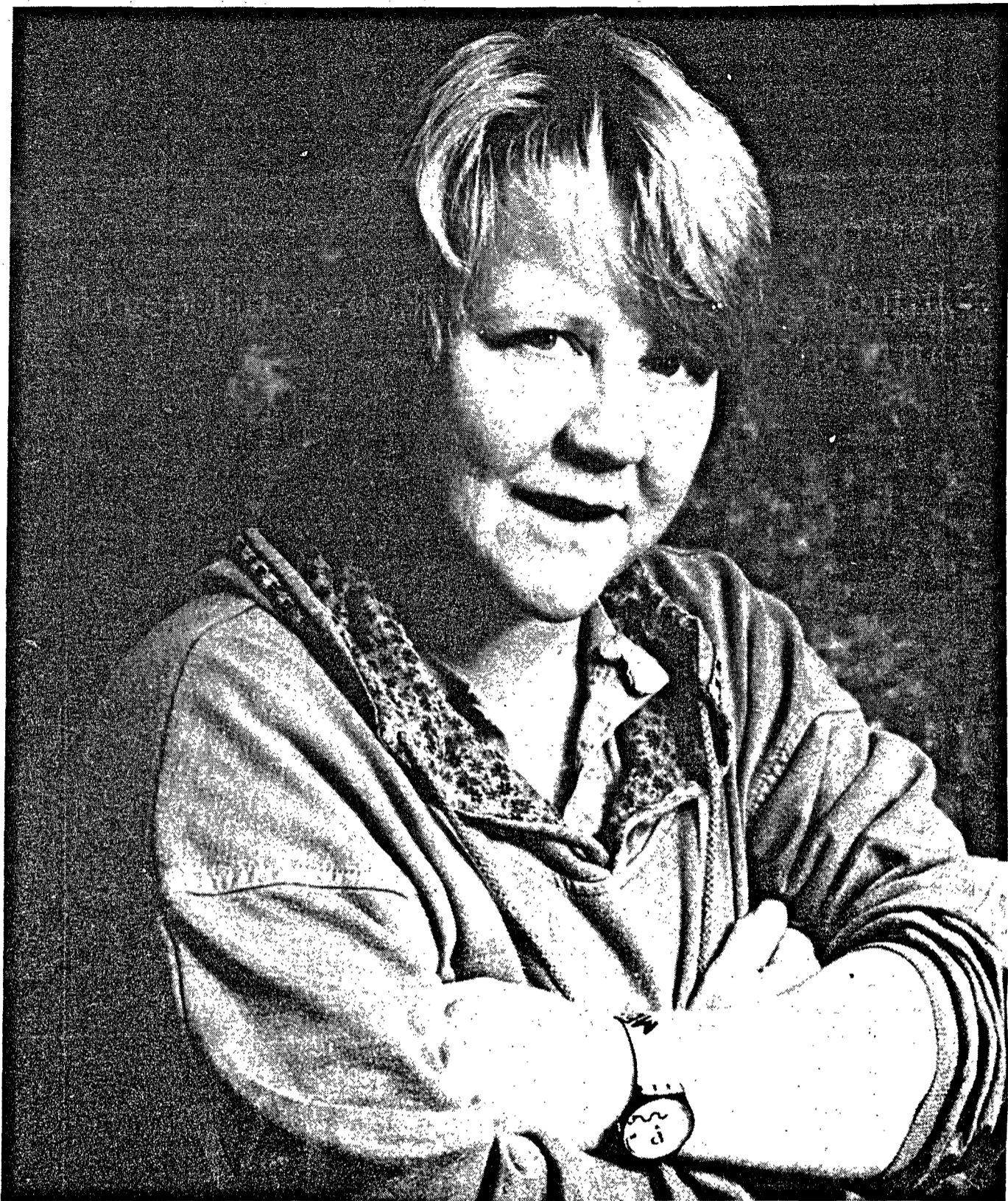
One part water, two parts idealism

THE BODY OF TIME
and the Energies of Being.
Bruce Thomas
Arkana
R34,99

LOUWRINS POTGIETER

"Time is nature's way of stopping everything from happening at once" (Graffiti - Texas).

It had to happen: in an instant world of ready-made results and cut-and-dried ideologies, someone had to write a 120 page paperback on the philosophy of Being - just add one part water and two parts idealism. Thomas strives to prove, using the realms of music, religion, science and art as playgrounds, the importance of realising oneness with oneself and everything else. An impressive array of references is used in examining the insights into energy and time, revealed by both modern physics and ancient metaphysics, and everybody from Carlos Castaneda to Carl Jung gets a piece of the metaphysical action. More of a reference text, the book is crammed with interesting (if somewhat obscure and often dubiously relevant) examples ranging from Kundalini Yoga philosophies to T E Lawrence; nothing startlingly new there, but transcendental positivism sure to impress the novice. The message being the realisation of a holistic state of Being as antidote to our trivial and over-scheduled lifestyles, in order to effect "a greater understanding of reality and enhanced well-being". A sure hit with the post-Lyall Watson genre, the most interesting part would be the thesis on the six dimensions of time and space (a curious distillation of several existing theories), and, wait for it: the secret of Being? "The possibility of Being depends entirely on the quality of attention that I can give to my own existence".

Welma Odendaal ... "Mense moet net hul eie klein plekkie probeer maak." (Foto: Lynne Bryer)

'N AANGENAME

enfante terrible

Die skrywer en joernalis *Welma Odendaal* het pas teruggekeer van 'n besoek aan Wes-Afrika en borrel oor van stories. Intussen het haar derde bundel kortverhale, *Verlate plekke*, net soveel geesdrif in die literêre gemeenskap veroorsaak. Sy vertel aan **CHRISTELLE TERRELBLANCHE** dat sy nou 'n plek so reg na haar hart gevind het

"Ek sê jou ek sal sonder om 'n oog te knip," sê Odendaal ernstig, tussen haar baie smiles deur, "as ek 'n keuse het, môre my goed pak en Ghana toe gaan. Ek weet dit is 'n romantisering daarvan, maar daar is optimisme, mense sien dit as hul eie plek en hulle is opgewonde daarvoor".

Dieselfde, meen Odendaal, is nie noodwendig van Suid-Afrika waar nie. "Die probleem met Suid-Afrika is, mense sien dit nie as hulle eie plek nie, hier is geen eenheid nie." Intendeel, sy was daar soms effe verleë oor Suid-Afrika.

Voordat sy verduidelik wonder sy nou eers of mense haar nie gaan gésel oor haar uitsprake nie. Verguising is vir haar niks vreemds nie. Haar tweede bundel, *Keerkring*, is feitlik met publikasie verbied en die totale oplaag verpuip en die literêre tydskrifte wat sy in die sewentigerjare op die been gehelp het - *Donga* en *Inspan* - is ook verbode en ongewens verklaar. Soveel so, dat die digteres Petra Müller haar onlangs Suid-Afrika se gunsteling "*enfante terrible*" genoem het.

Odendaal vind dit genoeg rede om lekker oor te lag. "Kyk, ek is veertig, nè?" Inderdaad geen "spring chicken" nie, al lyk sy heeltemal te jonk vir vier dekades. "Die rede waarom ek die verskriklike reputasie gekry het, is dat ek nie baie goed daarmee is om my mond te hou nie. En dan het ek nogal 'n naam gekry as 'n hardegat skrywer. Maar ek steur my nie verskriklik aan sulke labels nie, hoewel ek kan sien hoekom..."

Haar veertigste verjaardag was die dag toe die nuwe bundel bekendgestel is - die eerste uit haar pen sedert die verbanning van *Keerkring* 14 jaar gelede en 17 jaar ná haar eerste bundel, *Getuie vir die naaktes*, wat haar op 23 kits-erkenning besorg het.

Die vraag waarvoor sy eintlik al bietjie moeg is, is waarom dan 14 jaar stilte. "Daar is in elk geval heeltemal te veel druk op skrywers om net te publiseer, publiseer. En dis nie asof ek 14 jaar totaal opgehou skryf het nie. Ek het net gewoon niks gepubliseer nie.

"Maar, ja die politiek het daarmee te doen gehad. My laaste poging is verbied en daar was heelwat botsings met die staat in daai tyd, spesifiek in die laat sewentigs en die hele tagtigs. Die veiligheidspolisie het my aanmekeer ge-harrass. Op dié manier het skryf iewers in 'n agterkamertjie seker 'n bietjie van 'n luxury begin word."

Die afgelope 16 jaar het Odendaal ook naam as joernalis gemaak, van die gevestigde media - *Hoofstad*, SAUK, *Cape Times* en *Sunday Times* - af waar sy veral as vrou baan gebreek het totdat sy uiteindelik 'n soort doyenne van die alternatiewe pers en literêre publikasies geword het. Sy was betrokke by die stigting van sowel *Donga* as *Inspan*, maar het later ook gehelp met die stigting van *South* en *Namakwanuus*, terwyl sy drie jaar lank by Die Suid-Afrikaan gewerk het.

Steeds betrokke by *South* en *Namakwanuus*, werk sy nou meestal vryskut as alleenbroodwinner vir haar sewentienjarige tweeling. Die afgelope besoek aan Nigerië,

Ghana en Senegal as deel van Idasa se nuwe Afrika-program was 'n welkome blaaskans. As een van vier vroue tussen agt mans van wyd uiteenlopende Suid-Afrikaanse agtergronde het hulle twee weke lank geleentheid gehad om die lande te leer ken. En Odendaal is geskok oor die insigte waartoe dit haar gebring het. Eintlik is dit, meen sy, die bevestiging van vermoedens wat sy lankal oor haar land en veral Suid-Afrikaanse mans gehad het.

Nou spel sy dit kaalkop uit: "Ek dink ons mans het 'n klomp dinge wat hulle sal moet verantwoord. In Ghana mag ek byvoorbeeld in die nag met vreemde mans in die straat rondloop het. Ek is nie een keer 'gehassle' nie. Daar was nooit enige inuendo dat ek myself gaan kompromitteer nie. Almal was net nuuskierig oor wie of wat ek is en wat ek daar doen."

"Al drie die lande is in oorgangstydperke soos ons, maar in die hele tyd in die moderne geskiedenis van Senegal het net een persoon na bewering in politieke geweld omgekom - wat heavy, heavy argumente veroorsaak het. Ghana weer, is 'n baie arm plek, maar daar is geen geweld nie."

"Nou sit ek daar in Dakar in 'n konferensie-saal en ons hoor weer van 'n klomp Inkatha-mans wat doodgeskiet is, en ons praat daaroor. Weet jy hoe 'embarrassed' ek was? Ek sit daar as gas van 'n vreemde land waar mense ongelooflik vriendelik en bedagsaam en tegemoetkomend is, en in ons land is daar 'n spul mans wat met tradisionele wapens of wat ook al besig is om mekaar se kele af te sny en dood te slaan... dit is soveel minder as wat ons is!"

"Dit kan wees dat die polisie of askari's daaragter sit, ek sien tog ook tekens daarvan, maar die feit van die saak is dat niemand jou dwing om 'n mes of kerie op te tel en iemand anders dood te maak nie. Dit was so moeilik om dit vir mense daar te verduidelik, want dit is die een ding wat hulle nie kan verstaan nie."

"En elke dag of twee as ons klomp Suid-Afrikaners 'n krisis kry, het al die mans opgetree asof hulle hul posities so vinnig moontlik daardeur wil verbeter. Dit lyk my nie ons mense is enigsins bereid om op 'n nice en verenigde manier te probeer oplossings vind vir wat hier aangaan nie. Ons wat die opposisie was, was eers verenig in ons stryd teen apartheid, maar noudat die stryd verby is of afgeneem het, spat ons almal weer in ons onderskeie rigtings, of dit nou BC is of chauvinisties...."

"Ek is gatvol daarvoor. Ek gee nie meer om wat die rede is nie. Ek wil niks daarmee te doen hê nie. Dis soos infantiele seuntjies wat vir bleddie groot stakes speel, waarvoor hulle nie verantwoording sal kan doen nie."

"Maar in al drie die lande het ek met gewone mense gepraat - jy weet dit is my 'jol' - om te praat met die kelners en busdrywers en joernaliste, en nêrens een keer het ek iemand gekry wat hulle verskriklike geskiedenis van slawerny of die koloniale wandade vir hulle probleme blameer nie. Hulle is opgewonde omdat hulle nou hul eie lewe in die hande kan neem."

Dit is nie dat Odendaal nog nooit hoop vir Suid-Afrika gehad het nie. Haar profiel was jare lank dié van 'n aktiewe lid van die struggle. Daaroor sê sy nou: "Ek dink die struggle soos ons dit geken het, is dood. Daardie soort verenigde front teen apartheid bestaan nie meer nie. Maar as mense dit regtig hul erns wou maak, sou hulle ook op ander maniere, in terme van eie ontwikkeling, verder struggle. Dit moenie meer 'n struggle wees gerig op konfrontasie nie, maar een wat van onself beter en ruimer mense kan maak. Ons het nou genoeg gemarch en so aan."

Odendaal se politieke betrokkenheid strek terug na die twee jaar by Donga, wat sy as 'n keerpunt in haar lewe bestempel. Die eerste uitgawe het in Junie 1976

verskyn. "Dit was baie 'odd' gewees," erken sy. "En dit was gou duidelik dat dit nie 'n Afrikaanse ding kan bly nie. Ek het vasgestaan dat die gevestigde skrywers, die André P Brinks, nie welkom is nie. Ons wou dit vir jong skrywers hê."

"Maar in laat 1976 en die vroeë 1977 het ek ook betrokke geraak by 'n organisasie, Medupe ("sag-vallende-reën"), so 'n swart bewysyn skrywers-organisasie. Donga het 'n ooreenkoms met hulle aangegaan en ons het ook saam begin voordra en voorlees, swart en wit op dieselfde verhoog."

"Dit is toe dat die redaksie deur die veiligheidspolisie begin lastig val is en die tydskrif in Maart 1978 vir alle volgende uitgawes verbied is, in dieselfde tyd as die BC-organisasies."

'n Jaar voor dit is haar tweede bundel reeds verbied en is sy summier uit haar pos as sub-redakteur by die SAUK ontslaan.

Voor dit, vertel sy, het sy in elk geval nie soos dit die goeie jong Pretorianers betsaam, "die lig gesien nie."

"Ek het nooit geweet waarom al die bohaai (van Afrikaner-nasionalisme) gaan nie en op skool al hewige politieke argumente met my pa, wat baie regs was, gehad."

Op filmskool, ná matriek het sy bly vrael stel.

Haar pa en haar oupa het op die goudmyne gewerk, vertel Odendaal. As kind was haar pa boilermaker van ambag en 'n soort handelaar. Hulle het baie rondgetrek, Vereeniging, Bloemfontein, Vanderbijlpark, "ek het selfs op Sasolburg gebly soos Johannes Kerkerrel", vertel sy. "En toe ek so tien of elf was toe trek ons Pretoria toe, waar ek die res van my skoolloopbaan deurgebring het." Haar pa het "ander talente ontdek", in die motor- en huis-bedryf, en "uiteindelik was ons heeltemal welaf".

"Jy weet in die laat vyftigerjare het die Afrikaners van die werkersklas, met apartheid en die NP, vir hulself geleentheid gevind wat hulle nie voorheen gehad het nie."

Die ekonomiese omwenteling van haar kinderjare het Odendaal bly fassineer en navorsing in haar familiegeskiedenis het deel geword van stories in *Verlate Plekke*, soos "My pa", "Blomme vir Ouma" en "Die wit Chevvie". "Dit is nie stories wat noodwendig werklik gebeur het nie, maar dit was 'n poging om miskien hierdie kwessie beter te verstaan van die werkersklas wat die 'ruling class' en toe fasciste geword het. Dit was 'n poging om te verstaan, sonder om noodwendig 'n uitspraak daarvoor te gee."

Odendaal beklemtoon ook dat die same-smelting van werklikheid en fiksie in feitlik elke vertelling op niks meer dui nie as dat die twee altyd ineengestrengel is.

"Die aanhaling voor in die boek van Robert Lowell is regtig belangrik," sê sy. "Everything is real until it is published". Dan is dit in 'n ander dimensie, 'n ander realiteit."

Sy verduidelik dat daar raakpunte is tussen al haar stories - " 'n sin in die een storie word dan 'n verhaal in die volgende bundel".

Haar verweer teen die enigste kritiek sover op die bundel, die veelvuldige gebruik van die "ek"-verteller in die meeste verhale, is bloot dat dit 'n aanvaarde literêre tegniek is.

Maar dit bly dié soort stories wat jy neersit en dink: "hell!"

"Wat elke keer my ondergang is," sê sy, "is dat ek totaal versot is op die hele idee van 'n verrassing, 'n 'crutch', ook in my joernalistieke werk. Ek sal op 'n manier skryf om by 'n einde uit te kom en ek sal weet wat daardie einde is. Maar 'n mens moenie dit vir jong joernaliste sê nie."

Odendaal se eerste storie is gepubliseer toe sy sewe was, in die Jongspan. "Ek weet dit klink nou weer soos 'n groot cliché,

maar soos die meeste mense die een of ander ideaal gehad het, om brandweerper-soon of dokter te word, wou ek altyd stories skryf."

"Dit was miskien die eensaamheid, omdat ons so baie rondgetrek het. Dit lê 'n mens baie aan bande, want jy maak nie maklik vriende nie omdat jy nie weet hoe lank jy hulle gaan hou nie. Dit het aanleiding gegee tot iets waarmee ek nou nog worstel, dink ek, 'n vrees vir intimiteit. 'n Manier om dit af te weer, is om stories te maak as ek in 'n moeilike situasie is. Soos in September 1989 toe hulle mense daar in Wahstraat (Kaapstad) geslaan het. Ek is 'n nag lank in Caledonplein aangehou en ek was in 'n toestand, my gewrig was gebreek... dan is my manier om my totaal af te sluit van wat rondom my aangaan en te sit en stories bou." Dit het uitgeloopt op die storie "Dag in September" in die jongste bundel, wat begin met 'n aanhaling uit "Moon Blue" van Otis Span: "Well you know I love my country, baby, baby, but my country don't love me.."

Die aanhaling is nie toevallig nie. Hoewel sy hoofsaaklik 'n jazz- en opera-liefhebber is, hou sy ook van sekere rockmusiek. "Ek het 'n 17-jarige seun, onthou, so ek luister na alles. Maar ek gebruik dikwels in my stories rockliedjies."

"En politiekgerigte musiek het my nog altyd aangespreek, ek het dit so half uitgesoek, soos Philip Glass se musiek oor

kop werk mos soos 'n skeermeslemmetjie. Sy het 'n geweldige vormende en stimulerende invloed op my gehad."

Odendaal voorsien nie dat sy in die naaste toekoms baie tyd gaan kry vir nog 'n boek nie. "Ek werk my eintlik besimpeld op die oomblik."

"Maar skryfwerk is nie eintlik iets wat ek push nie. Ek is oud genoeg om te weet dit is nie iets wat 'n mens elke dag doen nie. Dit gebeur maar nog op dieselfde manier as waarop dit nog altyd gebeur het."

Intussen verlustig sy haar in haar werk in Namakwaland, 'n projek wat sy met die medewerking van Die Suid-Afrikaan vir die Namakwalandse Raad van Kerke van die grond af gekry word. Die publikasie van 'n streekkoerant word gekombineer met die opleiding van joernaliste op Springbok. Hoewel Chris Gutuza nou die meeste opleiding en bestuur doen, is Odendaal nog by werkwinkels en ander opleiding betrokke.

"Om in Namakwaland te werk is die lekkerste ding, naas om in Ghana te gaan bly," sê sy. "Die mense is geweldig oop. Dit is goed vir my."

"Ek dink dit is waar die toekoms van koerante lê, by streekkoerante soos Saamstaan en Namakwanuus, op kommunale vlak, om mense van hulle eie sake te vertel."

"Nog nooit in my 16 jaar in die joernalistiek was ek so bevredig soos met my werk in Namakwaland nie. Die mense

"Nou sit ek daar in Dakar in 'n konferensie-saal en ons hoor weer van 'n klomp Inkatha-mans wat doodgeskiet is, en ons praat daaroor. Weet jy hoe embarrassed ek was? Ek sit daar as gas van 'n vreemde land waar mense ongelooflik vriendelik en bedagsaam en tegemoetkomend is, en in ons land is daar 'n spul mans wat met tradisionele wapens of wat ook al besig is om mekaar se kele af te sny en dood te slaan..."

Ghandi, en ek het ook 'n hele versameling van Chili uit die sewentigerjare van 'n kultuur- en kunstgroep wat lank uitgewyk het. Dit is die wonderlikste musiek, soos ook Nigerië se politieke musiek. Maar op die oomblik is dit vir my amper hartseer. Ek het te min tyd om by daardie goed uit te kom."

Ewe ongewoon is haar literatuursmaak. "Ek is 'n groot science fiction afficionado," verklaar sy. "Mens moet deur 'n groot lot rubbish lees om by die goeie goed uit te kom. Maar so een keer 'n dekade is daar altyd die science fiction boek."

Vra jy haar wat haar skryfwerk vorm, spot sy ook: "Ek kan jou 'n paar science fiction titels gee."

Maar eintlik sien sy die joernalis Rykie van Reenen as haar groot mentor.

"Ek het haar ontmoet toe ek nog vir Hoofstad as persfotograaf gewerk het," vertel sy met oorgawe. "Daar was 'n vreeslike struweling om Kerkplein (Pretoria). Hulle wou dit afbreek en al die Pretorianers was daar met hul plakgate. Ek het daar rondgehardloop met 'n kamera en Rykie het haar so half aan my 'attach' om die kind te beskerm."

"Later toe al die dramas rondom my boek kom, het sy haarself net eenvoudig aan my kant gesit, 'n redaksionele kommentaar in Rapport geskryf teen die verbanning. Maar soms het sy my vreeslik vermaan en sy baklei nou nog met my oor dié of daai wat ek geskryf het. Jy weet haar

staan tou om ons koerant te koop, hulle huil en bel ons as dit aangekom het."

"Die ding is jy moet verantwoordelik omgaan met mense vir wie jy koerante maak."

Ons praat altyd so hoogdrawend van koerante se verantwoordelikheid teenoor lesers, om Inkhatagate en dies meer te openbaar, maar soms wonder ek wat die werklike motivering daaragter is."

Oor die stand van die gevestigde media is sy net so uitgesproke. "Ek dink ons kommersiële pers is seker van die swakste in die hele wêreld. Daar was 'n tyd in die vroeë tagtigerjare dat ek trots was om by die Cape Times te werk, maar intussen het die dagblaaie uitverkoop aan die adverteerders of om dieselfde rede gesluit, soos die Rand Daily Mail. Ek is so geïrriteer, ek lees nie eens meer die Sondagkoerante nie. Dis dieselfde ou mense wat week ná week dieselfde ou argumente voer..."

"Maar die sogenaamde alternatiewe pers is eintlik nie meer alternatief nie. Dit is tyd dat almal op hul eie manier 'n plek in die mark vind, soos VWB wel probeer doen en soos South wat nou besig is om van sy stigma van 'n 'coloured newspaper' ontslae te raak."

"Dit is ook tyd dat hulle saam gaan sit en hulle huise skoonmaak, hulle plek moet bepaal en dit moet vat. Vir my lê die antwoord by streekkoerante. Mense moet net hulle eie klein plekkie probeer maak."

Andrew Strong as die hoofsanger in *The Commitments*

Val Kilmer as Jim Morrison in *The Doors*.

The Commitments versus The Doors

Is *The Commitments* Alan Parker se antwoord op Oliver Stone se *The Doors*? CHARL-PIERRE NAUDÉ kyk na die verskillende maniere waarop dié twee regisseurs - wat glo nie baie van mekaar hou nie - in aanraking probeer kom met hul siele

ALAN PARKER se *The Commitments* oor 'n fiktiewe Ierse popgroep uit die werkersklas, en Oliver Stone *The Doors* oor die legendariese roksanger Jim Morrison het interessante ooreenkomste en verskille.

Die twee regisseurs het in die begin van hul loopbane saamgewerk aan *Midnight Express* - Stone as draaiboekskrywer, Parker die regisseur. Hulle het 'n soortgelyke pamfletagtige styl - karakters sowel as narratief is meestal enkelvoudig. Geen noemenswaardige ontwikkeling vind in dié afdelings plaas nie - hul rolprente steun sterk op die dramatiese plofbaarheid reeds aanwesig in 'n bepaalde tema of gebeurtenis: Viëtnam, rockmusiek, die legende van Jim Morrison, noem maar op.

Dié twee kereels kies nie juis temas waarin hulle self verskriklik baie werk hoef te doen nie. Hulle is flamboyante propagandiste met 'n goeie reklame-oog.

Waarom hulle glad nie van mekaar hou nie, soos ingeligte bronne beweer, is waarskynlik onder meer omdat hulle op presies dieselfde speelgrond meeding. Dit lyk of daar dus wedyering tussen die twee kan wees. Is *The Commitments* Parker se antwoord op Stone se *The Doors*?

Die jongste rolprente van albei regisseurs toon dalk aansienlike verskille in hul persoonlikhede. Parker sê in 'n onlangse onderhoud hy en Stone "kom nie oor die weg nie".

Van al sy rolprente se hoofkarakters en temas vereenselwig hy hom die sterkste met dié van *The Doors*, sê Stone. Dis nie

moeilik om die sterk ooreenkoms tussen homself en sy uitbeelding van Morrison te sien nie. Morrison is Oliver Stone. En die era waarmee hy hom vereenselwig, is die dwelm-era van die laat sestiger- en vroeë sewentigerjare.

Is daar 'n fisieke ooreenkoms tussen Parker en die oorgewig, "gutsy" voorsanger, Deco? Wat *The Commitments* betref, sê Parker aan VWB: "Hul werkersklas-agtergrond is amper identies aan die een waaruit ek kom. Die woonstelblok waarin hulle woon, is amper identies aan die een waarin ek gewoon het." Parker vereenselwig hom met werkersklasmense - soos in *Birdy* en *The Wall* - en veral met die werkersklaskarakter wat ondanks sy omstandighede uitstyg, hoe momenteel ook al, soos in *Fame* en *The Commitments*.

Stone se metafoor vir die sielkundige stryd van die enkeling is meer elitisties, minder gebonde aan die kollektief as Parker s'n. Die gekunstelde dwelmkultuur was 'n bourgeois, kollege-kultuur van bevoorregte studente wat bo alles hul eie individualiteit nagestreef het.

Hul ouers was die heersende orde - soos Jim Morrison se admiraal-pappie. Die opstand was een van idees. *The Commitments* se werkersklas-misnoë grom uit die maag uit - soos ook dié van swart Amerika se burgerstryd, die Negers se blues en helaas, soulmusiek, wat die simbool van opstand en sieleheil in Parker se rolprent is.

Hoofsaaklik omdat *The Commitments*

meer pretensieloos is en danksy die tasbare tema is dié rolprent vir my meer suksesvol as *The Doors*. Die Katolieke godsdiens, met sy klem op lyding, word verbind met soul, met dieselfde klem. Die ooreenkoms is nie toevallig nie - soul het 'n sterk godsdienstige oorsprong. Lyding word gesien as suiwerend, en 'n sleutel tot sieleheil.

Soulmusiek het ontbering nodig om te ontstaan. Die toneel waar die Commitments tussen die grys woonstelblokke onder die beeldjie van die Suffering Mary dans, is baie oortuigend.

The Doors het 'n ander beskouing van lyding in die persoon van Jim Morrison - dis die terrein van die "buitengewone mens" wat so verskriklik moet ly omdat ander mense dommer as hy is en hy so ongelukkig is om al die insig tot die waarheid in hom rond te dra.

Dit bring mens by 'n verskil in 'n beskouing van "waarheid" en geestelike transending. In Parker se *The Commitments* word deur 'n kollektiewe poging fisieke struikelblokke aangedurf. Die fokuspunt is die stuk of sewe orkeslede, gewone mense. Wat ongewoon is, is hul wil om te oorleef.

The Doors se fokuspunt is een mens - Morrison - wie se "individuele voortrefflikheid" opgedis word as 'n sleutel tot kennis. Die insig? 'n Oorweldigende wil om dood te gaan.

Die rede daarvoor is kwansuis Morrison se ouers wat nie veel vir hom omgee het

nie toe hy klein was. En Deco en die ander werkersklaskinders in *The Commitments*? Dis onwaarskynlik dat hul uitgebuite ouers meer tyd vir hulle kon gehad het.

In *The Doors* word die sentrale metafoor - die dwelmkultuur - se ooreenkomste met godsdiens ook uitgelig. Dwelms was 'n soort godsdiens wat jou kon help "om te oorstyg".

Maar wie het toegang tot die kulturele "waardes" van die dwelmkultuur gehad? Die "ryk" kiddies of course, en slegs hulle. As die dwelmkultuur 'n eweknie in godsdiens het, is dit - om Marx by te haal - die godsdiens van die bourgeoisie wat onderdrukte mense uitbuit. 'n Ontvlugtingsgodsdiens: die studente raak "hoog" en vergeet van die arm mense, en die arm mense raak "hoog" en vergeet van die ryk mense. Baie gerieflik.

Maar so van "soul" gepraat: "poetic justice" het gesorg watter rolprent die meeste daarvan het. As een ding van Morrison gesê kan word, is dit dat sy stem 'n onbeskryflike gevoelswaardige gehad het. Stone het dié stem gaan vervang met die beteuerte stemmetjie van Val Kilmer - om die skyn te pas. Weg was Morrison, behalwe 'n paar nuttelose dronkgebare.

The Doors was Stone se poging om te wys hoe hy sy siel sal gaan soek, en *The Commitments* was Parker s'n. Kies self watter een beter by ons pas.

ANTONY AKERMAN

- die soutie-dramaturg van Holland, eintlik van Durban

ANTHONY AKERMAN is moeg om gedurig aan mense uit te lê, waarom hy in Amsterdam woon. "Die hele ding van 'ek is 'n uitgeweke Suid-Afrikaner'. Kak storie, man."

Maar hy het goed in Nederland aan gepas, die taal gou bemeester en selfs met 'n Hollandse vrou getroud was. Hy eet graag haring en paling. Maar in hart en siel het hy 'n Suid-Afrikaner gebly. Hy wil so gou moontlik terugkom en hom vestig in wat hy noem die lelikste stad ter wêreld, Johannesburg. En natuurlik homself besig hou met teater.

"Ek is nou by 'n waterskeiding. Moet besluit of ek weer 'n vreemde soort soutpiel wil word, met my een poot in Nederland en die ander in Suid-Afrika, of nie."

Akerman het Suid-Afrika vroeg in 1973 om velerlei redes verlaat. Definitief nie met sy hart op die mou, as groot anti-apartheid held nie, maar deels om persoonlike ambisie - om sy opleiding voort te sit. Afsku oor wat in Suid-Afrika aan die gebeur was, het wel iets daarmee te make gehad. Daardie tyd was Suid-Afrika soveel meer bekrompe en dit het na die toneelwêreld deurgeslyfer. Fugard en Barney Simon was die uitsonderings.

Danksy die kulturele boikot het die inheemse teater 'n groot hupstoot gekry, meen hy. Maar destyds was byna alle stukke floue nabootsings van West End. 'n Toneelopset uitsluitlik vir blankes was ook onaanvaarbaar.

"Ek wou nie Bernard Shaw en Noël Coward vir die ou dames met blou hare - die Blue Women's Brigade - opvoer nie," sê hy.

Hy was moeg vir militêre kampe, het 'n persoonlike eed afgelê hy sal nie weer uniform dra nie en daarby gehou. En intussen het hy van sy Groot Wit Skuldgevoel ontslae geraak.

Eers was hy 'n rukkier in Londen vir 'n tweejarige kursus. Hier ontmoet hy heel toevallig Connie Brown van die Anti Apartheid beweging. So beland hy op hul uitnodiging in Nederland om vir hulle navorsing te doen oor sensuur in Suid-Afrika. Binne skaars drie maande het hy die taal so te sê onder die knie en regisseeer hy sy eerste toneelstuk - 'n poëtiese toneelstuk oor die onafhanklikwording van Suriname in 1975.

Ek vra hom of hy ook soos Fugard net op Suid-Afrikaanse bodem oor Suid-Afrika kan skryf. "Ek kan enige plek skryf, verkieslik 'n hotelkamer. En dit maak nie saak of dit Jan Smuts se Holiday Inn of Bangkok s'n is nie. Ek het *Somewhere on the Border* in Nederland geskryf nege jaar nadat ek weg is," sê Antony.

"Die stuk is sô Suid-Afrikaans as kan kom, ek dink nie ek het my Suid-Afrikaanse identiteit in die vreemde verloor nie, eerder gevind." Hy kon glad nie deel word van die protes-toneel in Nederland nie omdat hy heeltyd vir 'n nuwe Suid-Afrika geskryf het.

Sy tweede toneelstuk *A Man out of the Country* gaan oor die lewens van Suid-Afrikaanse uitgewekenes in Amsterdam. Veral oor die konflik wat 'n balling voel. "Jy sien, jy dra 'n eie wêreld binne in jou rond wat altyd wrywing met jou nuwe omgewing veroorsaak." En die derde stuk was 'n soort terugblik op sy kinderjare in dié jare sestig. "Politiek bly altyd aan die deursypel in dié stuk, daar waar mense gewoon besig is met hul daaglikse lewe, grootword, meisies leer ken en met hul

Antony Akerman (Foto: Rodger Bosch)

Anthony Akerman, dramaturg en skrywer van die toneelstuk *Somewhere on the Border* - bly al negentien jaar in die buiteland. Hy was so pas hier om 'n nuwe stuk oor die omstrede en kleurrike Suid-Afrikaanse digter Roy Campbell te voltooi.

LAETITIA POPE het tussen vlugte met hom gesels

ma's baklei."

En die nuwe stuk oor Roy Campbell waarvoor hy in Suid-Afrika kom navorsing doen het? Hy wil eers nie veel sê nie, verstaanbaar, omdat dit ingeskryf is vir 'n kompetisie en tans onder voorlegging by 'n teater is. Hy voel dit sou voorbarig wees. Maar dan trek hy egter los.

"Die man fassineer my. Hy's die grootste Engelse digter wat ons gehad het. En sekerlik, in die jare dertig die grootste digter in die Engelse taal. Hy was 'n omstrede mens vir sy tyd - baie links, sterk gekant teen rassiesekeiding. Maar later het hy hom by Franco se regses in die Spaanse Burgeroorlog geskaar. Dit was vir my 'n uitdaging jy sien, baie mense sê, o Campbell die fascis. Maar ek dink nie hy was een nie; ek hoop dit kom uit in die stuk. Hy's soos Celine vir die Franse of Ezra Pound vir die Amerikaners. Mense wonder hoe kon iemand so mooi en gevoelvul skryf en tegelyk 'n teenstrydige ideologie ahang?"

"Hy kom ook, soos ek, van Durban, maar het byna sy hele lewe in Europa deurgebring in 'n soort selfopgelegde ballingskap. Hy wou altyd na Suid-Afrika terugkeer, maar persoonlike omstandighede het dit onmoontlik gemaak. Oplaas het hy in Portugal in 'n motorongeluk gesterf; hy lê daar begrawe. Een van ons grootste skrywers - ek vind dit 'triest'.

"Ek het 'n deel uit sy lewe gedramatiseer, Uys Krige is ook daarin. Mense in Suid-Afrika het Campbell vergeet. Soos die bibliotekaresse in sy geboortedorp wat my gevra het wat maak Roy Campbell.

"Campbell en sy boesemvriend Uys Krige het aan verskillende kante geveg in die

tragiese Spaanse burgeroorlog, Krige met die rebelle. Hulle was tien jaar lank kwaai vriende daaroor.

"Campbell het 'n verskriklike gedig oor die oorlog geskryf - Flowering Rifle - nie vir lees nie, dis om van te kots, terwyl Krige sekerlik een van sy mooiste gedigte geskryf het - *Lied van die Fascistiese Bomwerpers*."

Akerman ontwikkel sy karakters altyd uit 'n werklike model. "As ek die idee vir 'n karakter kry begin ek by tipiese taal en woordgebruik. Aristoteles het mos gesê karakter is handeling, jy is wat jy doen. Ek hou daarvan om die teenstrydighede in my karakters te laat uitkom, karakters is immers soos mense. Daarom verras my karakters my gereeld. My karakters begin later in my kop leef, 'n hele huisvol. Ja, jy word tydelik kranksinnig."

Ná die skryf van die stuk was hy doodmoeg. Hy was wel opgewonde oor 'n paar eerste reaksies. "Ná die première van die stuk gaan ek 'n soort ineenstorting hê, dis soos 'n bevalling en 'n afskeid. Dié keer het ek darem nie gely aan post-natale depressie nie. Ek is nou gewoon aan afskeid," sê hy betekenisvol.

Hy skryf vir teater omdat jy met een klap kan sê wat romans net op 'n langdragtige manier kan sê. "Ek wantrou mooi atmosfeerskeppende prosa, ek kan dit nie doen nie; ook nie gedigte skryf nie."

Hy lees hulle wel, sy boekrak bevat grotendeels Suid-Afrikaanse boeke, veral geskiedenis en biografieë. Coetzee se jongste en Rian Malan se *My Traitor's Heart* beskou hy as "sterk boeke".

"Mens moet nie illusies oor teater hê nie, as ek nie die oortuiging gehad het dat dit

'n verandering in denke kan meebring nie, weet ek nie of ek my daarmee sou besig hou nie. My idee van teater het wesenlik verander toe ek in 1970 'n opvoering van Fugard se *Boesman en Lena* gesien het met Athol Fugard en Yvonne Bryceland. Plotseling het ek besef dat jy ook teater op dié manier kan maak, dit hoef nie so heeltemal styf en netjies te wees nie. Ek hou daarvan om mense een oomblik te laat lag en die volgeride oomblik 'n flink hou in die maag te gee, teater moet mense verander.

"Die teater in Nederland is baie dekadent en saai. Dit is geen teaterland nie. Hulle is skilders en uitvoerende musikante. Daar is te min toneelskrywers. In die jare tagtig was daar 'n golf Duitsagtige stukke, baie gekunsteld en abstrak met monumentale dekor.

"Op die oomblik is die teater weer intellektueel. As jy na 'n voorstelling van 'n klassieke Ibsen gaan, dan sien jy Rosmond verskyn met 'n Mickey Mouse-masker. As jy vra waarom dan sê hulle dis post-modernisties, maar dis ook vervelige stront. 'n Toneelstuk word nie net opgevoer nie, dit moet verkrag word. Klassieke stukke word selde opgevoer - nie nuut genoeg nie, sien. Maar nou ja, dan kry jy 'n goeie musiekton-eelgeselskap soos die Mexikaanse Hond".

Hy vind Amsterdam 'n gesellige stad - hy bly in Walleijesstraat in die middel van die Rooilig-distrik.

"Dit vind Suid-Afrikaners mos altyd 'n sappige detail," sê hy.

Tog, sê Antony Akerman, hy's nou uitgekuier oorsee. Om terug te gaan Nederland toe is soos om terug te gaan kosskool toe.

Mpumelelo Shelembe, Tonny Nene and Mlungisi Kamase in *The Kafka Experience*. (Foto: Tillman Hanckel)

DEVELOPMENT OR DICTATORSHIP?

The Kafka Experience

THEATRE: THE KAFKA EXPERIENCE

Directed by Reiner Oldach

With Mlungisi Kamase, Tonny Nene and Mpumelelo Shelembe.

Market Theatre

MATTHEW CROUSE

ONCE upon a time we had the state of emergency and the blanket boycott. In those days, our loneliness and fear brought about a longing for contact with the rest of the world. Slowly, international experience became the domain of troupes of indigenous artists who travelled the world, spreading the anti-apartheid gospel. On those journeys, a message was filtered out to the artists on earth, from every discipline, that South Africans sorely needed a better state of gig.

Today, the once shy and hurt-Johannesburg gets visited by such greats as Costa Gavras, Arthur Miller, Joseph Chaiken, Angela Davis, and Ngugi wa Thiongo'o. Adhering to the new guidelines for the cultural boycott, these internationals have come together with locals, to talk and workshop - to bring about cultural exchange. And so, the German director Reiner Oldach has come to South Africa as a facilitator of theatre, at the suggestion of Tilman Hanckel, Cultural Councillor of the German Embassy.

What has transpired is a brand new play in a brand new venue - sixty seats and eight lights. What is interesting is that this brand new endeavour is undertaken by people from a supposedly brand new Germany, with people from a supposedly brand new South Africa. Yet, it's a bleak and agonising old experience, one that Kafka himself would probably have enjoyed.

The play is based on Kafka's short story, *The Penal Colony*.

The actors are Mlungisi Kamase, Tonny Nene and Mpumelelo Shelembe, and the story is about a prisoner, maltreated and tortured by prison authorities. It is set in a local prison interrogation room, against a big backdrop of the Voortrekker Monument bleeding. There are some pictures of heroes and martyrs (Biko, Mandela, Luthuli), and a supposedly vicious prop machine that we are told inflicts the most abhorrent tortures.

But it is the drama that inflicts the most abhorrent torture, claustrophobia, with no everyday life depicted outside of the agonising confrontation between two oppressors and their victim. The audience is equally as trapped as the Condemned Man (Nene), subjected to endlessly long descriptions of how the torture machine operates, how it tears one apart, how the blood flows from it in buckets. There is an attempt at bringing about the "spectacle of the scaffold", but there is no spectacle. This is because the actual prop torture machine is too badly constructed to evoke any paranoia or fear, from anyone.

The play presents itself as a rough and underworked dialogue, an attempt to come to terms with what is Kafkaesque, despairing and paranoid about our society. Moreover, it is also an attempt to fuse African and European preoccupations, to identify what is common in the language of oppression. But the combination of passions, that inspired *The Kafka Experience*, is somewhat lost in an over-emphasis on blandness and cruelty, requiring a great deal of audience endurance.

There is no entertainment here. But is entertainment important? It is probably less important, in this instance, than the process of empowerment that existed in the two month rehearsal period that preceded the play. But then, what exactly is empowerment? Empowerment comes through examining the ways in which one overcomes oppression, and not in the constant re-articulation of the fact that oppression exists. This has been the failing of our protest theatre - we spent too much time grumbling and not enough time trying to explore the options that could cure. Unfortunately, these inadequacies also prevail in *The Kafka Experience*.

Nevertheless, as a case study for local theatre, *the Kafka Experience* is a vital and telling experience, an important milestone from which we can begin to measure our cultural priorities. It is fraught with many of the imbalances that are found in the current theatre industry, for, were it not funded, this project would probably not sustain itself as commercial theatre. Even as "poor theatre", the play and venue are expensive commodities. Three actors and a director have to be salaried, expensive publicity must be produced, and the venue must be staffed in order to run. This is the current fee of "free" theatre experimentation.

Unfairly, in these days of mainstream cultural exchange there is a great emphasis on the product, as a commodity that can run and travel, an ambassador of new ideas. And I would like to suggest that this state of affairs should be of some concern to independent producers. If the play is nothing more than an introspection, a free experiment, then how come there is a fully furnished local professional run, a national tour, and an international tour before rehearsals have even begun? What happens, then, if the quality of the work doesn't warrant all the exposure or all the expense? How are we going to produce a free theatre, at this cost? How is inexpensive, accessible, constructive, uncensored, self-sustaining theatre to be made?

If these questions could be addressed, I believe, we would most certainly be on our way to defining what empowerment and development really means - without being dictated to by artificial constraints.

die week by die MARK-TEATER

DIE BAXTER-TEATER

bied aan

John Godber se

Up 'n Under

"Skreeusnaaks" Rapport

Met Ron Smerczak, Rick Rogers, Alan Swerdlow, David Butler, Martin LeMaire en
Trish MCKenna

Regisseur Fred Abramse, Ontwerp deur Brian Collins

Maan - Vry: 8nm, Sat om 6 en 9nm.

UPSTAIRS BY DIE MARK

Die Mark-teater Company

bied aan

Fatima Dike se So What's New

Regisseur Barney Simon

Maan - Vry: 8.15nm Sat 6.15 en 9.15nm. Laaste drie vertonings
So what's new? deur Fatima Dike eerste voorskou 19 September

DIE LAAGER-TEATER

Die Market Theatre Company

bied aan

Rainshark

regisseur Neil McCarthy

met Jamie Bartlett, Kate Edwards, Ramolao Makbene, Judy Broderick and James Whyte

Maan - Vry: 8.15nm Sat 6.15 en 9.15.

KIPPIES

Tone Colours

Dins - Don R10, Vry - Son R12

MARK GALERYE

David Goldblatt foto's en Dumisani Khumalo se skilderye

VLOOIMARK

9 vm-4nm Saterdag

Telefoon(011) 832-1641

Besprek by Computicket

H/v Breë- en Wolbuterstrate, Newtown, Johannesburg.

Music to forget Hendrik by / FL Verwoerd makes a come-back

AI, die rumours darem!

Now I hear that the reason for my absence was apparently that I was so busy organising my oom Hendrik's birthday party - you know the day when the whole Verwoerd clan gets together to commemorate old granite face's birthday. Wrong, very wrong! Me, old FL, can be accused of many things, but necrophilia is not one of them.

In any case, my oupa, oom Effie Verwoerd, an avowed bloedsap, kept denying vehemently that we were related to Hendrik.

My oupa was such a staunch Sap cum virulently anti-Nat, that his year count ended in 1948 when old Jannie Smuts and his United Party government saw their collective arses against the Nats in the general election.

That was the end for my oupa. His only political activity from then on consisted of his own brand of protest politics: disrupting Nat meetings with the aid of chair legs and refusing any Volkskas cheques because "dis die donnerse Nattes se bank".

So, at least for my oupa's sake, I did NOT attend the Verwoerd jol.

I was in the Karoo and the northern Cape talking shit with the animals - hitting the north, as The Fall say. More about them later on.

I had a great time and decided to splash out a bit before I went on my excursion. I lost my head and heaps of money by buying a car CD player. Over almost 5 000 km it gave me such pleasure that even my Calvinistic conscience could not spoil it one bit.

**WOODFACE - CROWDED HOUSE (9),
CHOKE - THE BEAUTIFUL SOUTH (9)**

On my trip I confirmed to myself that I am a masochist. I bought a book called *Blissed Out* by a British rock writer Simon Reynolds. People like Grèil Marcus and Charles Shaar Murray proved beyond any doubt that you can write intelligently about rock music.

But little Reynolds' effort must be the biggest wank I've ever come across pretending to be serious writing about music. But the worst was that I read the whole bloody book, being irritated beyond recognition.

But, I must admit that at least he gave me one interesting concept which I, in all my wisdom, could not even think up.

And it applies to groups like Crowded House and The Beautiful South - the concept of "entryism". That is when a group under the veil of accessible pop music subverts their listeners with subtle leftwing ideas in their lyrics.

Incidentally, Reynolds spat on groups doing that.

As can be seen from my points I do not. Both bands are at times so poppy, that it can almost be deemed wimpy. But I'd say, wimpy with a bang (not to be confused with those other grabbaberger with bang shops).

The best track on Woodface is "Weather with you" which reminds one of America's "Ventura Highway" ending with a Beatlesque psychedelic percussion and guru flute.

The song is about an over-civilized civilization, about an alienated modern person not having have to deal with nature: "Walkin' round the room singing/ Stormy Weather/ At 57 Mt Pleasant St", and "There's a small boat made of china/ Going nowhere on the mantlepiece". Shame, a human being reduced to a "loungeroom lizard".

With the rest of Woodface this Aussie quartet - which, I have to add, also reminds one of Steely Dan, Midnight Oil and Squeeze! - yet again establish their place in the gallery of intelligent popsters.

Next to them, probably talking and joking away, one would find The Beautiful South. I know Choke was released quite a while ago overseas, but it has only since quite recently been available locally.

With sweet, sweet poppy melodies my favourite socialists sing about things like child abuse, overthrowing capitalist society, consumerism and love between two senior citizens. I read something very impressive about them putting their money where their mouths are. The Beautiful South share the profits they make on tours equally with their roadies. I wonder if the other guys on the bandwagon like Simple Minds and U2 ever thought of that?

MARC COHN - MARC COHN (5)

Music for yuppies who are too shy to admit they like Billy Joel.

Beware vrinne, this disc signifies the return of the navel gazing singer songwriter dressed in a stars and stripes tongue.

When I heard the first track "Walking in Memphis" the first time I was hooked. It shows you how gullible one can be for a bit of clever manipulation: a catchy tune, soulful gospel-ish backing vocals, patriotic piano and clever-clever lyrics. And all of this dressed up in pseudo-liberal American patriotism.

His version of Willie Dixon's "29 Ways" also had me hooked. So, out I ran and bought Marc Cohn before I went on my trip to the north.

And now I am gatvol and feel a little bit foolish.

At about Kimberley (that is now on the way up) I enthused that Cohn reminded me of Randy Newman and that was a real and sincere compliment.

Now he simply sounds like someone who repeatedly listened to Dire Straits and swallowed a Bruce Springsteen songbook - and this is what he burps up.

I am sure this disc is going to do well, but

so is Bryan Adams, who has now had a single on top of the British hit parade for ten fucking weeks!

SHIFT-WORK - THE FALL (10)

A music reviewer's nightmare, this band. They first started performing during the height of the punk era. Yet, they were not into pale faces, black clothes or chains.

These working class Mancunians wore ordinary clothes but sang and made, erm, well, extraordinary music.

And they still do. Vocalist, leader of the band and lyricist Mark E Smith still does not sing, he interprets, he performs, but not in the pretentious sence of the word.

Shift-Work must be about their 13th or 14th disc and they still excite with razor sharp observations, noisy, ragged, yet tight melodies.

Sorry, The Fall beat me. Just go out and buy this disc.

(All these discs are available from CD Warehouse in Rosebank, Johannesburg.)

Drie nuwe lewens vir die Alhambra

DIE Alhambra-teater in Johannesburg - pas omgeskep in drie teaters - wys einde vandeemaand sy nuwe baadjie en drie Pieter Toerien-produksies: 'n bittersoet liefdesverhaal, 'n spannende hofdrama én 'n jolige musiekspel. Hoe klink dit vir 'n verskeidenheid?

Janice Honeyman regisseur AR Gurney se *Love Letters* - wat die lang verhouding tussen 'n man en 'n vrou van graad twee tot hul middeljare deur middel van hul briewe uitbeeld. Skryf hou 'n soort sieleheil vir die man in. Hy druk daarin gevoelens uit wat hy nie anders kan nie en maak daardeur ook sin van die wêreld. Vir die vrou is woorde tegelyk bedrieglik én eerlik. Briewe kan dus 'n manier wees om ware kontak tussen mense te vermy. Sy baklei teen die man se beskouing en poog om die korrespondensie op haar eie terme te voer deur sketse, strokies en die telefoon. Skrywend kom die twee bymekaar uit én word hulle vervreem van mekaar. Dié stuk, met Sean Taylor en Jana Cilliers, open op 27 September in die Richard Haines-teater.

Die skouspelagtigste moordverhoor in die geskiedenis van Chicago is die grondslag van John Logan se toneelstuk *Never the Sinner*, wat onder regie van Rex Garner in die Leonard Rayne-teater aangebied word. Die charismatiese, slim Dick Loeb word aangekla van die moord op die veertienjarige Robert Franks, die seun van 'n miljoenêr-sakeman. Niemand kan glo dat hy skuldig is nie. Indien wel, moet dit die invloed van sy beste vriend, die ongere en aardige Nathan Leopold wees. Almal is heilig oortuig daarvan Leopold was dié brein agter die moord.

'n Uiters bedrewe advokaat behartig die verdediging, maar die staat se saak is waterdig. Die seuns het sonder om te skroom die gruweldaad beken. Hulle sal sekerlik skuldig bevind word. Of hoe? 'n Hofdrama soos dié kan baie sinistere afmetings aanneem, veral as mens dink aan die charismatiese kannibaal Ted Bundy, wat sy eie verdediging behartig het. Hy was so gewild dat hy briewe van bewonderaars ontvang het en 'n huweliksaansoek. Moet dit nie misloop nie.

Met Rex Garner, Russel Savadier, John Hussey, Tammy Bonell, Roger Charteris, Simon Jones en Gary D'Alessandro.

Die musiekspel *A Slice of Saturday Night* speel in die tydjie in die begin van die jare sestig voordat hippies en seksisme deel geword het van die sixties-woordeskat. Toe was dit groovy om cool te wees in jou Italian suit, vals wimpers en mopperige haarstyl. Dit gaan oor die storms, maar veral die drange van tienerjare. Die sweterige handpalms en oor en weer gekoekeloerdery. Vir almal wat tieners is of was. Dié stuk onder regie van Marc Urquhart en met spelers soos Terry Lester, Suanne Braun en David Vlok open op 29 September.

- LAETTIA POPLÉ

Onafhanklike rolprentteaters

JOHANNESBURG

MINI CINE - Pretoriastraat 49, Hillbrow. (011) 642-8915;

Vandag tot Sondag: The year of the Jellyfish
Dinsdag tot Donderdag: Jean de Florette
Vertonings om 3nm, 6nm en 9nm.

SEVEN ARTS: Grantlaan, Norwood. (011) 483-1680;
Fransie filmfees

CINE CORLETTE Bramley, (011) 786-0324.

Cine 1: Vandag: Hardware

Saterdag: Hardware 2.30nm 6nm 9nm Cine 2:

Cine 2:

Maandae tot Vrydae: Henry and June 8nm

Saterdag: 2.30, 6 en 9nm. Maan: Jackknife

KAAPSTAD

LABIA - Oranjestraat 68. (021) 245-927

'n Keur van rolprente. Bel gerus.

GOLDEN ACRE 25-2720

ROCK * a * DOODLE
Sparkling new Animated Entertainment (All)

DAILY: 9.30, 11.30 am, 1.15, 2.30, 5.15 pm
RETURN TO BLUE LAGOON (P.G. 2-10)
PROVOCATIVE HOLIDAY ENTERTAINMENT

DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
BILL MURRAY * RICHARD DREYFUSS
WHAT ABOUT BOB
ZANY, HILARIOUS, COMEDY (All)

DAILY: 7.45, 10.00 pm
THE COMMITMENTS
A vibrant new drama from Alan Parker (2-16)

MONTE CARLO 25-3052
DAILY: 10.00 am, 2.15, 5.00, 7.45, 10.30 pm
KENNETH BRANAGH'S BRILLIANT
SCREEN ADAPTATION OF

HENRY V (All)
DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 pm
BARBARA HERSHEY * KEANU REEVES
AUNT JULIA AND THE
SCRIPTWRITER
AN OUTRAGEOUS COMEDY (2-13)

PROTEA CLAREMONT 61-7979
DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45 pm
ROCK * a * DOODLE
Sparkling new Animated Entertainment (All)

NIGHTLY: at 10.00 pm
FRANCES McDORMAND * BRAD DOURIF
HIDDEN AGENDA
EVERY GOVERNMENT HAS ONE (2-13)

DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
BARBARA HERSHEY * KEANU REEVES
AUNT JULIA AND THE
SCRIPTWRITER
AN OUTRAGEOUS COMEDY (2-13)

DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45 pm
ROCK * a * DOODLE
Sparkling new Animated Entertainment (All)

NIGHTLY: at 10.00 pm
FRANCES McDORMAND * BRAD DOURIF
HIDDEN AGENDA
EVERY GOVERNMENT HAS ONE (2-13)

DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
PIERCE BROSNAN * EDWARD WOODWARD
MISTER JOHNSON
POWERFUL COMEDY - DRAMA (All)

MAYNARD MALL WYNBERG 761-0131
DAILY: 9.30, 11.30 am, 1.15, 2.45, 5.30 pm
ROCK * a * DOODLE
Sparkling new Animated Entertainment (All)

DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
RETURN TO BLUE LAGOON (P.G. 2-10)
PROVOCATIVE HOLIDAY ENTERTAINMENT

DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
BILL MURRAY * RICHARD DREYFUSS
WHAT ABOUT BOB
ZANY, HILARIOUS, COMEDY (All)

DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 pm
THE COMMITMENTS
***** entertainment from Alan Parker (2-16)

NIGHTLY: 7.45, 10.15 pm
PATRICK SWAYZE * KEANU REEVES
POINT BREAK
Adventure past the point of no return (2-16)

BLUE ROUTE 75-3030
DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
RETURN TO BLUE LAGOON (P.G. 2-10)
PROVOCATIVE HOLIDAY ENTERTAINMENT

DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
ROCK * a * DOODLE
Sparkling new Animated Entertainment (All)

DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
LESLIE NIELSON *
NAKED GUN 2 1/2 (P.G. 2-10)

DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
BILL MURRAY * RICHARD DREYFUSS
WHAT ABOUT BOB
ZANY, HILARIOUS, COMEDY (All)

DAILY: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 7.45, 10.15 pm
THE COMMITMENTS
***** entertainment from Alan Parker (2-16)

DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 pm
PATRICK SWAYZE * KEANU REEVES
POINT BREAK
Adventure past the point of no return (2-16)

ROSEBANK 686-6649

DAILY: 10.00 am, 2.15, 5.00, 7.45, 10.30 pm
MEL GIBSON * GLENN CLOSE
HAMLET (All)

DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 8.00, 10.15 pm
NICOLE KIDMAN * NOAH TAYLOR
FLIRTING
VOTED BEST FILM OF THE YEAR (AFI) (2-12)

DAILY: 10.00 am, 2.15, 5.00, 7.45, 10.30 pm
KENNETH BRANAGH'S BRILLIANT
SCREEN ADAPTATION OF
HENRY V (All)

TYGER VALLEY 948-5710
DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 pm
RETURN TO BLUE LAGOON (P.G. 2-10)
PROVOCATIVE HOLIDAY ENTERTAINMENT

DAILY: 9.45, 11.30 am, 1.15, 3.00, 5.30, 7.45, 10.15 pm
ROCK * a * DOODLE
Sparkling new Animated Entertainment (All)

DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 pm
BILL MURRAY * RICHARD DREYFUSS
WHAT ABOUT BOB
ZANY, HILARIOUS, COMEDY (All)

DAILY: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 8.00, 10.30 pm
PATRICK SWAYZE * KEANU REEVES
POINT BREAK
Adventure past the point of no return (2-16)

PAROW 92-5126
DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm
LESLIE NIELSON *
NAKED GUN 2 1/2 (P.G. 2-10)

DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.30, 7.45, 10.15 pm
RETURN TO BLUE LAGOON (P.G. 2-10)
PROVOCATIVE HOLIDAY ENTERTAINMENT

STELLENBOSCH (0231) 4464
FRIDAY: 2.00, 4.30, 6.45, 9.00 pm
SAT-THURS: 11.00 am, 2.00, 4.30, 6.45, 9.00 pm
ROCK * a * DOODLE
Sparkling new Animated Entertainment (All)

FRIDAY: 2.00, 4.15, 6.30, 8.45 pm
SAT-THURS: 11.00 am, 2.00, 4.30, 6.45, 9.00 pm
PATRICK SWAYZE * KEANU REEVES
POINT BREAK
Adventure past the point of no return (2-16)

DAILY: 4.15, 8.45 pm
STEVE MARTIN * VICTORIA TENNANT
L.A. STORY (2-14)
Something funny is happening in L.A.

FRIDAY: 2.00, 6.30 pm
SAT-THURS: 10.30 am, 2.00, 4.30, 6.45, 9.00 pm
BRYAN BROWN * BRIAN DENNEHY
FXII
THE DEADLY ART OF ILLUSION (2-13)

SOMERSET WEST (024) 51-5581
FRIDAY: 2.30, 4.45, 7.00, 9.15 pm
SAT-THURS: 11.00 am, 2.30, 4.45, 7.00, 9.15 pm
RETURN TO BLUE LAGOON (P.G. 2-10)
PROVOCATIVE HOLIDAY ENTERTAINMENT

FRIDAY: 2.00, 4.30, 7.00, 9.00 pm
SAT-THURS: 10.30 am, 2.00, 4.30, 6.45, 9.00 pm
BILL MURRAY * RICHARD DREYFUSS
WHAT ABOUT BOB
ZANY, HILARIOUS, COMEDY (All)

FRIDAY: 2.30, 4.45, 7.00, 9.15 pm
SAT-THURS: 11.00 am, 2.30, 4.45, 7.00, 9.15 pm
RETURN TO BLUE LAGOON (P.G. 2-10)
PROVOCATIVE HOLIDAY ENTERTAINMENT

FRIDAY: 2.00, 4.30, 7.00, 9.00 pm
SAT-THURS: 10.30 am, 2.00, 4.30, 6.45, 9.00 pm
BILL MURRAY * RICHARD DREYFUSS
WHAT ABOUT BOB
ZANY, HILARIOUS, COMEDY (All)

KENILWORTH CENTRE 683-1209
DAILY: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 8.00, 10.15 pm
LESLIE NIELSON *
NAKED GUN 2 1/2 (P.G. 2-10)

DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
RETURN TO BLUE LAGOON (P.G. 2-10)
PROVOCATIVE HOLIDAY ENTERTAINMENT

DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
ROCK * a * DOODLE
Sparkling new Animated Entertainment (All)

DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 pm
THE COMMITMENTS
***** entertainment from Alan Parker (2-16)

DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 pm
PATRICK SWAYZE * KEANU REEVES
POINT BREAK
Adventure past the point of no return (2-16)

DAILY: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 7.45, 10.15 pm
THE COMMITMENTS
***** entertainment from Alan Parker (2-16)

DAILY: 9.45 am, 12.15, 2.45 pm
HOME ALONE (All)

NU METRO 1-10 VILLAGE WALK 883-9558

THE NAKED GUN 2 1/2
Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

COMMUNION
Christopher Walken, Lindsay Crouse (A)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

KING RALPH
John Goodman, Peter O'Toole (A)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

A KISS BEFORE DYING
Matt Dillon, Sean Young (2-18)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

IN BED WITH MADONNA
Plus 'Just My Love' (Music Video) (2-18)
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

NIKITA
Anne Parillaud, Jeanne Moreau (2-16)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

LE BRASIER
Jean Marc Bar, Maruska Diermeyer (2-16)
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

DRUGSTORE COWBOY
Matt Dillon, Kelly Lynch (2-18)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

THELMA & LOUISE
Susan Sarandon, Geena Davis (2-18)
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

OSCAR
Sylvester Stallone, Tim Curry (A)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO 1-6 HYDE PARK 447-3091
THE NAKED GUN 2 1/2
Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

KING RALPH
John Goodman, Peter O'Toole (A)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

IN BED WITH MADONNA
Plus 'Just My Love' (Music Video) (2-18)
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

NIKITA
Anne Parillaud, Jeanne Moreau (2-16)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

THELMA & LOUISE
Susan Sarandon, Geena Davis (2-18)
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

IN BED WITH MADONNA
Plus 'Just My Love' (Music Video) (2-18)
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

WHAT ABOUT BOB?
Richard Dreyfuss, Bill Murray (A)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO CITY 1-8 Cnr. CLAIFF/PLEIN ST. 337-3033/3871
THE NAKED GUN 2 1/2
Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

IN BED WITH MADONNA
Plus 'Just My Love' (Music Video) (2-18)
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

KING RALPH
John Goodman, Peter O'Toole (A)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

OSCAR
Sylvester Stallone, Tim Curry (A)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

COMMUNION
Christopher Walken, Lindsay Crouse (A)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

THELMA & LOUISE
Susan Sarandon, Geena Davis (2-18)
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

ZANDALEE
Nicolas Cage, Erika Anderson (2-19)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

HENRY AND JUNE
Fred Ward, Uma Thurman (2-21)
DAILY: 10.00, 2.15, 5.15, 8.00, 10.30

NU WORLD CENTRE 1-8 494-3001 BARAGWANATH ROAD
ALL ADMISSIONS R4.00
PLEASE NOTE NEW SCREENING TIMES
MON-THURS: 2.30, 5.15, 7.45
FRI-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

BACKDRAFT
Kurt Russell, Rebecca De Mornay (2-16)
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

TEEN AGENT
Richard Grieco, Linda Hunt (A)
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

TOO HOT TO HANDLE
Alec Baldwin, Kim Basinger (2-18)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

THELMA & LOUISE
Susan Sarandon, Geena Davis (2-18)
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

OUT FOR JUSTICE
Steven Seagal, Jerry Orbach (2-19)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO 1-7 HILLBROW 725-1095

THE NAKED GUN 2 1/2
Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

IN BED WITH MADONNA
Plus 'Just My Love' (Music Video) (2-18)
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

KING RALPH
John Goodman, Peter O'Toole (A)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

THELMA & LOUISE
Susan Sarandon, Geena Davis (2-18)
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

OSCAR
Sylvester Stallone, Tim Curry (A)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

OUT FOR JUSTICE
Steven Seagal, Jerry Orbach (2-19)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO 1-2 BALFOUR PARK 887-8548
THE NAKED GUN 2 1/2
Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

IN BED WITH MADONNA
Plus 'Just My Love' (Music Video) (2-18)
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

THELMA & LOUISE
Susan Sarandon, Geena Davis (2-18)
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

IN BED WITH MADONNA
Plus 'Just My Love' (Music Video) (2-18)
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

COMMUNION
Christopher Walken, Lindsay Crouse (A)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

KING RALPH
John Goodman, Peter O'Toole (A)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

THELMA & LOUISE
Susan Sarandon, Geena Davis (2-18)
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

OSCAR
Sylvester Stallone, Tim Curry (A)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO 1-6 BEDFORDVIEW 616-6828
THE NAKED GUN 2 1/2
Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

IN BED WITH MADONNA
Plus 'Just My Love' (Music Video) (2-18)
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

THELMA & LOUISE
Susan Sarandon, Geena Davis (2-18)
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

OSCAR
Sylvester Stallone, Tim Curry (A)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO 1-2 ALBERTON 907-2362
THE NAKED GUN 2 1/2
Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

TEEN AGENT
Richard Grieco, Linda Hunt (A)
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO RANDBURG 787-0340
THE NAKED GUN 2 1/2
Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

7 ARTS NORWOOD 483-1680
THE NAKED GUN 2 1/2
Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

UTA FRENCH FILM FESTIVAL AND SUNDAY CINEMA
See 'what's on' for details

LEBA KLERKSDORP (018) 462-4564
TOO HOT TO HANDLE
Alec Baldwin, Kim Basinger (2-18)
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

BACKDRAFT
Kurt Russell, Rebecca De Mornay (2-16)
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

What About Bob?
Richard Dreyfuss, Bill Murray (A)
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

THELMA & LOUISE
Susan Sarandon, Geena Davis (2-18)
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

NU METRO MIDRAND CONSTANTIA (011) 805-4266
THELMA & LOUISE
Susan Sarandon, Geena Davis (2-18)
MON-FRI: 7.00, 9.00 SAT: 5.00, 7.00, 9.00

SCENES FROM A MALL
Woody Allen, Bette Midler (2-16)
MON-FRI: 7.00, 9.00 SAT: 5.00, 7.00, 9.00

NU METRO NELSPRUIT 1-3 The Promenade (0131) 25767
BACKDRAFT
A Breathtaking Adventure (2-16)
Kurt Russell, Rebecca De Mornay
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

OUT FOR JUSTICE
Explosive Action (2-19)
Steven Seagal, Jerry Orbach
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO THEATRES PRETORIA
27 Sept-3 Oct (BOOK AT COMPUTICKET)
STUDENTS & SCHOLARS R6.50 ALL SHOWS

NU METRO OSCAR
Jeppe Street, Sunnyside 341-7682
THE NAKED GUN 2 1/2
Action Comedy (PG 2-10)
Leslie Nielsen, Priscilla Presley
DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU

SENTRAAAL

SK KINE ENT CENTRE
1-10 331-3841/2/3

Daaglik: 9.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
ROCK-A-DOODLE (A)
'N BETOWERENDE MUSIKALE KOMEDIE STROKIESPRENT!

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
Vry-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 nm
THE NAKED GUN 2½ (VV2-10)
'N SKREEUSNAakse KOMEDIE MET LESLIE NIELSEN & PRISCILLA PRESLEY!

RETURN TO THE BLUE LAGOON (VV2-10)
KEER TERUG NA DIE PARADYS. 'N ROERENDE DRAMA OOR LIEFDE EN OORLEWING!

WHAT ABOUT BOB? (A)

THE COMMITMENTS (2-16)

TOO HOT TO HANDLE (2-18)

OSCAR (A)

FX2 - THE DEADLY ART OF ILLUSION (2-13)

ZANDALEE (2-19)

Daaglik: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.20 nm
POINT BREAK (2-16)

VOLGENDE AANBIEDINGS
4 Okt - DYING YOUNG (2-16)
11 Okt - NEW JACK CITY (2-19)
11 Okt - ANGELTOWN (2-16)

ONDERDAK PARKERING BESKIBBAAR
BY VOORSTE INGANG NA KINE CENTRE
NA 4 NM MAAN-VRY, SAT, HELE DAG

SK CARLTON
1-5 331-2332

Daaglik: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.20 nm
THELMA & LOUISE (2-18)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
TRIUMPH OF THE SPIRIT (2-12)

Daaglik: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.30 nm
BACKDRAFT (2-16)

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
Vry-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 nm
SHORT TIME (2-13)

OUT FOR JUSTICE (2-19)

ONDERDAK PARKERING BESKIBBAAR

SK HILLBROW
1-3 725-3134/725-2061

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
Vry-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 nm
RETURN TO THE BLUE LAGOON (VV2-10)

WHAT ABOUT BOB? (A)

THE COMMITMENTS (2-16)

VOLGENDE AANBIEDING
4 Okt - DYING YOUNG (2-16)

SUID

SK SOUTHGATE MALL
1-7 942-2036/7

Daaglik: 9.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
ROCK-A-DOODLE (A)
'N BETOWERENDE MUSIKALE KOMEDIE STROKIESPRENT!

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
THE NAKED GUN 2½ (VV2-10)

RETURN TO THE BLUE LAGOON (VV2-10)

WHAT ABOUT BOB? (A)

THE COMMITMENTS (2-16)

SHORT TIME (2-13)

Daaglik: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.20 nm
POINT BREAK (2-16)

VOLGENDE AANBIEDINGS
4 Okt - DYING YOUNG (2-16)
4 Okt - ONLY THE LONELY (VV2-10)

VROÛ BESPREKINGS BY COMPUTICKET - NAVRAE
JHB (011) 331-9991 PTA (012) 322-7460

NOORD

SK SANDTON CITY
1-9 783-4430/1

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
RETURN TO THE BLUE LAGOON (VV2-10)

ROCK-A-DOODLE (A)

Daaglik: 7.45, 10.00 nm
FX2 - THE DEADLY ART OF ILLUSION (2-13)

Daaglik: 10.00, 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 nm
HENRY V (A)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
WHAT ABOUT BOB? (A)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.20 nm
THE COMMITMENTS (2-16)

Daaglik: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.20 nm
POINT BREAK (2-16)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
SHORT TIME (2-13)

L.A. STORY (2-14)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
THE GRIFTERS (A)

SK CRESTA RANDBURG
1-3 476-3802

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
Vry-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
RETURN TO THE BLUE LAGOON (VV2-10)

ROCK-A-DOODLE (A)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
THE COMMITMENTS (2-16)

SK RANDBURG
1-2 787-5446

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
WHAT ABOUT BOB? (A)

Daaglik: 9.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30, 5.30, 7.45 nm
ROCK-A-DOODLE (A)

Daaglik: 10.00 nm
L.A. STORY (2-14)

SK NORTHCLIFF
1-2 782-6816

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
WHAT ABOUT BOB? (A)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30 nm
L.A. STORY (2-14)

Daaglik: 5.15, 8.00, 10.30 nm
HENRY V (A)

SK THE MALL ROSEBANK
STER-KINEKOR'S WORLD OF DIFFERENCE
1-10 880-2866/7

Daaglik: 10.00, 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 nm
HENRY V (A)

Daaglik: 1.15, 12.15, 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 nm
WHERE ANGELS FEAR TO TREAD (2-16)

Daaglik: 10.00, 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 nm
HAMLET (A)

Daaglik: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
THE GRIFTERS (2-16)

Daaglik: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
WHITE WEDDING (2-16)

(MOÛE BLANCHE - FRANSE DIALOOG/ENGLSE BYSKRIFTE)

Daaglik: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
THE ROAD TO MECCA (2-12)

Daaglik: 9.45, 2.30, 8.00 nm
KORCZAK (VV2-10)

Daaglik: 12.15, 5.30, 10.30 nm
TRIUMPH OF THE SPIRIT (2-12)

Daaglik: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
MILOU IN MAY (2-14)

(MILOU EN MAY - FRANSE DIALOOG/ENGLSE BYSKRIFTE)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
FLIRTING (2-12)

Daaglik: 10.00, 1.30, 5.00, 8.30 nm
DANCES WITH WOLVES (2-12)

FINALE DAÛ!

SK CONSTANTIA ROSEBANK
1-2 788-4300

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
AUNT JULIA & THE SCRIPTWRITER (2-13)

THE COMMITMENTS (2-16)

OOS

SK GOLDEN WALK
1-4 GERMISTON 825-8326

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
THE NAKED GUN 2½ (VV2-10)

RETURN TO THE BLUE LAGOON (VV2-10)

Daaglik: 9.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30, 5.30 nm
ROCK-A-DOODLE (A)

Daaglik: 7.45, 10.00 nm
POINT BREAK (2-16)

WHAT ABOUT BOB? (A)

VOLGENDE AANBIEDING
4 Okt - DYING YOUNG (2-16)

SK EASTGATE
1-6 622-3617/8

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.15 nm
RETURN TO THE BLUE LAGOON (VV2-10)

KEER TERUG NA DIE PARADYS. 'N ROERENDE DRAMA OOR LIEFDE EN OORLEWING!

WHAT ABOUT BOB? (A)

'N LAGWEKKENDE KOMEDIE!

L.A. STORY (2-14)

'N ONKONVENSIÛELE ROMANTIESE KOMEDIE MET STEVE MARTIN!

THE COMMITMENTS (2-16)

Daaglik: 9.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30 nm
ROCK-A-DOODLE (A)

Daaglik: 5.30, 7.45, 10.00 nm
POINT BREAK (2-16)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30 nm
GEORGES ISLAND (A)

Daaglik: 5.15, 8.00, 10.30 nm
HENRY V (A)

VOLGENDE AANBIEDINGS
4 Okt - DYING YOUNG (2-16)
4 Okt - ONLY THE LONELY (VV2-10)

SK KEMPTON PARK
1-2 975-5023

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
THE NAKED GUN 2½ (VV2-10)

'N SKREEUSNAakse KOMEDIE MET LESLIE NIELSEN & PRISCILLA PRESLEY!

Daaglik: 9.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30, 5.30 nm
ROCK-A-DOODLE (A)

'N BETOWERENDE MUSIKALE KOMEDIE STROKIESPRENT!

Daaglik: 7.45, 10.00 nm
POINT BREAK (2-16)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
THE NAKED GUN 2½ (VV2-10)

'N SKREEUSNAakse KOMEDIE MET LESLIE NIELSEN & PRISCILLA PRESLEY!

Daaglik: 9.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30, 5.30 nm
ROCK-A-DOODLE (A)

'N BETOWERENDE MUSIKALE KOMEDIE STROKIESPRENT!

Daaglik: 7.45, 10.00 nm
POINT BREAK (2-16)

SK CONSTANTIA BENONI
422-3305

Daaglik: 9.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30, 5.30 nm
ROCK-A-DOODLE (A)

Daaglik: 7.45, 10.00 nm
POINT BREAK (2-16)

SK PALM SPRINGS
1-2 56-3223

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
RETURN TO THE BLUE LAGOON (VV2-10)

VOLGENDE AANBIEDING
4 Okt - DYING YOUNG (2-16)

Daaglik: 9.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30, 5.30 nm
ROCK-A-DOODLE (A)

Daaglik: 7.45, 10.00 nm
THE COMMITMENTS (2-16)

VOLGENDE AANBIEDING
4 Okt - DYING YOUNG (2-16)

POTCH

SK POTCHEFSTROOM
1-5 930378

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 7.30, 9.45 nm
THE NAKED GUN 2½ (VV2-10)

RETURN TO THE BLUE LAGOON (VV2-10)

WHAT ABOUT BOB? (A)

L.A. STORY (2-14)

Daaglik: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.20 nm
POINT BREAK (2-16)

VOLGENDE AANBIEDINGS
4 Okt - DYING YOUNG (2-16)
4 Okt - ONLY THE LONELY (VV2-10)

WES

SK WESTGATE
1-6 764-2530

Daaglik: 9.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
ROCK-A-DOODLE (A)

'N BETOWERENDE MUSIKALE KOMEDIE STROKIESPRENT!

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
THE NAKED GUN 2½ (VV2-10)

'N SKREEUSNAakse KOMEDIE MET LESLIE NIELSEN & PRISCILLA PRESLEY!

RETURN TO THE BLUE LAGOON (VV2-10)

KEER TERUG NA DIE PARADYS. 'N ROERENDE DRAMA OOR LIEFDE EN OORLEWING!

WHAT ABOUT BOB? (A)

OUT FOR JUSTICE (2-19)

Daaglik: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.20 nm
POINT BREAK (2-16)

VOLGENDE AANBIEDINGS
4 Okt - DYING YOUNG (2-16)
4 Okt - ONLY THE LONELY (VV2-10)

SK FLORA
1-2 472-1658

Daaglik: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.20 nm
POINT BREAK (2-16)

(Sat 28 Sept - ALL DOGS GO TO HEAVEN OM 10.00 vm)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
SHORT TIME (2-13)

SK HIGHGATE
1-5 474-2013
Kaartjies: Volwassenes R7,70
Skolliere R5,70

Daaglik: 9.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
ROCK-A-DOODLE (A)

'N BETOWERENDE MUSIKALE KOMEDIE STROKIESPRENT!

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
THE NAKED GUN 2½ (VV2-10)

'N SKREEUSNAakse KOMEDIE MET LESLIE NIELSEN & PRISCILLA PRESLEY!

Daaglik: 9.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
RETURN TO THE BLUE LAGOON (VV2-10)

WHAT ABOUT BOB? (A)

Daaglik: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.20 nm
POINT BREAK (2-16)

VOLGENDE AANBIEDINGS
11 Okt - ANGELTOWN (2-16)
11 Okt - NEW JACK CITY (2-19)

SK KRUGERSDORP
1-2 665-5330
Alle kaartjies R6,50 elk

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
THE NAKED GUN 2½ (VV2-10)

(Sat 28 Sept - LABYRINTH OM 10.00 vm)

RETURN TO THE BLUE LAGOON (VV2-10)

VOLGENDE AANBIEDING
4 Okt - DYING YOUNG (2-16)

VAAL

SK RIVERSQUARE VEREENIGING
1-2 016-46928

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
RETURN TO THE BLUE LAGOON (VV2-10)

VOLGENDE AANBIEDING
4 Okt - DYING YOUNG (2-16)

Daaglik: 9.45, 2.30, 8.00 nm
POINT

vryekeusefilms

Sean Young en Matt Dillon in *A Kiss Before Dying*.

***** VOORTREFLIK
 **** STERK AANBEVEEL
 *** SIEN GERUS
 ** SO-SO
 * VERMY AS JY NUGTER IS

**** DRUGSTORE COWBOY
 Almal is nuuskierig om te sien of Matt Dillon kan voortgaan met die briljante spel wat hy in dié vernuwendende prent geopenbaar het. Dis 'n drug-movie wat 'n mens presies vertel waarom drugs so lekker is en waarom gevaar so aanloklik is. Dillon speel die leier van 'n dwelm-bende wat aptekers beroof. Die visuele styl van die prent asook die verskyning van William Burroughs as 'n priester is boelend. "There's nothing more life-affirming than having the shit kicked out of you," is een lynniese dialoog wat ek nooit sal vergeet nie. ANDREA VINASSA

**** IN BED WITH MADONNA
 What you see is what you get. Madonna is eintlik 'n kuis Katolieke meisietjie wat voor elke show bid. Sy is 'n verloopte ellendeling in 'n ontstuiptige wêreld. Sy is nog verlief op Sean Penn. Sy is insecure. Sy is 'n loner. Sy is 'n perfeksonis. Ek dink nie sy breek hier 'n lansie vir vroue-regte nie... sy is 'n superster en hoef haar nie te bekommer oor ekonomiese sake nie. Aan die ander kant is haar lewe so banaal soos die res van ons s'n. Sy verklaar alles en niks in hierdie tegnies uitmuntende toerprent. 'n Mens sien die ikoon van die 90's sonder make-up, maar hoe kan sy ooit regtig sonder make-up wees? Sien 'n mens deur een fasade, besef jy daar is nog een of geen fasade. Keshishian se prent is te lank en herhaal homself af en toe. Tonele wat in 'n men se kop steek is die Truth or Dare spelletjies saam met haar dansers. Nou dat mens alles van Madonna af weet, is sy verveliger as ooit. AV

***** HENRY V
 Kenneth Branagh word alom beskou as Laurence Olivier se opvolger as Engeland se voorste Shakesperiaanse akteur. Hy is ook 'n fenomeen: hy het in die ouderdom van 28 (Henry se ouderdom toe hy derduisende Franse met enkele honderde Engels soldate by Agincourt verslaan het) dié merkwaardige prent gemaak. Henry V is merkwaardig juls omdat dit Shakespeare se teks so eenvoudig en helder aanbied. Moet dit nie misloop nie. AV

**** THELMA & LOUISE
 Danksy die vertolkings van Susan Sarandon en Geena Davis, word dié middelmatige prent verhef tot iets diepers. Thelma en Louise is gewone vroue, maar hulle word gedwing om van die polisie te vlug nadat Thelma 'n verkrachter doodskiet. Dis 'n road-movie wat 'n mens laat dink oor die subtiliteit en alomteenwoordigheid van vroue-hatery. AV

**** WHAT ABOUT BOB?
 Yea, what about him? Richard Dreyfuss speel 'n siekundige wie se ywerige pasiënt hom mal maak. Die draaiboek is geskryf deur Tom Schulman - hy het *Dead Poet's Society* geskryf. Frank Oz, die regisseur van *The Dark Crystal*, maak hier weer 'n buiging in die regisseursstoel. Almal wat vriendelikhed en gemoedelikhed haat, sal dié prent geniet. Dit gaan oor 'n dikvellige neuroot met derduisende fobies, gespeel deur Bill Murray... hy is 'n dogter se ergste nagmerrie. AV

*** LE BRASIER
 Toe Maruschka Detmers so sewe jaar gelede deur Jean-Luc Godard gekies is om Isabelle Adjani in *Prenom*: Carmen te vervang, het sy oombliklik 'n soort sterstatus behaal sonder om eniglets te doen. Dié Nederlandse aktrise het daarna in verskeie Franse en Duitse prente gespeel wat ons nooit hier te sien gekry het nie. Detmers is deur kritici geloof as iemand met uitsonderlike talent. Ons het haar uiteindelik in die middelmatige, soetsappige Cannon-prent *Hanna's War* gesien en sy het ons nie juls geïmponeer nie. Nou gee ons haar nog 'n kans met *Le Brasier*, 'n Pools-Franse ko-produksie oor 'n gesin wat in 1931 na Frankryk toe emigreer. Die prent speel in 'n koolmyn-gemeenskap en is 'n soort modeme *Romeo & Juliet*. AV

*** KING RALPH
 Daar's al weer 'n oorvloed komedies en Peter O'Toole kan deesdae net snaaks wees. Die oorgewig John Goodman (nie almal se gunsteling-komediant nie) speel teenoor dié grootste Britse akteur in 'n produksie wat probeer om Amerikaanse en Britse humor te meng. 'n Eenvoudige klavierspeler volg die Royal Family op as heerser van die hedendaagse Britse Ryk. Skielik moet hy sy Hawaii-hemp vir 'n uniform verruil. Die Britse pers is natuurlik daar om Ralph se verleentheid aan die massas uit te blaker. AV

** SHORT TIME
 Net vir die vervaeldes. Dis 'n deurmekaar komedie oor 'n cop wat een week voor hy aftree hoor hy het 'n terminale siekte. AV

* STOCKADE
 Die Sheen-gesin kom toe nie die mas op nie. AV

*** NAKED GUN 2.5
 The Smell of Fear. Die eerste *Naked Gun* het my verveel. Ek verwag nie veel meer van die tweede een nie. AV

*** DREAMS
 Akira Kurosawa se pragryke drome het my nie aangestaan nie. Sy apokaliptiese visie is eenvoudig te esteties. AV

*** THE COMMITMENTS
 Dit mag Alan Parker se beste en mees subwersiewe prent wees, maar ongelukkig gaan die verhaal van 'n musiekgroep se ontstaan en einde gebuk onder herhaling en voorspelbaarheid. Die pikante taal, die strate vol local colour, Parker se duidelike tegniese vaardigheid en die vurige vertolkings van die jong musikante is nie genoeg om die prent van oppervlakkigheid te red nie. AV

***** KORCZAK
 Dis byna ongehoord dat 'n verspreker 'n prent 'n tweede kans by die loket gee. Dit het met dié uitsonderlike een gebeur. Andrzej Wajda se prent oor die Poolse dokter, skrywer en kampvegter vir Kinderregte, Janusz Korczak, is in swart en wit gemaak... wat bydra tot die prent se oorweldigende trefkrag. Dit is beslis die beste prent wat ek nog oor die Holocaust gesien het. AV

*** NOCE BLANCHE
 Die Franse verkies om hul huidige politieke ontstuiptigheid te ignoreer en te fokusseer op hul seksuele fantasieë oor jong meisies. Frankryk het te oordeel na die hoeveelheid prente oor die seksuele ontwaking van Franse meisies, 'n oorvloed jong Franse aktrises met mooi gesigte wat nie kan toneelspeel nie. In *Noce Blanche* raak die 17-jarige Mathilde geobsedeerd verlief op een van haar onderwysers, die 49-jarige Francois. 'n Franse Fatal Attraction. AV

***** AUNT JULIA AND THE SCRIPTWRITER
 'n Pragtige prent wat nie misgeloop moet word nie. 'n Fees vir die gees. Verbeeklingryk en end-uit boelend. Dit handel oor Pedro, legendariese skrywer van radiosepies in die jare vyftig in New Orleans. Sy 20-jarige apple is verlief op sy 35-jarige tante (gespeel deur Barbara Hershey). Pedro het sêgoed soos "Art is two cannibals. Eat or be eaten." Die prent wys hoe melodramaties die lewe self is. My gunsteling-rolprent van die jaar. CHARL-PIERRE NAUDE.

** POINT BREAK
 'n Surfing-movie met 'n verskil... dis deur 'n vrou gemaak, dis 'n konserwatiewe onderskraging van al die lelike dinge in die Amerikaanse samelewing en al Amerika se moolste mans. AV

*** BLUE STEEL
 'n Cop-movie met 'n verskil... gemaak deur dieselfde vrou. Ook 'n reaksionêre onderskraging van die gedagte dat vroue eintlik van verkragting hou. Dis 'n baie gewelddadige prent al is daar baie min bloed. Oppervlakkige draaiboek, 'n plot vol gate... Taxi Driver tien jaar later. Al staan die onderwerp 'n mens nie aan nie, is sy visueel briljant. AV

*** OPEN DOORS
 Een oggend in Palermo in 1937 vermoor Tommaso Scialoja drie mense: sy baas, die man wat sy plek ingeneem het in die Fascistiese Konfederasie van Beroepslui en Kunstenaars, en sy vrou. Daarna gaan hy huis toe, kook sy seun se aandete en wag die polisie in. Dis 'n hofdrama waarin die doodstraf van alle kante bespreek word. AV

** TRIUMPH OF THE SPIRIT
 Daar's altyd nog 'n Holocaust-storie om te vertel en die Hollywood-masjien verorber hulle. Willem Dafoe speel die Griekse werker en bokser Salamo Arouch, wie se boksgewegte SS-offisiere in die ghetto's vermaak het. Die verhaal handel oor 'n groep Joodse gevangenes in Auschwitz wat daarin slaag om 'n krematorium op te blaas. AV

***** THE ROAD TO MECCA
 Woorde is ontoereikend om die rolprentweergawe van *The Road to Mecca* te beskryf. Dis 'n intense prent. 'n Spel van menslike emosies, 'n bye bevestiging van die lewe en kreatiwiteit. Yvonne Bryceland is Miss Helen. 'n Verstote enkelling. 'n Vrou wat die durf het om haar eie realiteit te skep te midde van 'n bekrompe gemeenskap wat geen verwysingsraamwerk het waarbinne hulle haar kan verstaan nie. Dis 'n magiese en begeesterende prent met talke fasette. LAETTIA POPE

***** HAMLET
 Mel is ons man. Die man van die twintigste eeu. HANS PIENAAR

***** LA STORY
 Steve Martin op sy heel beste as draaiboekskrywer en ster in 'n briljante komedie oor die lewe in Los Angeles. Richard E Grant speel ook in dié skouspel van die banale. AV

Helen Mirren en Rupert Graves in die rolprentweergawe van EM Forster se *Where Angels Fear to Tread*, wat vandag begin draai. Die skielike verlotting van 'n weduwee aan 'n jong Italiaan is net te veel vir haar familie. Haar stywe swaer word gestuur om 'n stokkie daarvoor te steek, maar kom tot ander insigte.

Robot Rock: Making friends with machines

With its electronic music the German group Kraftwerk wants to demonstrate symbolically that machines are not evil but capable of generating harmony, writes MARTIN BENSLEY

HAMBURG - The lights go up, bathing the four figures on stage in dazzling light. A strident, electronic beat starts up and the musicians start to move in time, yet their gestures are jerky and mechanical. "We are the robots," asserts a synthetic voice amplified through huge loudspeakers - and the crowd on the dancefloor is mesmerised.

What sounds like a blueprint for the rock concert of the future has already been partly tried out by members of the German rock band Kraftwerk (Power Station) who confronted fans at selected concerts with robot replicas wearing masks to make them look like group members.

The band had clones play its entire repertoire on a tour of England this year. During the show the human Kraftwerk players mingled with the audience.

"One of the most extraordinary groups to have ever achieved pop fame," was how the English weekly rock paper *New Musical Express* once described Kraftwerk. Soulless computer-generated music, say the critics.

Verbal brickbats - as well as rotten eggs and tomatoes from disgruntled audiences - came thick and fast at some of the group's early stage outings in the late 1960's. The economical, angular rhythms seemed out of place during the twilight of the hippie era.

International acclaim first came in 1975 with the release of the hypnotic *Autobahn*. A single, cut down from a 22-minute version on the long-playing record of the same name, stormed the pop charts in the United States and Britain.

The gleeful, electronic excursion complete with genuine car noises gives a listener the impression that the motorway of the title runs straight through the loudspeakers in his sitting room.

More than two decades after issuing their debut LP, Kraftwerk are still at the forefront of the music scene. The sincerest form of flattery has been imitation by contemporary sampling artists, some of whom have incorporated snatches of Kraftwerk melodies into their own compositions.

After five years of silence Kraftwerk recently released a remix of their greatest hits. The songs have been re-recorded to make them sound better on modern hi-fi equipment and in some cases new words have been added to the texts.

The first incarnation of the song "Radioactivity" was a hit in the 1970's - but the group nowadays feels the time has come to clarify its stance toward the controversial issue of nuclear power and inserted the word "stop" before the title refrain.

The band has never made a secret of its fascination with machinery and the conviction that technology must be embraced.

As founder member Ralf Huetter told *Wiener magazine* in a recent interview, Kraftwerk previously had a neutral stance toward this controversial method of power generation.

"We changed the text for historical reasons so as to avoid any misunderstanding. These days we totally oppose the use of nuclear power. Human beings are not able to cope with the responsibility," says Huetter.

The overall concept of the group remains unchanged. "We make environmental music. We are the medium through which our music comes into being," Huetter told the German pop monthly *Sounds*.

Huetter founded the group in 1968 in Duesseldorf with fellow student Florian Schneider-Esleben. The pair have been regularly augmented on their albums by two percussionists playing electronic pads instead of drums.

Huetter and Schneider-Esleben claim to spend months - even years - perfecting their unconventional compositions which originate from a studio in the western city of Duesseldorf.

"These times are fantastic, especially for musicians. You have such wonderful opportunities for expressing yourself. This job must have been terribly dull in the 19th century; all these people sitting on chairs and scratching away at their violins - what a horrible thought," says Huetter.

Only a trickle of personal information about Kraftwerk finds its way into print. Interviews are seldom given and for years there was speculation that the group might have split up altogether.

On the rare occasions when members talk to the press they use the publicity as a platform for stressing the philosophy behind the group. "Wishing to achieve a completely electronic sound, Kraftwerk demonstrates in a symbolic way that machines are not evil but are very much capable of generating harmony. It depends on how they are used... If we want to avoid degenerating into blind chaos we must learn to view machines as helpers and friend," says Huetter. - DPA

fynproe

NETTIE PIKEUR

Essens van die somer en jy kan kom kreef dief

TOE vrind Mauritz en sy helper Winston vanmôre my nuwe lessenaar aflaai, kyk hulle peinsend oor die see en Mauritz sê: Ons pa hulle het destyds in hierdie baai kom kreef dief.

Ek glo dit. Bantrybaai is 'n wilde see, vol klip en diep water en geen strand nie, loodreg rots boontoe. Goeie plek vir 'n kreefdief. Net jammer van die mense bo in die timeshare wat hulle so by die inspekteurs aankla, hoor ek. Nou ja, oor enigiemand wat glo in timeshare en boonop kreefduikers verklik, bly ek stil.

(Hoekom klink timeshare vir my soos 'n ou wat sy produk nie teen R52 aan een persoon kon verkoop nie, toe verkoop hy dit aan 52 mense teen R1 stuk?

Shaddap, Pikeur, niks met jou uit te waai nie.)

Terug by Mauritz se lessenaar, 'n prag van 'n ding. Dis van klaat, liefdevol geskep vir 'n burokrat met ambisie. Anderhalf meter breed en 'n meter diep, rooiblink soos net klaat kan, met drie koperbeslaande laaie alkant.

Die hele affêre kos R350 met taks, 'n winskoop, want daarop kan staan die rekenaar, drukker, telefoon, antwoordmasjien (duiwelsgoed, nes timeshare) en verskeie ander kantoortoehouere en daar is nog plek oor vir aspersies vir brekfis.

Op dié klaatblad beland vanmôre 'n stel Australiese resepte. Ons lag vier Australiërs, want hulle is weird, maar moenie 'n fout maak nie: 'n Australiër wat eers ander kos ontdek het as Fosters lager en braai (nes ons), is 'n serious foodie. Hulle kokke is befaamd en Sydney is vol vyfster-restaurante. Hier is 'n paar interessante bygerepte.

SOETRISSIE-ROOSTERBROOD

Gebruik 1 of 2 groot soetrisssies, baie ryp, en verkieslik die rooies, want dit lyk mooi. Skil hulle deur te bak, of net so oor die kole te brand tot hulle pikswart is. Trek dan die velle deeglik af.

Maak die rissie baie fyn, en meng dit met 'n knypie fyn brandrissie, 'n handvol fyngekte pietersielie, en dan 'n driekwart koppie botter. Proe vir sout.

Smeer snye brood met die botter, en braai dit soos trappers oor 'n vuur, of maak dit soos Franse in die oond warm, of smeer op vars toast.

PAPAJA MET FETA EN OLYWE

Hulle gebruik eintlik spanspek, maar dis nie nou tyd daarvoor nie, en toe maak ek die gereg met papaja. Sny 'n ryp papaja (of papino) in blokkies. Meng in 'n mooi slaabak met soveel feta-kaas as jy wil, asook 'n handvol kalamata-olywe, ontpit, as jy fussy is. Bedrup met suurlemoensap en strooi sout oor.

'n Heerlike gereg vir mense wat nie van soet vrugte hou nie.

GEBRAAIDE MAKRIEL MET SUURLEMOEN EN KNOFFEL

Hiervoor het jy 'n baie vars makriël nodig; smee jou visterman. Dan druk jy baie suurlemoensap oor die vissie se binneste en buitenste uit, sout en peper hom, en braai oor die kole. Eenkant het jy 'n potjie met olie en gekapte knoffel - borsel die vis dan en wan daarmee tot gaar.

Hoe lank die vis moet braai? Vra dominee vir MY?

'n Ander somer-kookboek is die klassieke een van Alice B Toklas. Wat 'n wonderlike tannie was sy - crazy verby, die lewenslange metgesel van famous Gertrude Stein. In haar ouer dae het Alice baie snaaks gelyk, swart Chanel-aandrokke met tekkies gedra, en 'n haakneus gehad waaronder 'n besliste snor gepryk het.

Maar 'n foto uit haar jeug wys Alice as 'n beeldskone meisie eksoties soos 'n Ou Testament-Israeliet, gitswart hare tot op haar heupe. Later van jare het sy ook 'n befaamde kok geword, en het die lekkerste kookboek uitgegee.

ALICE SE AARBEIKONFYT

Plaas suiker en vars aarbeie half om half per gewig in 'n groot bak. Roer saggies om elke aarbeie met suiker te bedek, en laat staan vir 24 uur. Gooi die sap en suiker wat afgeloop het, af, en plaas die aarbeie in 'n emaljepot.

Kook slegs 3-4 minute, haal van die hitte af, en skep die aarbeie in 'n vrugtefles. Kook die stroop verder tot net dik. Gooi die stroop bo-oor die aarbeie. So word hul geur die beste behou, sê Alice.

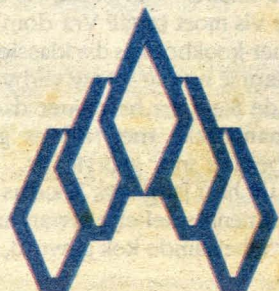
Die konfynt proe soos essens van somer.

KOM ONS GAAN DIE TOEKOMS IN TESAME

Southern-Lewens het 'n leiers-rol gespeel om seker te maak dat werknemers se werknemers-voordele-pakkette in hul ware behoeftes voorsien.

Die enigste manier om hierdie vereistes te identifiseer, en daaraan te voldoen, is openhartige en deurlopende kommunikasie.

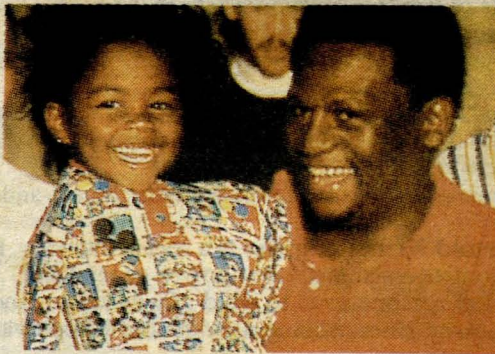

SOUTHERN

1891 ♦ 1991

Werknemersvoordele

Volgehoue kommunikasie maak dit moontlik om saam 'n toekoms te beplan wat op begrip gegrond is.

Saam, bereik ons meer

Reg Nr. 01/02186/06